T.C.

Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı

İslâm Hukuku Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

KADINLARIN ÖZEL HALLERİNİN FIKHÎ HÜKÜMLERE ETKİSİ

Halime Esra ÖZDEMİR

19949025

Danışman

Dr. Öğr. Ü. Mehmet Hadi TURAN

Diyarbakır 2023

T.C.

Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Temel İslâm Bilimleri Ana Bilim Dalı

İslâm Hukuku Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

KADINLARIN ÖZEL HALLERİNİN FIKHÎ HÜKÜMLERE ETKİSİ

Halime Esra ÖZDEMİR

19949025

Danışman

Dr. Öğr. Ü. Mehmet Hadi TURAN

Diyarbakır 2023

TAAHHÜTNAME

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Dicle Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum "KADINLARIN ÖZEL HALLERİNİN FIKHÎ HÜKÜMLERE ETKİSİ" adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve tez yazım kılavuzuna uygun olarak hazırladığımı taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde saklanmasına izin verdiğimi onaylarım. Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

13/03/2023

Halime Esra ÖZDEMİR

ÖN SÖZ

Saygının en ileri derecesi olarak tanımlanan ibâdetler, şekilsel olarak basit/sıradan görünmesine rağmen Yüce Rabbimizin emirleri olmaları cihetiyle manevi kuvvetleri ve sınırları fiziksel alanın ötesine uzanır ve her bir ibâdet, yaratıcımızla değişik şekil ve formatlarda iletişim kurmamızı sağlar. İnsan aklı yaratıcısına ibâdet etmenin gerekliliği ve önemini kavrasa bile bunun ne şekilde ve hangi vakitlerde yapılması gerektiğini bir yol göstericisi olmadan kendi başına bulabilmesi mümkün değildir. İbâdetlerin taşıdığı hikmetler için de aynı şey söz konusudur. Akıl, ibâdetlerin taşıdığı hikmetleri kısmen kavramakla birlikte tam olarak anlamaktan acizdir. Bu sebeple ibâdetlerin sıhhat şartları ve nasıl yapılması gerektiği tevkîfîdir. Bir başka ifade ile ibâdetlerin sadece Allah'ın (c.c.) buyurduğu, Resûlünün (s.a.v.) açıklayıp gösterdiği şekilde yapılması gerekmektedir.

Kur'ân-ı Kerîm'in ifadesiyle Hz. Muhammed (s.a.v.) hakkında âyet bulunmayan konularda teşrî kaynağıdır. Buna göre konu, şer'i ve taabbudî olunca hüküm, kişilerin kendi düşünceleri ile değil, şer'i delillerle sabit olur. Bu sebeple ibâdetler gibi taabbüdî konularda kişilerin titiz davranmaları, Kur'ân ve sünnet dairesi içerisinde kalmaya, Hz. Peygamber'den (s.a.v.) günümüze kadar gelen İslâm toplumunun ekseriyetinin uygulaması ile amel etmeye azamî dikkat etmeleri önem arz etmektedir.

Allah Teâlâ tarafından insanların tümünün mükellef tuttulduğu ibadetler özel haller olarak tanımlayabileceğimiz bazı durumlarda yapılamazlar. Çalışmamızın konusunu teşkil eden hayız ve nifas gibi özel haller yaşayan kadınların mahut hallerinde bulundukları zaman zarfında ibadetlerden sorumlu olup olmadıkları daha önceleri tartışılan bir konu olmakla birlikte günümüzde de tartışılmaya devam etmektedir. Özellikle de sünnetin İslâm dinîndeki konumunu tartışmaya açan kişi ve çevreler tarafından özel hallerde olan kadının ibâdetleri gündeme taşınmaktadır. Bu araştırmacılar, Kur'ân'da özel hallerinde olan kadınların ibâdetleri ile alakalı sarih nassın bulunmayışını gerekçe göstererek İslâm toplumunun amelî tevatürüne zıt yönde fikirler ortaya koymaktadırlar.

Özel hallerinde olan kadının ibâdetleri ile ilgili durumunun Kur'ân ve sünnette nasıl ele alındığı, mezheplerin ve öne çıkan âlimlerin bu konudaki görüşleri, kadınların yaşadığı bu durumlara ilişkin tıbbî veriler, kadınların bu dönemlerinde ibadet hayatları ile ilgili olarak günümüz araştırmacılarının yaklaşımları ve Din İşleri Yüksek Kurulunun konu ile ilgili görüş ve mütalaalarını ele almaya gayret ettiğimiz bu çalışma giriş, iki ana bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır.

Giriş bölümünde, araştırmanın konusu, ehemmiyeti ve amacı üzerinde durulmuştur.

Birinci bölümde, kadınların yaşayabileceği özel hallerin tıp ve fıkıh literatüründeki tanımları verilmiştir.

İkinci bölümde, kadınların özel hallerinin fıkhî hükümlere etkisi bağlamında hayızlı kadınların namaz, oruç, hac ibâdetleri ile Kur'ân-ı Kerîm okuma, mushafa dokunma, mescide girme konuları ele alınmıştır.

Sonuç bölümünde de yaptığımız çalışmada ulaştığımız nihai kanaat yer almaktadır.

Tezimizin yazma aşamasında konumuza benzer çalışmalara rastlanmıştır. Ancak yaptığımız inceleme sonucunda yapılmış olan bu çalışmaların konuları benzerlik gösterse de konuyu ele alma yöntemi, birtakım konularda ulaşılan sonuçlar ve içerik itibâriyle tezimizden farklı olduğu anlaşılmıştır. Çalışmamızda güncel gelişmeler ve bu konulara yaklaşımlar ele alınmakla birlikte Diyanet İşleri Başkanlığı'nın konu ile ilgili mütalaaları, kurul kararları ve fetvalarına da yer verilmiştir.

Kalbimi ilim sevgisiyle dolduran Rabbime hamd-û senâlar ettikten sonra, bu zamana kadar yetişmemde emeği geçen aileme, hassaten danışman hocam Dr. Mehmet Hadi TURAN'a ve ilmi birikimlerinden istifade ettiğim tüm hocalarıma saygı ve şükranlarımı arz ederim.

Halime Esra ÖZDEMİR

Diyarbakır 2023

ÖZET

Bütün dinlerde olduğu gibi İslâm dininde de mükellef olan kadın ve erkekler, Allah tarafından emredilen ibâdetleri yapmakla sorumludurlar. Ancak özel durumlar olarak tanımlayabileceğimiz bazı haller vardır ki bu durumlarda kadın ya da erkekler bazı ibâdetleri yapamazlar. Bu hallerde ibâdetlerin yapılmaması gerektiği, bu hallerin ibâdete engel bir durum oluşturması veya aklımızla kavramaktan aciz kaldığımız başka sebeplerden kaynaklanır.

Bu çalışmada kadınların sahip olduğu biyolojik özellikler/farklılıklar nedeniyle yaşadıkları hayız, nifas ve istihâze gibi özel hallerinde normal zamanlarında sorumlu oldukları ibâdetlerle yükümlü olup olmadıkları, bu ibâdetleri yapmakla yükümlü olmadıkları takdirde özel halleri sona erdiğinde yapmadıkları ibâdetlerin kazasının gerekip gerekmediği konularında dört büyük amelî mezhebin, İbn Hazm ve İbn Teymiyye gibi İslâm hukukçularının görüş ve delilleri dikkate alınarak çağdaş bazı araştırmacıların fikirleri ile mukayese edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler

İslâm Hukuku, Kadın, İbâdet, Namaz, Oruç, Tavaf, Hayız, Nifas.

ABSTRACT

In Islam, both men and women are responsible for performing the acts of worship commanded by Allah. However, there are special circumstances in which women or men may be prohibited from performing certain acts of worship. The prohibition is due to situations that prevent worship or reasons that we cannot comprehend with our minds.

The aim of this study is to examine whether a woman, due to her physical and biological characteristics such as menstruation, puerperium, and istihâze, can perform the acts of worship she is responsible for during her normal times, and whether it is necessary to make up for these prayers if she does not. The opinions of Islamic sects and scholars such as Ibn Hazm and Ibn Taymiyya will be discussed and compared with the ideas of some contemporary researchers.

Keywords

Islam law, Woman, Worship, Prayer, Fasting, Tawaf, Menstruation, Postpartum.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖN SÖZ **2**

ÖZET **4**

ABSTRACT **5**

İÇİNDEKİLER **6**

KISALTMALAR **9**

GİRİŞ **10**

I. TEZİN KONUSU 10

II. TEZİN ÖNEMİ VE AMACI 10

III. TEZİN YÖNTEMİ VE KULLANILAN KAYNAKLAR 11

IV. KONU İLE İLGİLİ YAPILAN ÇALIŞMALAR 13

BİRİNCİ BÖLÜM **16**

KADINLARA ÖZEL HALLER **16**

1.1. HAYIZ 16

1.1.1. Hayız Görmeye Başlama ve Hayızdan Kesilme Yaşı *19*

1.1.2. Hayzın Müddeti *23*

1.1.3. Kesintili Hayız *25*

1.2. NİFAS 27

1.2.1. Nifasın Müddeti *29*

1.2.2. Doğumla Neticelenmeyen Gebelikler *32*

1.2.2.1. Ektopik Gebelik (Dış Gebelik) 33

1.2.2.2. Mol Gebelik (Üzüm Gebeliği) 34

1.2.2.3. Anembriyonik Gebelik (Boş Gebelik) 35

1.2.2.4. Biyokimyasal Gebelik 37

1.2.3. Düşük Sonrası Gerçekleşen Kanamalar *38*

1.3. İSTİHÂZE 39

1.3.1. Hamile Kadının Gördüğü Kanama *46*

İKİNCİ BÖLÜM 49

KADINLARIN ÖZEL HALLERİNİN FIKHÎ HÜKÜMLERE ETKİSİ 49

2.1. NAMAZ 50

2.1.1. Konuyla İlgili Deliller *51*

2.1.1.1. Kur'ân-ı Kerîm'de Bulunan Deliller 52

2.1.1.2. Sünnette Bulunan Deliller 53

2.1.2. Fıkıh Mezheplerinin Konuyla İlgili Görüşleri *56*

2.1.3. Günümüzde Oluşan Anlayışlar *60*

2.1.4. Görüşlerin Değerlendirilmesi *60*

2.1.4.1. İslâm Hukukunun Kaynakları 61

2.1.4.1.1. Hüküm Kaynağı Olarak Sünnet 62

2.2. ORUÇ 67

2.2.1. Konuyla İlgili Deliller *68*

2.2.1.1. Kur'ân-ı Kerîm'de Bulunan Deliller 68

2.1.1.2. Sünnette Bulunan Deliller 68

2.1.1.2.1. Muâze Hadisi 68

2.2.2. Fıkıh Mezheplerinin Konuyla İlgili Görüşleri *69*

2.2.3. Günümüzde Oluşan Yaklaşımlar *71*

2.2.4. Görüşlerin Değerlendirilmesi *73*

2.3. HAC 77

2.3.1. Konuyla İlgili Olan Deliller *79*

2.3.1.1. Kur'ân-ı Kerîm'de Bulunan Deliller 79

2.3.1.2. Sünnette Bulunan Deliller 79

2.3.2. Fıkıh Mezheplerinin Konuyla İlgili Görüşleri *81*

2.3.3. Günümüzde Oluşan Yaklaşımlar *87*

2.3.4. Görüşlerin Değerlendirilmesi *88*

2.4. KUR'ÂN-I KERÎM OKUMA 89

2.4.1. Konuyla İlgili Olan Deliller *89*

2.4.1.1. Kur'ân-ı Kerîm'de Bulunan Deliller 89

2.4.1.2. Sünnette Bulunan Deliller 89

2.4.2. Fıkıh Mezheplerinin Konuyla İlgili Görüşleri *91*

2.4.3. Günümüzde Oluşan Yaklaşımlar *94*

2.4.4. Görüşlerin Değerlendirilmesi *95*
2.5. MUSHAFA DOKUNMA 96
2.5.1. Konuyla İlgili Olan Deliller *96*
2.5.1.1. Kur'ân-ı Kerîm'de Bulunan Deliller 96
2.5.1.2. Sünnette Bulunan Deliller 99
2.5.2. Fıkıh Mezheplerinin Konuyla İlgili Görüşleri *100*
2.5.3. Günümüzde Oluşan Yaklaşımlar *103*
2.5.4. Görüşlerin Değerlendirilmesi *103*
2.6. MESCİDE GİRME 104
2.6.1. Konuyla İlgili Olan Deliller *105*
2.6.1.1. Kur'ân-ı Kerîm'de Bulunan Deliller 105
2.6.1.2. Sünnette Bulunan Deliller 105
2.6.2. Fıkıh Mezheplerinin Konuyla İlgili Görüşleri *106*
2.6.3. Günümüzde Oluşan Yaklaşımlar *109*
2.6.4. Görüşlerin Değerlendirilmesi *109*
SONUÇ **113**
KAYNAKÇA **115**

KISALTMALAR

b.	Bin / İbn
By.	Basım Yeri Yok
c.	Cilt
çev.	Çeviri
DİA	Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
DİB	Diyanet İşleri Başkanlığı
DİYK	Din İşleri Yüksek Kurulu
ed.	Editör
Hz.	Hazreti
nşr.	Neşreden
r.a.	Radiyallâhuanh
r.anhâ	Radiyallâhuanha
s.	Sayfa
s.a.v.	Sallallahu Aleyhi ve Sellem
sad.	Sadeleştiren
SBE	Sosyal Bilimler Enstitüsü
ss.	Sayfa Sırası
sy.	Sayı
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
thk.	Tahkik Eden
trc.	Tercüme
tsh.	Tashih Eden
ty.	Tarih Yok
y.y.	Yayın Yeri Yok
Yay.	Yayınları

GİRİŞ

I. TEZİN KONUSU

Özel halinde bulunan kadının yapabileceği ve yapamayacağı ibâdetler, hangi ibâdetlerden muaf olduğu ve hangi ibâdetlerden sadece özel hallerinde geçici olarak muaf olup temizlendiğinde telafi etmesi gerektiği, bu farklılığın sebep ve gerekçeleri, İslâm mezheplerinin ve İslâm hukukçularının konu ile ilgili görüşleri, bu görüşlerin Kur'ân-ı Kerim ve hadis eksenli delilleri ile bu bağlamda günümüzde oluşan yaklaşımlar incelenmeye çalışılmıştır.

II. TEZİN ÖNEMİ VE AMACI

Geçmişten günümüze kadar özel hallerinde olan kadınlarla ilgili bir takım yanlış tasavvurlardan kaynaklanan yaklaşımlar var olmuş ve bu yaklaşımlar kadınlar özel hallerinde iken toplum dışına tecrit edilmesine kadar varmıştır. Örneğin Yahudi hukukunda kadın hayız olduğunda kirli sayılmakla kalmamış bu kirin onunla temas halinde bulunanlara da bulaştığına inanılmıştır. Yahudiler, bu zihniyetlerinin sonucu olarak kadınları hayızlı oldukları günlerde evden uzaklaştırmışlardır.[1] Hristiyanlar ise özel halinde olan kadınla cinsel birliktelik yaşayacak kadar kadının bu durumunu önemsemeyerek bu konuda Yahudilerin tam zıddı bir tutum sergilemişlerdir. Cahiliye dönemindeki insanlar ise Yahudilerin hayızlı kadına bakış açılarından etkilenerek bu döneminde olan kadınlarla aynı yatakta uyumamış, aynı sofrada yemek yememiş, birlikte kalmamışlardır.[2] Zerdüştîlik ise ölmüş bedenden sonra en murdar beden olarak hayızlı kadının bedenini kabul etmiştir. Hinduizm'de de kadın hayız olunca necis kabul edilerek bu müddet boyunca başkalarından soyutlanmış; kanaması bitip yıkandığında bu kirlilikten kurtulduğu kabul edilmiştir.[3] Müslüman kadınların bir kısmı tüm bunların etkisinde kalarak özel hallerinde hayatlarına İslâm'da yeri olmayan

[1] Kutsal Kitap, Tevrat, **Levililer**, 15/19-24, 3. Baskı, Kitabı Mukaddes Şirketi ile Yeni Yaşam Yay. İstanbul 2003, s. 140-141.

[2] Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, **Hak Dini Kur'ân Dili**, Sadeleştirenler İsmail Karaçam, Emin Işık, Nusrettin Bolelli, Abdullah Yücel, Zehraveyn Yayınları, İstanbul ty, c. 2, s. 99; Ebü'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr b. Dav' b. Kesîr el-Kaysî el-Kureşî el-Busrâvî ed-Dımaşkī, **Muhtasaru Tefsîri İbn Kesîr**, İhtisar ve thk. Muhammed Alî es-Sâbûnî, Dâru'l-Kur'ân-ı Kerîm, Beyrut 1981, c. 1, 195; Ebu'l-Kāsım Cârullah Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hārizmî ez-Zemahşerî, **el-Keşşâf 'An Hakā'ikı Ğavâmidı't-Tenzîl Ve 'Uyûni'l-Ekāvîl Fî Vucûhi't-Te'vîl**, Muhammed Coşkun, Ömer Çelik, Necdet Çağıl, Adil Bebek (Çev.), Mega Basım Yayın, İstanbul 2016, s. 706.

[3] Yunus Vehbi Yavuz, "Hayız", **DİA**, TDV Yayını, İstanbul 1998, c. 17, ss. 51-53, s. 51.

sınırlamalar getirmişken, bir kısmı da son dönemlerde ortaya atılan birtakım fikirlerin etkisinde kalarak bu hallerinin kendilerini hiçbir ibadetten alıkoymadığını iddia etmeye başlamışlardır.

Kadınların özel durumlarında iken bazı kaidelere uymaları gerektiği tartışmasız bir gerçektir. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de:

وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِۖ قُلْ هُوَ اَذًىۙ فَاعْتَزِلُوا النِّسَاءَ فِي الْمَحِيضِۙ وَلَا تَقْرَبُوهُنَّ حَتّٰى يَطْهُرْنَۚ فَاِذَا تَطَهَّرْنَ فَأْتُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ اَمَرَكُمُ اللّٰهُۜ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ

"Sana kadınların ay hâlini sorarlar. De ki: O sıkıntı verici bir durumdur. Bu sebeple ay hâlinde kadınlardan uzak durun (cinsel ilişkiye girmeyin) ve temizleninceye kadar onlara yaklaşmayın. Temizlendikleri vakit, Allah'ın size izin verdiği şekilde onlara yaklaşın. Şüphesiz Allah çok tövbe edenleri ve çok temizlenenleri sever"[4] buyurularak hayız halindeki kadınların eşleriyle olan ilişkilerinde uymaları gereken kural bildirilmiştir. Eşlerinden boşanmış hayız gören kadınların iddetlerinde hayız hâlinin belirleyici olduğu da Kur'ân nassı ile sabittir.[5] Fakat Kur'ân-ı Kerîm'de özel halinde bulunan kadınların ibâdetleri ile ilgili herhangi bir hüküm yer almamıştır.

İbâdet gibi önemli bir konuda kadınların ne yapmaları gerektiğini ve bunların fıkhî dayanaklarını bilmelerinin ehemmiyeti izahtan varestedir. Elinizdeki çalışma kadınların özel dönemlerinde ibadet hayatlarına ilişkin İslam hukukçularının yaklaşımlarını, bu yaklaşımlarının kaynağı olan nasları, dört mezhebin bu konudaki görüşlerine zıt yönde görüş beyan eden araştırmacıların görüşlerinin dayanaklarını içermesi bakımından bütün kadınlara (hassaten bu alanda görev yapan kadınlara) faydalı olmak amacı ile yapılmıştır.

III. TEZİN YÖNTEMİ ve KULLANILAN KAYNAKLAR

Kadınların kendilerine has durumlarını ve durumlarda hangi ibâdetleri yapıp hangilerinden muaf olduklarını, hangi ibâdetleri daha sonra telafi etmeleri gerektiğini ele aldığımız bu çalışmanın ilk bölümünde kadınların kendilerine has durumlarının neler olduğu, bu durumların fıkhî mezhepler ve öne çıkan İslâm hukukçuları tarafından

[4] Bakara, 2/222.
[5] Bakara, 2/228.

tanımlanma şekilleri, Din İşleri Yüksek Kurulunun konu ile ilgili görüşleri ve bu görüşlerde tıbbî gelişmelere yapılan atıf sebebiyle kadınların özel hallerinin tıbbî tanımları ele alınmıştır. İkinci bölümde ise kadınların özel hallerinde iken yapmak isteyebilecekleri ibâdetler, bu ibâdetlerin tanımları ve delilleri, konu ile ilgili naslar, mezheplerin ve İslâm hukukçularının görüşleri, bu görüşlere muhalif araştırmacılarının fikirleri ve araştırmalarımız sonucu ulaştığımız kanaat yer almaktadır.

Konunun araştırılmasında başta Kur'ân-ı Kerîm'in ilgili âyetleri olmak üzere bu âyetlerin meâl ve tefsirleri, konu ile ilgili hadisler ve İslâm hukukçularının görüşlerine müracaat edilmiştir. Hanefî, Mâlikî, Şâfiî ve Hanbelî mezheplerinin muteber görüşlerinin toplandığı fıkıh eserleri, İbn Hazm'ın *Muḥallâ'*, İbn Teymiyye'nin *Mecmûʿu fetâvâ* ve talebesi İbn Kayyim'in *İʿlâmü'l-muvaḳḳıʿîn* adlı eserleri tezin ana kaynaklarını oluşturmaktadır. Ayrıca konu ile ilgili olan Diyanet İslâm Hukuku Araştırma Dergisi'nin ilgili makaleleri ve DİA maddeleri de kaynaklar arasında yer almaktadır.

Çalışmamız boyunca zikredilen âyetlerin meâllerinde Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından hazırlanan *Kur'ân Yolu Meâli* ve Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları tarafından neşredilen *Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli* adlı çalışmalardan istifade edilmiştir.

Kadınların kendilerine has durumları olan hayız, nifas ve istihâze hallerinden nifas hali hakkında Kur'ân-ı Kerîm'de özel bir hüküm bulunmadığı ve hükümler açısından hayız hali ile benzerlik gösterdiği için kadınların özel durumlarının fıkhî hükümlere etkisini anlatmaya gayret ettğimiz ikinci bölümde daha çok hayız hali üzerinde durulmuştur.

IV. KONU İLE İLGİLİ YAPILAN ÇALIŞMALAR

Bulabildiğimiz kadar konu ile ilgili şu çalışmalar yapılmıştır:

1- **"Kadınlara Özel Hallerle İlgili Hükümlerin İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi"**

Gülsüm Soydan tarafından Ankara Üniversitesinde 2007 yılında Prof. Dr. İbrahim Çalışkan danışmanlığında yapılmıştır. Soydan'a göre kadını namazdan muaf tutan hastalığı değil, abdestli kalmasını engelleyen ve olağan kan ifrazatıdır. Hastalık, ancak bu muafiyetin hikmeti kabul edilebilir. Oruçla ilgili olarak ise hayızlı kadını hastalık illetine sahip olarak değerlendirir ve oruç tutmamayı bir ruhsat olarak kabul eder. Bazı kadınlar ve günler için hayzın bir ezâ teşkil etmediği ve verilen ruhsatı kullanmaya gerek olmayan durumlarda oruç tutulabilir görüşündedir. Mescide girme konusunda hayız kanından korunma yollarının günümüzdeki güvenilirliğini dayanak göstererek bu örfî yasağın kendiliğinden ortadan kalkması için bir sebep oluşturabileceğini savunmaktadır. Kısaca ifade etmek gerekirse Soydan, klasik fıkıh eserlerini eleştirerek farklı sonuçlara varmıştır. Bizim çalışmamızda ise ulaşılan sonuçlar Soydan'ın ulaştığı sonuçlardan farklıdır.[6]

2- **"Kadının Özel Hallerinde İbâdeti"**

Sümeyye Turan tarafından Sakarya Üniversitesinde 2009 yılında Prof. Dr. Faruk Beşer danışmanlığında yapılmıştır. Çalışmada mezheplerin konuya yaklaşımları ele alınmakla birlikte bu görüşlere muhalif görüşler, tıbbî gelişmelerin kadınların özel hallerine getirdiği açıklamalar, Din İşleri Yüksek Kurulunun konuya dair fetvaları bulunmamaktadır. Bizim çalışmamız bu yönü ve kullanılan kaynakların zenginliği bakımından farklılık arz etmektedir.[7]

---

[6] Gülsüm Soydan, **"Kadınlara Özel Hallerle İlgili Hükümlerin İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi"**, (Yüksek Lisans Tezi Ankara Üniversitesi SBE, Ankara 2007).

[7] Sümeyye Turan, **"Kadının Özel Hallerinde İbâdeti"**, (Yüksek Lisans Tezi Sakarya Üniversitesi SBE, Sakarya 2009).

3- **"Kadınların Özel Hallerinde Yapabilecekleri ve Yapamayacakları İbâdetler"**

Ayşe Ayaz tarafından Yüzüncü Yıl Üniversitesinde 2013 yılında Doç. Dr. Sahip Beroje danışmanlığında yapılmıştır. Çalışmada dört mezhebin konuya yaklaşımı ele alınmıştır.[8]

4- **"İslâm Fıkhı Açısından Kadınların Özel Durumlarında İbâdet (Hayızlı Kadınların Oruç Tutma Örneği)"**

İbrahim Arpacı tarafından Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesinde 2018 yılında Doç. Dr. Hadi Sağlam danışmanlığında yapılmıştır. Çalışmanın isminden de anlaşılacağı gibi kadınların özel hallerinde yapamayacakları ibadetlerden oruç özelinde yapılmış bir çalışmadır.[9]

5- **"İslâm Hukuku ve Tıpta Kadınlara Özel Haller"**

Kevser Bulut tarafından Marmara Üniversitesinde 2020 yılında Doç. Dr. Münteha Maşalı danışmanlığında yapılmıştır. Bulut, konu ile ilgili olarak mezheplerin içtihatları ve günümüzdeki tıp verilerini mukayeseli olarak ele almıştır. [10]

Çalışmamızı sözünü ettğimiz bu çalışmalardan ayıran temel husus kadınların kendilerine has olan hayız, nifas, istihâze hallerinde yapmak isteyebilecekleri ibâdetler ile ilgili Hanefî, Mâlikî, Şâfiî, Hanbelî mezhepleri hukukçularının, Zahiri mezhebinin önde gelen hukukçusu İbn Hazm'ın, görüş ve eleştirileriyle İslâm düşüncesinin gelişmesine tesir eden Selefî âlimi İbn Teymiyye ve talebesi İbn Kayyim el-Cevziyye'nin görüşleri ele alınarak, klasik fıkıh doktrininde konu ile ilgili söylemlere muhalif araştırmacıların görüşleri ile mukayese edilmeye çalışılmıştır. Konu ile ilgi Kur'ân-ı Kerîm'den ve hadislerden deliller belirtilmiştir. Kadınların özel halleri ile ilgili olarak tıbbın yaklaşımı ve kadınların yaşadıkları sorunlu gebelikler ve bu gebelikler sonrasında hayız mı nifas mı olduğu konusunda tereddüt ettikleri

[8] Ayşe Ayaz, **"Kadınların Özel Hallerinde Yapabilecekleri ve Yapamayacakları İbâdetler"**, (Yüksek Lisans Tezi Yüzüncü Yıl Üniversitesi SBE, Van 2013).

[9] İbrahim Arpacı, **"İslâm Fıkhı Açısından Kadınların Özel Durumlarında İbâdet (Hayızlı Kadınların Oruç Tutma Örneği)"**, (Yüksek Lisans Tezi Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi SBE, Erzincan 2018).

[10] Kevser Bulut, **"İslâm Hukuku ve Tıpta Kadınlara Özel Haller"**, (Yüksek Lisans Tezi Marmara Üniversitesi SBE, İstanbul 2020).

kanamaların mahiyeti incelenmiştir. Ayrıca İslâm Dininin inançları, ibadet ve ahlak esasları ile ilgili işleri yürütmek, din konusunda toplumu aydınlatmak görevi verilen Diyanet İşleri Başkanlığının dinî konulardaki en yüksek karar ve danışma organı olan Din İşleri Yüksek Kurulunun görüş ve fetvaları incelenmeye gayret edilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KADINLARA ÖZEL HALLER

Kadınların fizyolojik ve biyolojik yapıları sebebiyle yaşadıkları özel haller, bazı ibâdetleri îfâ etme şartlarından biri olan tahâret başta olmak üzere fıkhın çeşitli alanlarını ilgilendiren farklı hükümlerin sevk edilmesini zorunlu kılmıştır. Bu fıkhî hükümleri ilmihal kitaplarında bulmak mümkündür, zira söz konusu olan hükümler dinî vecibelerden sorumlu fertlerin her birini bizzat ilgilendirir.

Kadınların fizyolojik yapılarından kaynaklanan ve muayyen yaşlar arasında muayyen aralıklarla akan hayız kanı, doğum yapan kadından belli bir süre akan nifas kanı, hayız ve nifas dışında kalan ve çoğunlukla bir hastalık sebebiyle akan istihâze (özür) kanı olmak üzere yetişkin bir kadının vajinasından üç türlü kan gelir. İlmihal terminolojisinde, kadınların özel halleri denince işte bu sözünü ettiğimiz hayız, nifas ve istihâze terimleriyle ifade edilen üç durum anlaşılır. Kadınlara mahsus bu üç durum temizlik, namaz, oruç, Kur'ân tilâveti, hac, cinsî münasebet, talak gibi birçok hükümle bağlantılı olması hasebiyle fıkıh kitaplarında ele alınır ve detaylı şekilde incelenir."[11]

Fıkıh kitaplarında fasit kan olarak adlandırılan bir çeşit kandan daha söz edilir. Dokuz yaşından önce yani henüz zamanı gelmeden ve altmış yaşından sonra yani menapoz döneminde gelen kan, fasit kana örnek olarak verilmektedir. Fasit kan ile ilgili fıkhın herhangi bir hükmü bulunmadığı için bu kan ayrıca ele alınmamaktadır.[12]

1.1. HAYIZ

Bazı ibâdetlerin edâ edilmesine mâni olan ve kadınların vajinasından her ay belirli aralıklarla akan kan anlamında olan hayız, sözlükte "suyun akıp taşması, kanın akması" anlamlarına gelir.[13] Fıkıh terimi olarak ise sağlıklı kadının ergenlik çağına ulaşmasıyla rahminden belirli periyotlarla akan kanı ifade eder. Kadınlarda ergenlikten menopoza kadar görülen bu fizyolojik olaya "hayız hali" denilir. Türkçe'de "âdet

[11] Türkiye Diyanet Vakfı, **İlmihal-İman ve İbadetler**, 28. Baskı, TDV Yayınları, Ankara 2021, c. 1, s. 251.
[12] Ahmed Hilmi el-Koği ed-Diyarbekirî, **Büyük Şafii İlmihali (Hediyetü'l-Habib)**, Abdulkuddus Yalçın-Abdussamed Yalçın (Çev.), Dua Yayıncılık, İstanbul 2009, s. 116.
[13] İbrâhim Mustafa, Ahmed Hasan ez-Zeyyad, Hamid Abdülkadir, Muhammed Ali Neccar, **el-Muʿcemü'l-vasîṭ I-II**, Mecmau'l-lugati'l-Arabiyye, Kahire 1380/1960, c. 1, s. 212.

görme, âdet kanaması, aybaşı hali" adı da verilen bu olay, kadında döl yatağının iç yüzünü kaplayan zarın (endometriyum), yumurtanın döllenmeyip ölmesi ve yumurtalık hormon salgısının kesilmesi üzerine parçalanarak kanla birlikte dışarı atılmasından ibarettir. Yumurta döllenmesi halinde rahmin iç zarına yerleşerek gelişmeye başlar ve âdet kanaması meydana gelmez.[14]

Bu çeşit kanamalar kadınlarda yaradılış gereği tabii olarak var olan bir durumdur. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v.) hayzı kastederek şöyle buyurmuştur: « هذا شيءٌ كتبهُ اللهُ على بناتِ آدمَ » *"Bu Allah'ın Âdem kızları için takdir ettiği bir şeydir."*[15]

Hayız kanının tanımı ve hayız görme yaşı ile ilgili olarak mezheplerin ve öne çıkan İslâm hukukçularının görüşlerini inceleyecek olursak;

Hanefî mezhebi kaynakları hayzı "Hayız şer'î örfte belirli vakitlerde belirli bir miktarda doğum akabinde olmaksızın rahimden çıkan kan" olarak tarif ederek hayız kanının renginin, durumunun, çıkışının, miktarının ve vaktinin bilinmesi gerektiğini kaydeder.[16]

Mâlikî fakihi İbn Rüşd, kadınlardan üç tür kanamanın çıktığını, hayzın sağlıklı kadının rahminden akan kan olduğunu ifade eder.[17] Mâlikî kaynaklar, hayzı normal bir şekilde hamile kalabilecek bir kadının rahminden doğum ve kızlık zarı yırtılması gibi bir yaralama sebebi olmaksızın akan kan olarak tarif eder.[18]

Şafiî fakihi İmam Nevevî, mezhebinin temel kitaplarından biri olan el-*Mecmûʿ* adlı eserinde istihâze ve nifas konularının da bulunduğu özel bir bölüm açmış ve bu bölüme *"Hayız Kitabı"* ismini vermiştir.[19] Sözlükte akmak anlamında olan hayız kelimesinin bulûğ çağından sonra kadınının rahminin en dibinden (en uzak

[14] Yavuz, "Hayız", **DİA**, c. 17, s. 51.
[15] Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl el-Buhârî, **Ṣaḥîḥi'l-Buḫârî**, Dâru İbni Kesîr, Beyrut 2002, "Hayz", 6/1 (s. 82).
[16] Ebu Bekir b. Mes'ud el-Kâsâni, **Bedâʾiʿu'ş-şanâʾiʿ fî tertîbi'ş-şerâʾiʿ**, thk. Ali Muhammed Muavvad ve Adil Ahmed, Dâru'l- kütübi'l -ilmiyye, Beyrut 2003, c. 1, s. 285.
[17] Ebu'l Velid Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Rüşd el-Hafid, **Bidayetü'l–müctehid ve 'nihâyetü'l-muktesid**, Müessesetür-risaletin-naşirun, Dımeşk 2015, s. 52.
[18] Muhammed Sekhal el-Meccaci, **el-Müheẕẕeb mine'l-fıkhi'l-Mâlikî ve Edilletihi,** Dâru'l-kalem, Dımeşk 2010, c. 1, s. 67.
[19] Ebu Zekeriyyâ Muhyiddin Yahyâ b. Şeref en-Nevevî**, Kitab'ul-Mecmûʿ şerḥu'l-Müheẕẕeb liş-Şîrâzî**, thk. Muhammed Necib el-Mutî'î, Mektebetü'l-irşad, Cidde ty, c. 2, s. 378.

bölgesinden) belirli aralıklarla akan siyah ve yakıcı bir kan olduğunu[20], en meşhur isminin hayız olmakla birlikte hayız anlamında "tams, ırâk, dahk, ikbar, i'sar" kelimelerinin de kullanıldığını aktarmıştır.[21] Hayız konusunun dikkat isteyen mühim bir konu olduğunu,[22] hayzın sürekli tekrarlanan bir durum ve tahâret, namaz, kırâat, oruç, itikâf, hac, bulûğ, cinsel ilişki, talak, hul', îlâ, keffaretler, iddet, istibrâ gibi sayılamayacak kadar çok hükümle bağlantılı olduğunu ifade etmiştir.[23]

Hanbelî fakih ve usulcüleri ise hayzı; bulûğa erdiği zaman kadının rahminden akan, daha sonra belirli aralıklarla akmaya devam eden, kadın hamile kaldığı zaman da kesilen kanama olarak tarif eder. Ardından hayız ile alakalı hükümleri ve bunların delillerini sıralar.[24]

İbn Hazm'ın Zâhirî bakış açısına göre kaleme aldığı kitabı *el-Muḥallâ bi'l-âs̱âr fî şerḥi'l-Mücellâ bi'l-iḫtiṣâr* adlı eserinde hayız siyah, pıhtılaşmış, kendine has kerîh bir kokusu olan kan olarak tarif edilmiştir.[25]

Takıyyüddîn İbn Teymiyye, öncelikle hayzın kelime kökenine değinir akabinde kadının kanaması olduğunda bu kana hayız denildiğini ve bu kanamanın fıtrî olduğunu, anne karnındaki bebeğin yetişmesi ve beslenmesi hikmetiyle Allah Teâlâ'nın âdem kızlarına bir yazgısı olduğunu ifade eder. Ayrıca bebeğin ana rahminde bu kanla beslendiği, doğumdan sonra ise bu kanın süte dönüşüp bebeğin bu sütle emzirildiği, rahim boşaldığında ise bu kanın toplanıp belirli vakitlerde aktığını kaydeder.[26]

Tıp Terimleri Sözlüğünde hayzın karşılığı menstruation olarak geçmektedir. *"Menstruation: n. Âdet görme, menstruasyon, 4 haftada bir büluğ çağını geçirmiş kız*

---

[20] en-Nevevî**, Kitab'ul- Mecmûʿ**, c. 2, s. 379.
[21] en-Nevevî**, Kitab'ul- Mecmûʿ**, c. 2, s. 378-379.
[22] en-Nevevî**, Kitab'ul- Mecmûʿ**, c. 2, s. 380.
[23] en-Nevevî**, Kitab'ul- Mecmûʿ**, c. 2, s. 381.
[24] Muvaffakuddin Ebu Muhammed Abdullah b. Ahmed b. Muhammed b. Kudâme, **el-Muğni**, thk. Dr. Abdullah b. Abdülmuhsin Türki ve Dr. Abdülfettah Muhammed el-Hulu, 1. Baskı, Hecr li't-Tıbaa ve'n-Neşr, Kahire 1986, c. 1, s. 386.
[25] Ebû Muhammed Alî b. Ahmed b. Saîd b. Hazm el-Endelüsî el-Kurtubî**, el-Muḥallâ bi'l-âs̱âr fî şerḥi'l-Mücellâ bi'l-iḫtiṣâr**, thk. Abdülgaffâr Süleyman el-Bündârî', Daru'l-Fikr, Beyrut ty, c. 1, s. 380.
[26] Takıyyüddîn Ebü'l-Abbâs Ahmed b. Abdilhalîm b. Abdisselâm b. Abdillah b. Ebi'l-Kasım b. Muhammed İbn Teymiyye el-Harrânî, **Şerḥu'l-ʿUmde fi'l-fıḳh,** thk. Suud b. Salih el-Âtyişan, Mektebetü'l-Âbikan, Riyad 1412 (Hicri), s. 457.

ve kadınlarda jenital kanama (müddeti), âdet, aybaşı, hayız[27]*"* olarak aktarılan bu durum tıbbî olarak şu şekilde açıklanmaktadır: *"Âdet kanaması rahim içi tabakasında oluşan dokuların kan ile vücuttan atılmasıdır. Âdetin bir diğer ismi de regl kanamasıdır. Tıbbi olarak regl, endometrium yani rahim iç tabakasının her âdet döngüsünün bitiminde kan ile dökülmesidir. Östrojen hormonunun etkisi ile rahmin iç tabakası âdet döngüsünün ilk başladığı zamanda kalınlaşmaktadır. Bu duruma proliferasyon denmektedir. Âdet döneminin ortasında gerçekleşen olaya da ovulasyon halk arasında bilinen ismi ile yumurtlama denir. Azalan progesteron hormonuna bağlı olarak rahim içi tabakası dökülür ve kanama gerçekleşir."*[28]

Kadınlardan bu dönemde akan kan yumurtalıklardan değil rahmin içerisinden akmaktadır. Bir süre sonra rahmin iç tabakası östrojen hormonunun artması ile tekrar kalınlaşır. Bu kalınlaşma ile âdet kanaması da azalmaya başlar ve sona erer. Dolayısıyla siklus denilen yeni bir âdet döngüsü dönemi başlamış olur. Her siklusta bir yumurta (ovum) gelişerek olgunlaşır ve döllenebilecek seviyeye gelir. Bu arada döllenme ihtimali olan yumurtanın gelişebilmesi için rahim iç duvarında bir tabaka oluşur. Döllenme gerçekleşmediğinde hazırlanan bu tabaka kan ile dışarı atılır. Uterus (rahim) âdet kanaması ile steril hale gelmiş olur.[29]

Hayız konusunda tıbbî olarak verilen bu bilgilerden kadınların üreme fonksiyonunun gerçekleşebilmesi için bu durumun gerekli olduğu, âdet kanamasının bir hastalığın değil sağlıklı olmanın işareti olduğu, âdet kanı ile kadın rahminin arınıp temizlendiği anlaşılmaktadır.

1.1.1. Hayız Görmeye Başlama ve Hayızdan Kesilme Yaşı

Fizyolojik yapı, kalıtım ve iklim farklılıkları gibi sebeplerle kadınların hayız görme ve hayızdan kesilme yaşları (menapoz-âyise) birbirinden farklı olabilmektedir.[30]

---

[27] Tıp Terimleri Sözlüğü "Menstruation Nedir" https://www.tipterimlerisozlugu.com/menstruation.html (Erişim: 23.07.2022).
[28] Serkan Oral, "Adet Kanaması Nedir ve Nasıl Oluşur?" https://www.serkanoral.com/adet-kanamasi-nedir-ve-nasil-olusur/ (Erişim: 23.07.2022).
[29] Ayşe Sinop Gedik, **"Adolesanlara Verilen Planlı Eğitimin Menstruasyon ve Genital Hijyen Davranışına Etkisinin Belirlenmesi"**, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelik Anabilim Dalı Ankara 2016), s. 11.
[30] Yavuz, "Hayız", **DİA**, c. 17, s. 51.

Hanefî mezhebinde en erken hayız olma vaktinin dokuz yaş olduğu hayızdan kesilme yaşının ise âlimler arasında ihtilaf konusu olduğu ifade edilir.[31] Hanefî mezhebinde kabul gören görüşe göre elli beş yaş hayızdan kesilme yaşı olarak kabul edilmekle beraber bu yaştan sonra kadının siyah veya koyu kırmızı kanaması olursa bu kanamayı hayız kanı olarak kabul etmesi gerektiği, siyah veya koyu kırmızı olmayan kanamanın ise istihâze olduğu ifade edilir.[32] *el-Mebsût* adlı eserde ise kadının hayızdan kesilme yaşına girmesinin emsallerinin hayız görmediği yaşa girmesi ile gerçekleşeceği çünkü hayızdan kesilme, kadının iç bünyesinde niteliği bilinmeyen bir nedenden ileri geldiği için zahirdeki nedenin dikkate alınması gerektiği ifade edilir ve bu görüş şöyle açıklanır; 'Kadının emsalleri olan kadınların hayız görmediği yaşa, hayız kanı kesilmiş bir vaziyette ulaşması zahirdeki durum olarak bu kadının da hayızdan kesilme yaşına ulaşmış olduğudur.' Aynı eserde İmam Muhammed'in *el-Asl* adlı kitabında hayızdan kesilme yaşını takdir etmediği, İmam Muhammed'e ait zayıf bir görüş olarak elli yaş, başka bir rivayate göre altmış yaş, bir başka rivayate göre ise erken yaşlandıkları için Rum kadınlarının elli, Horasan kadınlarının ise altmış yaşında hayızdan kesildiklerini takdir ettiği kaydedilir. [33]

Mâlikî mezhebinde hayız kanamasının genellikle dokuz yaşında başlayıp elli yaşında kesildiği, bu dönemin kadının doğurganlık yaşı olduğu,[34] yetmiş yaşından sonra görülen kanamanın ise hayız kanı olmadığı belirtilir.[35]

Hayız yaşı ile ilgili Şâfiî fakihi Nevevî şu bigileri kaydetmiştir: "En küçük âdet görme yaşı dokuzdur. İmam Şâfiî bu konuda şöyle demiştir: 'Kadınlar arasında en erken âdet gördüğünü işittiğim kişi Tihame bölgesi kadınlarıdır. Onlar dokuz yaşında âdet görürler. Bu yaştan önce görülen kanama fasit kandır, hayız hükümleri

[31] el-Kâsâni, **Bedâʾiʿu'ṣ-ṣanâʾiʿ**, c. 1, s. 292.
[32] Vehbe Zühaylî, **el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletühû**, Daru'l-fikr, Dımeşk 1987, c. 1, s. 456; Abdurrahman el-Cezîrî, **Kitabu'l Fıkh ale'l Mezahibi'l Erbaa,** Çağrı Yayınları, İstanbul 1986, c. 1, s. 126.
[33] Muhammed b. Ahmed b. Ebî Sehl Şemsü'l-eimme es-Serahsî, **el-Mebsûṭ**, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut 1989, c. 6, s. 27.
[34] el-Meccaci, **el-Müheẕẕeb mine'l-fıkhi'l-Mâlikî**, c. 1, s. 67.
[35] Muhammed b. Arafe el-Vergammî et-Tûnisî, **el-Muhtasaru'l-fıkhıyyu,** thk. Dr. Hafız Abdurrahman Muhammed Hayr, Müeeseseti Halfe Ahmed'il-Habturi, by. 2014, c. 1, s. 182; el-Cezîrî, **Kitabu'l Fıkh ale'l Mezahibi'l Erbaa,** c. 1, s. 125.

uygulanmaz'.[36] Şâfiîî mezhebine göre kadın hayatta olduğu sürece hayız görmesi mümkündür. Fakat hayızdan kesilme yaşının genellikle altmış iki olduğu ifade edilir.[37]

Hanbelî mezhebinde en erken âdet görme yaşı dokuz olarak kabul edilir. Bu yaştan önce görülen kanamanın fasit kan olduğu ve hayız hükümlerinin uygulanmayacağı ifade edilir.[38] Kadın altmış yaşına ulaşınca Hanbelî mezhebi âlimlerine göre hayız kanaması kesilir. Altmış yaşından sonra kanaması olursa bu hayız değil fasit kandır. Elli yaşından sonra kadının gördüğü kanama ile ilgili ise iki rivâyet vardır. Birinci görüşe göre bu kanama fasit kan iken, ikinci görüşe göre devam ederse hayız kanıdır.[39] Bir görüşe göre elli yaşında olan bir kadının kanaması olursa kadın namazını kılmaya ve orucunu tutmaya devam eder. Fakat temizlendikten sonra ihtiyaten orucunu kaza eder. Altmış yaşından sonra kanama görmeye devam ederse gördüğü kanamanın hayız olmadığı netleşmiş olur, namaz kılıp oruç tutar ve temizlenince orucunu kaza da etmez.[40] Arap olmayan kadınların elli yaşında, arap kadınların ise altmış yaşında menapoz oldukları da rivâyet edilmiştir.[41]

Araştırmalarımızda İbn Hazm'dan rivayet edilen kadının hayız görmeye başlama ve hayızdan kesilme yaşı ile ilgili olarak herhangi bir bilgiye ulaşamadık. İbn Hazm yaşı geçmiş bir kadın dahi siyah renkte kanama görürse bu kanın hayız kanı olduğunu namaza, oruca, tavafa ve cinsel ilişkiye mâni olduğunu, Peygamber Efendimiz'in (s.a.v.) *"Şüphesiz hayız kanı bilinen siyah kandır"*[42] hadisini delil getirerek savunur. Bu kanamanın hayız olmadığına dair bir nas veya icmânın olmadığını da kaydeder.[43]

İbn Teymiyye, kadının hayızdan kesilme yaşının üst bir sınırı olmadığını, eğer böyle bir yaş sınırı olsaydı muhakkak naslarda bunun açıklanacağını, yetmiş yaşından

[36] en-Nevevî**, Kitab'ul- Mecmû**ʿ, c. 2, s. 400.
[37] Kadı Ebu Şuca' Ahmed bin Hüseyin bin Ahmed el-Asfehani eş-Şafii, **Gayet'ül-ihtisar ve Tercümesi 'Delilleri İle Büyük Şafii ilmihali',** trc. Nizamettin Ersöz, Ravza Yayınları, İstanbul 2005, s. 130; Zühaylî, **el-Fıkhu'l-İslamî**, c. 1, s. 456.
[38] Muvaffakuddin Ebu Muhammed Abdullah b. Ahmed b. Muhammed b. Kudâme, **el-Kâfî**, thk. Muhammed Faris ve Mus'ad Abdulhamid es-Sa'adanî, 1. Baskı, Daru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut 1994, c. 1, s. 137-138.
[39] İbn Kudâme, **el-Kâfî**, c. 1, s. 139-140.
[40] İbn Kudâme, **el-Muğni**, c. 1, s. 445.
[41] İbn Kudâme, **el-Kâfî**, c. 1, s. 140.
[42] Beyhakī, **es-Sünenü'ş-şağir I-IV**, "Tahâret" 1/16-160 (c. I, s. 72).
[43] İbn Hazm, **el-Muḥallâ**, c. 1, s. 404.

sonra bile rahimden bilinen kanama olması durumunda bu kanamanın da hayız olabileceğini söylemektedir.[44]

Kadınların âdet döngülerinin sonuna işaret eden doğal bir biyolojik süreç olan ve 12 normal adet dönemi boyunca hiç adet görülmemesi durumunda teşhis edilen menopoz; *"DSÖ tarafından 'klimakterium ile başlayan overlerdeki foliküllerde azalma ve sonra tamamen tükenerek hipoöstrojenik durumla mensturasyonun kalıcı olarak sona ermesi olarak tanımlanmaktadır. Bu nedenle de üreme siklusu sona ermektedir. Klimakterium ise menapoz dönemini de içerisine alan premenopoz, menopoz ve postmenopozal dönemlerden oluşmaktadır. İlk belirtilerin görüldüğü dönem premenopoz dönem; en son âdet kanamasının görüldüğü dönem menopozal dönem ve menopozdan bir yıl sonra başlayıp yaşlılık dönemi başlangıcına kadar süren dönem ise postmenopoz dönem'* olarak tanımlanmaktadır.*"*[45]

Menopoz yaşı üzerine yapılmış bir yüksek lisans tezinde kadınların menopoza girme yaşları ile ilgili olarak şu bilgilere yer verilmektedir: *"Menopoza girme yaş ortalaması toplumun gelişmişliğine ve bölgelere göre 46 ile 52 yaş arasında değişiklik göstermektedir. Türk Menopoz Derneği tarafından ülkemizde yapılan çeşitli araştırmalar sonucu menopoza girme yaş ortalaması 46,7 bulunmuştur."*[46]

Din İşleri Yüksek Kurulu ise menopoz dönemindeki akıntılar ile ilgili olarak *"Hangi yaşta olursa olsun menopoz dönemindeki bir kadının menopozun birinci senesinden sonraki kanamaları, adet değil, istihâze/özür akıntısı olarak kabul edilir. Bu durumda kendisinden devamlı kan gelen bir kadın, özür sahibi hükmünde olduğundan her vakit için abdest alır ve mazeret teşkil eden rahatsızlığından başka abdest bozan bir hal meydana gelmedikçe, bu abdestle o vakit içerisinde dilediği kadar*

[44] Şeyhulislam Takıyyüddîn Ahmed b. Teymiyye el-Harrânî, **Mecmûu Fetâvâ,** thk. Abdurrahman b. Muhammed b. Kasım, Mucemmeil Meliki Fehdin li Tabaati'l Mushafi'l Şerif, Medine-i Münevvere 1995, c. 19, s. 240.

[45] Yunus İbik, **Bilateral Tüp Ligasyonunun Menopoz Yaşı ve Semptomları Üzerine Etkisinin Değerlendirilmesi**, (Uzmanlık Tezi, Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Kadın Hastalıkları ve Doğum Anabilim Dalı, Mersin 2019), s. 9.

[46] Büşra Evkuran, **Menopoz Yaşı, Mizaç, Benlik Saygısı ve Anksiyete ile İlişkili midir?** (Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi SBE Klinik Psikoloji Anabilim Dalı İstanbul 2015), s. 5.

namaz kılar ve diğer ibâdetleri yapar. Namaz vaktinin çıkmasıyla veya abdest bozan başka bir halin meydana gelmesiyle abdesti bozulur"[47]şeklinde görüş bildirir.

1.1.2. Hayzın Müddeti

Hanefî mezhebinde *"Bakire kız olsun, evlenmiş olsun, kadının hayzı en az üç, en çok on gün sürer"*[48] hadisi şerifi delil getirilerek hayzın ez an müddetinin geceleri ile birlikte üç gün, en uzun müddetinin ise on gün olduğu görüşü kabul edilir.[49] Ebû Yusuf'un hayzın en azı için 'iki gün ve üzeri üçüncü gün olur' dediği de gelen rivâyetler arasındadır.[50] İki hayız arasında temizliğin en kısa süresi on beş gün, en uzun müddeti içinse herhangi bir sınır yoktur. Kadının temizlik süresi uzun yıllar boyu devam etse de hayızlı olmayan kadının hükümlerini uygulaması gerektiği hususunda âlimler arasında ihtilaf yoktur. Çünkü temizlik asıl, hayız ise ârızî bir durumdur. Ârızî olan kaybolunca ne kadar uzun sürerse sürsün aslın hükümleri geçerli olur.[51]

İmam Mâlik'ten hayız için en kısa sürenin belirlenemeyeceğini bir an bile kanama olması ile hayzın gerçekleşebileceği rivâyet edilmiştir. Mâlikî mezhebinde hayzın en uzun süresi Şâfiî mezhebinde olduğu gibi on beş gün olarak kabul edilmiştir. İki hayız arasındaki temizliğin en az müddeti ile ilgili olarak ise İmam Mâlik'ten farklı rivâyetler gelmiştir: Bir rivâyette on gün, bir rivâyette sekiz gün, bir diğer rivâyette on beş gündür demiştir. İmam Mâlik'in tâbiîlerinden Bağdatlılar, İmam Mâlik'in bu son görüşüne meyletmişlerdir.[52] Temizliğin en uzun müddeti için ise diğer mezheplerde olduğu gibi üst bir sınır yoktur.[53] Ancak Mâlikî mezhebine göre kadının kanaması kesildiğinde ikinci bir kanama görünceye kadar temiz olduğu kabul edilir, kanamanın

---

[47] Din İşleri Yüksek Kurulu (DİYK), "Menopoz Dönemindeki Akıntılarda İbâdetler Nasıl Yerine Getirilir?",https://kurul.diyanet.gov.tr/Cevap-Ara/124/menopoz-donemindeki-akintilarda-ibadetler-nasil-yerine-getirilir (Erişim 06.12.2022).

[48] Ebü'l-Hasen Alî b. Ömer b. Ahmed ed-Dârekutnî, **es-Sünen I-VI**, 1. Baskı, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 1424/2004, "Hayız" 846 (c. I, s. 406).

[49] Burhânüddîn Ebû'l-Hasen Ali b. Ebî Bekr b. Abdilcelîl er-Reşadânî el-Merginânî, **el-Hidâye şerhu bidayeti'l-mübtedi**, Dâru'l-Kahraman lit-Tıbaa ve'n-Neşr ve't Tevzi', İstanbul 1986, c. 1, s. 30; el-Kâsânî, **Bedâʾiʿu'ş-şanâʾiʿ**, c. 1, s. 288.

[50] el-Kâsânî, **Bedâʾiʿu'ş-şanâʾiʿ**, c. 1, s. 289.

[51] el-Kâsânî, **Bedâʾiʿu'ş-şanâʾiʿ**, c. 1, s. 291.

[52] Ebû Ömer Yûsuf b. Abdillâh b. Muhammed b. Abdilberr en-Nemerî el-Kurtubî, **el-Kâfî fî fıḳhi ehli'l-Medîneti'l-Mâlikî,** Nşr. Muhammed Ali Beydun, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut 2002, s. 31; İbn Rüşd, **Bidayetü'l –müctehid**, s. 53.

[53] el-Meccaci, **el-Mühezzebmine'l-fıkhi'l-Mâlikî**, c.1, s. 69; İbn Abdülber en-Nemerî, **el-Kâfî fî fıḳhi ehli'l-Medîneti'l-Mâlikî**, s. 31.

kesildiği bu dönemde hayız hükümlerini uygulamaz ve hayızdan temiz olan kadının yapması gerekenleri yapar.[54]

Hayız süresi ile ilgili olarak Şâfiî mezhebinin görüşü ise detaylarında (bir gün ve gecenin ne demek olduğu hususunda) farklı birkaç görüş olsa da kabul edilen görüşe göre en kısa süren hayız dönemi bir gün ve bir gecedir.[55] Bu bir gün bir gece olarak ifade edilen müddet hiç kesilmemek üzere bir gün ve bir gecedir. Bir kadın on beş güne kadar kesintili olarak kanama görür de kanama müddetlerinin toplamı yirmi dört saat olursa bu on beş gün boyunca hayız sayılır, toplamı yirmi dört saatten az olursa bu kanama fasit kandır hayız kanı olarak kabul edilmez.[56] En uzun süreli hayız dönemi ise geceleri ile birlikte on beş gündür.[57] Genellikle altı veya yedi gün sürmektedir.[58] İki âdet dönemi arasında en kısa süreli temizlik dönemi on beş gündür[59] çünkü bir ay çoğunlukla bir âdet dönemi ve bir temizliği içinde barındırır. En uzun süreli âdet on beş gün olunca, en kısa süreli temizlik dönemi de zorunlu olarak on beş gün olur. Temizlik döneminin en uzun süresinin ise bir sınırı yoktur zira bazı kadınlar ömürlerinde sadece bir defa hayız görebilmekte veya hiç hayız görmemektedirler. [60]

Hanbelî mezhebine göre de en kısa hayız müddeti bir gün ve bir gece, en uzun hayız müddeti on beş gün[61] olup iki hayız arası temizlik müddeti ise en az on üç gündür.[62] Hayız dönemi genellikle altı ya da yedi gün devam eder.[63]

İbn Hazm hayız için bir süre belirlemeyerek tek bir defa da olsa kadının fercinden siyah kan aktığını görmesi ile hayız yasaklarının başlayacağını kaydeder ve

---

[54] el-Cezîrî, **Kitabu'l Fıkh ale'l Mezahibi'l Erbaa**, c. 1, s. 129; İbn Abdülber en-Nemerî, **el-Kâfî fî fıḳhi ehli'l-Medîneti'l-Mâlikî**, s. 31.
[55] en-Nevevî**, Kitab'ul- Mecmûʿ**, c. 2, s. 404; Ebû İshâk Cemâlüddîn İbrâhîm b. Alî b. Yûsuf eş-Şîrâzî, **el-Müheẕẕeb fî fıḳhi'l-İmâm eş-Şâfiʿî**, thk. Dr. Muhammed ez-Zühayli, Dâru'l-kalem, Dımeşk 1996, c. 1, s. 144.
[56] Ebu Şuca', **Gayet'ül-ihtisar ve Tercümesi 'Delilleri İle Büyük Şafii ilmihali'**, s. 130; Şemsûddîn Muhammed b. Muhammed el-Hatîbi'ş-Şirbîni, **Muġni'l-muḥtâc ilâ maʿrifeti meʿânî elfâẓi'l-Minhâc**, thk. Muhammed Muhammed Tamir ve Şeyh Şerif Abdullah, Dâru'l-hadis, Kahire 2006, c. 1, s. 273.
[57] İbrâhim b. Muhammed b. Ahmed eş-Şafii el-Bâcurî, **Haşiyetu eş-şeyh İbrahim el-beycuri ala şerhi'l-allameti'bni'l-Kasım'il-ğazza ala metnii'l-şeyh ebi Şuca'**, thk. Muhammed Abdusselam Şahin, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut 2010, c. 1, s. 213; eş-Şîrâzî, **el-Müheẕẕeb**, c. 1, s. 144.
[58] el-Bâcurî, **Haşiyetu eş-şeyh İbrahim el-beycuri,** c. 1, s. 215**.**
[59] en-Nevevî**, Kitab'ul Mecmûʿ**, c. 2, s. 403; eş-Şîrâzî, **el-Müheẕẕeb**, c. 1, s. 144.
[60] eş-Şirbînî, **Muġni'l-muḥtâc**, c. 1, s. 274.
[61] İbn Kudâme, **el-Muğni**, c. 1, s. 388.
[62] İbn Kudâme, **el-Muğni**, c. 1, s. 390**.**
[63] İbn Kudâme, **el-Kâfî**, c. 1, s. 139.

hayzın en uzun müddetinin on yedi gün olduğunu söyler.[64] İki hayız arası temizliğin en kısa ve en uzun müddetinin olmadığını, araştırma ve müşahedelerin kadının geriye kalan ömrünün tümünü temiz olarak da geçirebildiğini veya çok kısa bir süre temiz kalabildiğini gösterdiğini savunur.[65]

İbn Teymiyye, hayzın süresi ile ilgili olarak zikredilen hadislerin hadis bilginlerinin ittifakıyla mevzû olduğunu, Hz. Peygamber'den (s.a.v.) ve ashabından böyle bir şeyin sabit olmadığını, hayız için bir sürenin belirlenemeyeceği bu konuda belirleyici olanın kadının rutin durumunun olduğunu, kadının devamlı olarak belli aralıklarla gördüğü kanamanın ise hayız olduğunu savunur. Söz gelimi kadın genellikle bir günden az olan bir süre içerisinde kanama görüyorsa, bu kadının hayız müddetinin bir günden az olduğu, yok eğer kadın devamlı on yedi gün devam eden bir kanama görüyorsa hayız müddetinin on yedi gün olduğunu; fakat kadın daima kanama görüyorsa bu kanamanın hayız olmadığının bilindiği, zira şeriatta ve lügatta kadının bazen hayız bazen de temiz olduğunun ifade edildiğini, hayız döneminin kendine has temizlik döneminin de kendine has hükümlerinin olduğunu kaydeder. Kadınların ekserisinin ise ayın dörtte birini hayızlı geçirdiklerini yani hayız müddetlerinin altı ya da yedi gün olduğunu aktarır.[66]

1.1.3. Kesintili Hayız

Hanefî mezhebine göre hayız günlerinde araya giren temizlik hayız olarak kabul edilir.[67]

Mâlikî mezhebi hukukçuları kesintili kanama gören -bir gün veya iki gün kanaması olup bir gün veya iki gün temiz kalan- hayızlı kadın hakkında şöyle der: "Bu kadın kanaması olan günleri toplar, temiz olup kanama görmediği günleri ise saymaz ve temiz olduğu her gün kanamanın kesildiğini gördüğü gibi gusül alır, namaz kılar çünkü bunlardan hangisinin temizlik olduğunu bilemez. Kanama olan günlerin toplamı on beş gün oluyorsa bu kadın müstehâzadır. İmam Mâlik'ten kadının hayız kanaması gördüğü günleri toplayarak kendi âdet döngüsüne itibar etmesi gerektiği; eğer eşit ise

[64] İbn Hazm, **el-Muḥallâ**, c. 1, s. 405.
[65] İbn Hazm, **el-Muḥallâ**, c. 1, s. 410-411.
[66] İbn Teymiyye, **Mecmûu Fetâvâ**, c. 19, 21 s. 237, 623.
[67] Abdullah b.Mahmûd el-Mevsılî, **el-İḫtiyâr li-taʿlîli'l-Muḫtâr**, thk. Şuayb el-Arnavut, Ahmed Muhammed Berhum, Abdullatif Hırzellah, er-Risaletû'l-alemiyye, Beyrut 2010, c. 1, s. 101.

üç gün daha bekledikten sonra kanama kesilirse hayız kanı olduğu, yok eğer kanama devam ederse istihâze olduğunu söylediği de rivâyet edilmiştir.[68]

Şâfiî mezhebinde kadın bir gün kanaması olup bir gün temiz olursa ve on beş gün de geçmediyse aradaki temiz olduğu günlerinin hayız olup olmadığı konusunda iki görüş vardır: Bu görüşlerden ilki ve kuvvetli olanı, kadının sadece kanama günlerini birleştirip sayması değil, aradaki temizlik günleri dâhil hepsini hayız olarak kabul etmesi gerektiği görüşüdür. İkinci görüş ise temiz olduğu günleri temiz, kanama gördüğü günleri de hayız kabul etmesi gerektiği yönündedir.[69]

Hanbelî mezhebinde ise kadın bir gün kanama görür bir gün temiz olursa, temiz olduğu günlerde gusül alması ve namaz kılması gerekir. Bu kanama on beş günden evvel kesilirse bu günlerin tamamı hayız olarak kabul edilir ve bu günlerin bitiminde kadın tekrar gusül alıp namazlarını kılmalıdır. Şâyet kanama on beş günden fazla devam ederse bu kan istihâze kanıdır ve kadın kendi âdet takvimine göre hareket etmelidir.[70] Şâyet kadın üç gün kanama görür sonra on iki gün temiz kalır daha sonra tekrar üç gün kanama görürse ilk gördüğü kanama hayızdır fakat ikici gördüğü kanama istihâzedir çünkü temzilik süresinin alt sınırı dolmadığı için hayız olması mümkün değildir.[71]

İbn Hazm ise *Muḥallâ* adlı eserin 269. meselesinde, bir kız çocuğunun gördüğü ilk kan siyah ise bunun hayız kanı olduğu ve hayız yasaklarının başladığı ifade edildikten sonra bu kanın rengi değişir veya on yedi gün ya da daha az süreyle kesilirse bunun sahih bir temizlik olduğu kadının gusül abdesti alması, namaz kılıp oruç tutması gerektiği yazılır. Fakat eğer kanama siyah renkli olarak devam ederse on yedi güne kadar hayız olduğu, bundan sonra siyah kanama devam etmesi durumunda ise yasakların sona erdiği ve gusül alıp ibâdetlerini yapması gerektiği, kanama bir daha kesilinceye veya rengi değişinceye kadar temiz olduğu ifade edilir. Kan siyah olunca

[68] İbn Rüşd, **Bidayetü'l –müctehid**, s. 54.
[69] eş-Şîrâzî, **el-Müheẕẕeb**, c. 1, s. 145; eş-Şirbînî, **Muġni'l-muḥtâc**, c. 1, s. 291-292.
[70] İbn Kudâme, **el-Kâfî**, c. 1, s. 148.
[71] İbn Kudâme, **el-Kâfî**, c. 1, s. 149.

hayzın hükümleri; kanama renk değiştirdiğinde veya kesildiğinde ve/veya on yedi günü aştığında ise temizlik hükümlerinin geçerli olduğu kaydedilir.[72]

1.2. NİFAS

Arapça (ن ف س) ne-fi-se kelimesinden türeyen nifas kelimesi sözlükte 'kadının doğum yapması, doğurması, doğum sonrası yaklaşık altı hafta olan, rahim ve üreme organlarının gebelikten önceki normal durumlarına döndüğü dönem' anlamlarına gelmektedir.[73] Fıkhî terim olarak ise "doğum sebebiyle kadının vajinasından gelen kan ve doğum sonrasında kadının bazı özel hükümlere tâbi olmasını" ifade eder. Nifas halinde olan kadına "nüfesâ" denir. Nifas da hayız gibi fıkıh kitaplarının "Taharet" bölümünde ele alınır ve bazı ibâdetlerin edâ edilmesine mani olan hükmî kirlilik olarak kabul edilir.[74]

Mergīnânî, nifas kanını "doğumun akabinde akan kan" olarak tanımlar. Hamile kadının gebelik süresince ve bebek çıkmadan doğum öncesinde gördüğü kanama hayız miktarına ulaşsa dahi istihâze kanıdır. Hanefîlere göre hamilelik rahmin ağzını kapatır. Nifas çocuğun çıkması sebebiyle rahmin açılmasından sonra olur. Bunun içindir ki -rivâyete göre- İmam Ebû Hanife ile İmam Muhammed: "Çocuğun bir kısmı çıktıktan sonra çıkan kan lohusalıktır. Zira çocuk çıkmaya başlayınca, nefes alabilmesi için rahmin ağzı açılır" demişlerdir. Bazı azaları da olsa, şekillenmiş olan düşük de doğum sayılır. Kadın onunla lohusa olur ve eğer iddetli ise onunla iddeti biter. Cariye de ümmülveled olur.[75] Kadın ikiz bebek doğurursa Ebû Hanife ve Ebû Yusuf'a göre nifas birinci çocuğun doğumu ile başlar, İmam Muhammed ve Züfer'e göre ise ikinci çocuğun doğumuyla başlar. Nifas kanının üst sınırı içinse ittifakla ikinci çocuğun doğumu dikkate alınır.[76]

---

[72] İbn Hazm, **el-Muḥallâ**, c. 1, s. 415.
[73] Ebü'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. Mufaddal er-Ragıb el-İsfehânî, **Müfredâtü elfâzi'l-Kur'ân**, thk. Safvan Adnan Davudî, Dârü'l-kalem, Dımeşk 2014, s. 818; Mustafa, ez-Zeyyad, Abdülkadir, Neccar, **el-Muʿcemü'l-vasîṭ I-II**, s. 999.
[74] Hacı Mehmet Günay, "Nifas", **DİA**, TDV Yayını, İstanbul 2007, c. 33, ss. 79-81, s. 79.
[75] el-Merginânî, **el-Hidâye,** c. 1, s. 33-34.
[76] el-Kâsâni, **Bedâʾiʿu'ş-şanâʾiʿ**, c. 1, s. 299-300; el-Merginânî, **el-Hidâye**, c. 1, s. 34.

İbn Rüşd, nifası çocuğun doğumu ile beraber akan kan olarak tanımlarken[77] Mâlikî mezhebi fıkıh eserleri doğum sebebiyle akan kan,[78] doğum sebebiyle doğum ile beraber veya doğum sebebiyle doğum akabinde akan kan olarak olarak tanımlamıştır.[79] Altı ay geçmeden gerçekleşen ikinci doğum, ikiz çocuk olarak kabul edilmekle beraber bu iki doğum arasında gerçekleşen kanamanın hayız kanı mı yoksa nifas kanı mı olduğu konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. İlk doğumdan sonra nifasın üst sınırının tamamlanıp kadının bir müddet temiz kaldıktan sonra ikinci doğumunun gerçekleşmesi durumunda ise ikinci doğum akabinde ikinci bir nifas gerçekleşmiş olacağı hususunda ittifak vardır.[80]

Şâfiî mezhebinin kaynaklarında nifas kanı hamilelik döneminde kadının rahminde hapsolan (toplanan) kan olması hasebiyle hayız kanı olarak değerlendirilerek hayzın hükümleri nifasa da verilmiştir.[81] Doğum hamlin (anne rahminde taşınan ağırlığın) bırakılması demektir. Doğumdan sonra kanama olmazsa bu durumda cünüplüğün hükmü gibi sadece gusül almak yeterli olur. Nifasın lügat manası 'doğum', şer'î manası ise 'doğumdan hemen sonra akmaya başlayan kan'dır. Bu kana nifas denmesinin sebebi nefsin (çocuğun) çıkışından hemen sonra başlamasıdır. Kadın için 'nufesâ' tabiri kullanılır.[82] Doğumdan önce gerçekleşen kanama nifas değildir. Doğumdan sonra gerçekleşen kanama nifastır. Doğumla birlikte gerçekleşen kanama ile ilgili ise iki vecih vardır: Birinci görüşe göre bebek henüz anne rahminden tamamıyla ayrılmadığı için kadın hamile hükmünde olup gördüğü kanama nifas kanı değildir.[83] İkinci görüşe göre ise çocuk anne rahminden ayrılması sebebiyle akan bir kan olduğu için çocuğun doğumundan sonra gerçekleşen kan hükmünde olup bu kanama nifas kanıdır.[84] Belli bir zaman dilimi aralığı ile ikiz çocuk dünyaya geldiğinde ise nifasın ne zaman başlayacağı ile ilgili farklı görüşler vardır: İlk çocuğun doğumu ile nifasın başlayacağı, ikinci çocuğun doğumu ile başlayacağı, nifasın başlangıcı ilk

[77] İbn Rüşd, **Bidayetü'l –müctehid**, s. 52.
[78] Ebû Abdillâh Muhammed b. Muhammed b. Abdirrahmân el-Hattâb er-Ruaynî, **Mevâhibü'l-celîl li-şerḥi Muḫtaşarı Ḫalîl**, Dâru alemi'l-kütüb, Lübnan 2003, c. 1, s. 552.
[79] el-Meccaci, **el-Müheẕẕebmine'l-fıkhi'l-Mâlikî**, c.1, s. 68.
[80] Hattâb er-Ruaynî, **Mevâhibü'l-celîl**, c. 1, s. 553-554.
[81] eş-Şîrâzî, **el-Müheẕẕeb**, c. 1, s. 162; en-Nevevî**, Kitab'ul- Mecmû**ʿ, c. 2, s. 535.
[82] Dr. Mustafa el-Hin, Dr. Mustafa el-Buğa, Ali el-Şerbeci, **Büyük Şafiî Fıkhı**, trc. Ali Arslan, Huzur Yayın, İstanbul 2014, c. 1, s. 108.
[83] Bu kanama görüldüğünde erkek ric'i talakla boşamış olduğu karısına dönebilir.
[84] eş-Şîrâzî, **el-Müheẕẕeb**, c. 1, s. 162.

çocuğun doğumu ile başlayıp bitiminin ikinci çocuğun doğum zamanı dikkate alınarak belirleneceği ifade edilmiştir.[85]

Hanbelî mezhebine göre ise nifas, doğum sebebiyle kanamanın gerçekleşmesidir. Hükümleri itibariyle hayız gibidir zira bu kan gebelik sebebiyle kadında toplanmıştır. Doğumdan iki veya üç gün önce meydana gelen kanama da nifastır çünkü bu kanama da doğum sebebiyle meydana gelmektedir. Bundan daha önce meydana gelen kanamalar ise fasit kandır. Nifas veya hayız kanı değildir çünkü hamile kadın hayız görmez.[86] İkiz doğuran kadının nifasının ne zaman başlayacağı ile ilgili olarak iki rivâyet vardır, ilk çocuğun doğumu ile başladığını ifade eden görüş sahih olan görüştür.[87]

1.2.1. Nifasın Müddeti

Nifas süresi çeşitli etkenlerle kadından kadına değişmekle beraber İslâm hukukçuları kadınların ibadetlerine ne zaman devam edeceklerini bilebilmesi açısından nifasa bir sınır koymuşlardır.[88]

Hanefîler nifasın alt sınırının olmadığını, kadın doğum yaptığı için gelen kanın nifas kanı olduğunun bilindiğini, nifas kanının hayız gibi bilinmek için bir süreye ihtiyacının olmadığını, üst sınırının ise kırk gün olduğunu söylerler. Kırk günden sonra gelen kanın ise istihâze kanı olduğunu kaydederler.[89]

İmam Mâlik nifasın alt sınırının olmadığı konusunda Şâfiî ve Hanefîler gibi düşünürken üst sınırının ise altmış gün olduğunu ifade etmiştir. Daha sonra üst sınırı ile ilgili görüşünden vazgeçerek bu konu ile ilgili kadınlara sorulması gerektiğini ifade etmişse de Mâlikî mezhebi onun ilk görüşü ile amel etmiştir.[90]

---

[85] eş-Şîrâzî, **el-Mühe̲zze̲b** c. 1, s. 163; en-Nevevî, **Kitab'ul- Mecmûʿ**, c. 2, s. 542.
[86] İbn Kudâme, **el-Kâfî**, c. 1, s. 152.
[87] İbn Kudâme, **el-Muğni**, c. 1, s. 431.
[88] Günay, "Nifas", **DİA**, c. 33, s. 79.
[89] el-Merginânî, **el-Hidâye,** c. 1, s. 34; el-Kâsâni, **Bedâʾiʿu'ş-şanâʾiʿ**, c. 1, s. 293.
[90] İbn Rüşd, **Bidayetü'l–müctehid**, s. 55; el-Meccaci, **el-Mühe̲zze̲bmine'l-fıkhi'l-Mâlikî**, c. 1, s. 72; Hattâb er-Ruaynî, **Mevâhibü'l-celîl**, c. 1, s. 554.

Nifas kanının süresi ile ilgili olarak Şâfiî mezhebinin genel görüşü ise şöyledir: Nifasın en azı bir lahza, en üst sınırı altmış gündür. Çoğunlukla kırk gün sürmektedir. Bu kanamanın altmış günü aşması hayız kanamasının üst sınırını aşması gibidir.[91]

Hanbelî mezhebi nifasın en uzun müddetini kırk gün olarak belirtmiş en kısa süresi için ise bir sınır belirlememiştir. Kırk günden sonra gelen kan nifas değildir. Bu kanama kadının hayız dönemine denk geliyorsa hayız kanı olarak kabul edilir, hayız dönemine denk gelmiyorsa istihâze olarak kabul edilir.[92]

İbn Hazm nifasın alt sınırı olmadığını üst sınırının ise yedi gün olduğunu kaydeder. Akabinde nifasın en uzun müddetinin altmış gün olduğunu söyleyenlerin delilini bilmediğini ifade eder, nifasın en uzun müddetinin kırk gün olduğunu savunanların ise delilinin sağlam olmadığını gerekçeleri ile birlikte açıklar.[93]

İbn Teymiyye nifas için de alt ve üst sınır olmadığı görüşünü savunmaktadır. İbn Teymiyye'ye göre şayet bir kadın kırk, altmış ya da yetmiş gün kanama görür sonra kanaması kesilirse gördüğü kan nifas kanıdır; ancak kanama yetmiş günden sonra devam ederse bu kan fasit kandır ve bu kadının nifas süresi kırk gündür, çünkü galip olan görüşe göre nifas süresi kırk gündür. Kadının ikiz veya daha çok çocuk doğurması arasında fark olmadığını, doğum sancısı ile beraber kadının gördüğü kanamanın nifas kanı olup nifas hükümlerinin başladığını söyler.[94]

Nifas konusuna tıbbi veriler ışığında bakacak olursak; kadınlarda doğum sebebiyle gerçekleşen kanama anlamına gelen nifas kelimesinin karşılığı olarak Türkçe'de daha çok "lohusalık", ifadesi kullanılmaktadır. Doğum gerçekleştikten sonra hamilelik sebebiyle değişime uğrayan hormonların ve üreme organlarının normal durumuna dönmesi 6-8 haftalık (yaklaşık olarak 42 gün) bir süreci kapsamakta ve bu dönem 'Lohusalık Dönemi' (Postpartum Dönem) olarak adlandırılmaktadır. Bu dönemde olan kadınlara da 'Lohusa' denilmektedir.[95]

---

[91] eş-Şirbînî, **Muğni'l-muhtâc**, c. 1, s. 292-294; el-Bâcurî, **Haşiyetu eş-şeyh İbrahim el-beycuri**, c. 1, s. 216; eş-Şîrâzî, **el-Müheẕẕeb**, c. 1, s. 163.
[92] İbn Kudâme, **el-Kâfî**, c. 1, s. 152; İbn Kudâme, **el-Muğni**, c. 1, s. 427-428.
[93] İbn Hazm, **el-Muḥallâ**, c. 1, s. 413.
[94] İbn Teymiyye, **Mecmûu Fetâvâ**, c. 19, s. 239.
[95] Dünya Danışmanlık Merkezi ve Psikoloji Merkezi (DDM), "Lohusalık Depresyonu Nedir?", https://www.dunyadanismanlikmerkezi.com/lohusalik-depresyonu-nedir/ (Erişim: 25.07.2022).

Doğumdan sonra rahmin içinden gelen ve tıpta "Lösi (lochia)" adı verilen bir akıntı meydana gelir. İlk akıntı içinde kan ve doku parçacıkları bulunan taze kırmızı kan olup "lösi rubra" olarak adlandırılır. Birkaç gün içinde miktarında azalma olur, rengi açılır yani "lösi seroza" ya dönüşür. 2. haftadan sonra ise daha koyu kıvamlı ve açık renkli "lösi alba" gelmeye başlar. Genelde doğumdan yaklaşık 4 hafta kadar sonra tüm bu vajinal akıntılar kesilmiş olur.[96]

Kadın Hastalıkları Uzmanları lohusa ile ilgili şu bilgileri verir: *"Lohusalık, doğumdan sonra anne vücuda gebelikte meydana gelen değişikliklerin doğum öncesi haline geri dönmesi sürecine verilen isimdir. Postpartum dönem veya puerperiyum dönemi olarak da ifade edilir. Genellikle bu sürecin 6 haftada büyük ölçüde tamamlandığı düşünülür. ... Doğumdan hemen sonra rahimin kasılıp kanama kontrol altına alınana kadar büyük miktarda kanama olur. Kanama kontrol altına alındıktan sonra ilk etapta loşi rubra denen kırmızı renkli vajinal akıntı görülür. Bu akıntı iyileşme ve yenilenme süresince değişerek, önce kahverengimsi sulu loşi seroza ve haftalar sonrasında da loşi alba denen miktarı giderek azalan sarımsı beyaz renkli vajinal akıntı haline gelir. Loşinin sonlanma zamanı değişkenlik göstermekle birlikte ortalama 5 hafta civarıdır. Lohusaların %15'inde 6 hafta ve sonrasına kadar sürebilir.*[97]

Bedenin doğum öncesi durumuna dönüş süreci olan lohusalık dönemi, aynı zamanda hormonal değişiklikler yaşanması, annenin kendini bebek bakımında yeterli bulamaması gibi sebeplerle annenin bedeninde ve ruh halinde değişiklikler yaşadığı dönemdir.[98] Lohusalık döneminde kadınların karşılaştığı biyolojik değişikliklerin depresyona neden olabileceğini Nevzat Tarhan şöyle dile getirmektedir: *"Lohusalık dönemi, kadının fiziksel açıdan en zayıf olduğu dönemdir. Bu dönemde mutluluk hormonu olarak bilinen serotoninin azaldığı, dopamin maddesinin ise çoğaldığına dair bulgular vardır. Ayrıca doğumdan sonra östrojen ve progesteran hormonlarında düşüş görülmesi de duygusal dalgalanmalara neden olur. Her kadında farklı yaşanan*

[96]Süleyman Eserdağ, "Doğum Sonrası Dönem (Lohusalık)", https://www.eserdag.com/tr/saglik-kosesi/dogum-sonrasi-donem-lohusalik/ (Erişim: 25.07.2022).
[97] Oral, "Lohusalık Ne demektir?", https://www.serkanoral.com/lohusalik-ne-demektir/ (Erişim: 25.07.2022).
[98] DDM, "Lohusalık Depresyonu Nedir?", https://www.dunyadanismanlikmerkezi.com/lohusalik-depresyonu-nedir/ (Erişim: 25.07.2022).

bu biyolojik değişiklikler, annenin depresyon yaşamasına neden olabilir. 'Lohusalık sonrası (puerperal) depresyon' denilen bu tabloda, anne gelip geçici ağlama nöbetleri, güçsüzlük, halsizlik, sıkıntı, üzüntü yaşayabilir. Bazen de bebeğe karşı ilgisizlik gösterir. Yeni doğum yapmış kadınların %80'inde benzer duygusal değişimler, az ya da çok, kısa süreli olarak yaşanır. Lohusaların %10'u ile %25'inde olduğu gibi, doğumdan sonra bir ile üç ay içinde karamsarlık, üzüntü, yetersizlik, hiçbir şeyden zevk alamama, çocuğa, ev işlerine bakamama gibi haller yaşanırsa, bu durum Lohusalık depresyonuna işaret eder ve tedâvi gerektirir."[99]

1.2.2. Doğumla Neticelenmeyen Gebelikler

Gebelik, oluşum evresi, devamlılığı, zamanında doğumla sonlanması veya zamanından önce sonlanması gibi farklı süreçleri olabilen bir durumdur. Gebelik süreci ve gebelik kayıpları ile ilgili tıbbî olarak şu bilgileri vermek mümkündür: *"gebelik, üreme hücrelerinin üretiminden başlayarak, fertilizasyon, implantasyon, embriyolojik gelişim süreçleri, plasentanın oluşumu, feto-maternal kan dolaşımının sağlanması ve gebeliğin devamını kapsayan oldukça geniş ve farklı süreçleri içermektedir. Bu süreçlerden herhangi birinde, ilişkili bir yolağı etkileyen faktörler gebelik kayıplarında altta yatan sebep olabilir."*[100] Dolayısyla kadınların gebelik durumları her zaman sağlıklı bir çocuk dünyaya getirmek ve ardından normal kanama görmekle sonuçlanmaz. Bazen bebek ölü olarak dünyaya gelebilmekte, bazen gelişimini tamamlayamadan gebelik erken sonlanabilmekte bazen de gebe olduğunu düşünen kadın aslında dış gebelik, mol gebelik, boş gebelik gibi bir durum yaşıyor olabilmektedir. Kimi zaman kadın normal, sağlıklı bir çocuk dünyaya getirdiği halde kanaması olmamaktadır. Klasik fıkıh eserlerinin yazıldıkları tarihlerde tıbbî veriler bugün ulaşılan bilgilerle aynı düzeyde olmadığı için bu eserlerde konuyu bu başlıklar altında bulmak mümkün gözükmemektedir. Sözünü ettiğimiz bu durumlara ilişkin mezheplerin yaklaşımları, organları belirmiş veya belirmemiş düşük konusu, ceninin oluşumu, gurre, talak ve vefat iddeti bekleyen kadının bu bekleme süresinin sona ermesi vb. konular bağlamında verilen bilgilerden yararlanılarak elde edilebilir. Biz

---

[99] Nevzat Tarhan, **Evlilik Psikolojisi -Öncesi ve Sonrasıyla Evlilik-**, Timaş Yayınları, İstanbul 2010, s. 144-145.

[100] Ezgi Gizem Berkay, Seher Başaran, "Tekrarlayan Gebelik Kayıplarında Etiyolojinin Açıklanmasına Yönelik Yeni Yaklaşımlar", **İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi, Tıbbi Genetik Anabilim Dalı**, 2021 https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1106527 (Erişim 15.12.2021) ss.135-144, s. 135.

çalışmamızın bu bölümünde bulabildiğimiz kadarıyla tıbbın bakış açısını kısaca aktardıktan sonra, bu kanamalar yaşanırken kadınların ibâdetlerini yapıp yapamaycakları ve hayız hükümlerine tabi olup olmayacakları ile ilgili olarak Din işleri Yüksek Kurulunun konu ile ilgili fetvalarını vermenin faydalı olacağını mülahaza ediyoruz:

1.2.2.1. Ektopik Gebelik (Dış Gebelik)

Gebelik yumurtanın döllenmesi ile başlar ve döllenen bu yumurta rahim içerisinde büyür. Döllenen yumurtanın rahim içerisinde büyüyüp gelişebileceği yer dışında bir yere tutunmasını ve bunun sonucunda düzgün bir şekilde gelişimini tamamlayamadığını ifade eden "*ektopik gebelik, tüm gebeliklerin yaklaşık %1-2'sinde görülen ve gebelik ürününün uterin kavite dışında başka bir yere implante olması"* şeklinde tarif edilen bir rahatsızlıktır.[101] *Döllenmiş yumurta, yalnızca uterus içerisinde sağlıklı bir şekilde büyüyüp gelişebilirken; dış gebelik olarak bilinen ektopik gebelik embriyonun genellikle fallop tüpleri içerisine (tüm dış gebelik vakalarının %95'i), nadiren de rahim ağzı veya karın içi gibi farklı bölgelere yerleşmesi şeklinde gelişen durumdur. Yumurtalıkta üretilen yumurta hücresinin rahime ulaşana kadar izlediği yol olan fallop tüpleri veya diğer bölgeler büyüyen bir embriyoyu tutacak ve koruyabilecek bir yapıya sahip değildir. Bu nedenle hem embriyo düzgün bir şekilde gelişemez, hem de bu durum anne açısından hayati tehlike arz eder. Dış gebeliğin varlığına işaret eden en önemli ve yaygın belirtilerden biri vajinal lekelenme ve kanamalardır.*[102]

Dış gebelik esnasında kadınların görmüş oldukları leke ve kanamaların hayız kanı olup olmadığı, kadınların bu durumda iken ibâdetlerle yükümlü olup olmadıklarını bilmeleri açısından önem arzetmektedir. Din İşleri Yüksek Kurulu dış gebelik esnasında görülen kanın hükmü ile ilgili şu bilgileri verir: *"Uzmanlardan alınan bilgiye göre, döllenmiş yumurtanın rahim içine değil de fallop tüpüne yerleşmesi durumunda oluşan dış gebelikte, zamanla tüpte gelişen embriyo, bölgedeki*

---

[101] Sümeyya Betül Kızrak, Aytül Hadımlı, Birsen Karaca Saydam, "Güncellenmiş Uluslararası Rehberler Doğrultusunda Ektopik Gebeliklere Yaklaşım", **Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi**, 2021, https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1444581 (Erişim 15.12.2022) ss. 479-485, s. 480.

[102] Medıcalpark, "Dış Gebelik Nedir? Dış Gebelik Belirtileri Nelerdir?", https://www.medicalpark.com.tr/dis-gebelik/hg-2128 (Erişim: 15.12.2022).

damarlardan birinin veya birkaçının yırtılmasına ve kanamaya neden olabilir. Rahim içinden olmayıp damar yırtılmasından kaynaklandığı için dış gebelik esnasında görülen kanama özür (istihâza) sayılır."[103]

Anne sağlığının tehlikeden korunması için dış gebeliğin sonlandırılması gerekebilmektedir. Dış gebeliğin sonlandırılmasının ardından görülen kanın hükmü ile ilgili olarak ise Din İşleri Yüksek Kurulu şöyle der: *"Bugünkü tıbbi imkânlarla dış gebelik birkaç haftalık süre içinde fark edilir ve gerektiğinde müdahale ile gebelik sonlandırılır. Normal gebelikte rahim içinde meydana gelen değişiklik dış gebelikte de belli ölçüde gerçekleşir. Dış gebelik ameliyatından sonra rahimden gelen kan, özür değil, lohusalık kanıdır. Dolayısıyla bu durumda olan bir kadın lohusalık hükümlerine tabi olur."*[104]

1.2.2.2. Mol Gebelik (Üzüm Gebeliği)

Son dönemlerde görülen sorunlu gebelik çeşitlerinden biri de mol gebeliktir. *"Gestasyonel trofoblastik hastalık (GTH), anormal fertilizasyonun sonucu olarak gelişen gebelikte trofoblastların anormal proliferasyonu ile karakterize hastalık grubu olup genellikle spontan rezolüsyon ile sonuçlanan benign mol hidatiformdan, hayatı tehdit eden koryokarsinoma kadar değişkenlik gösteren bir spektruma sahiptir."*[105] Molar gebelik mol gebeliğin diğer bir ismi olup, gebeliğin çok az karşılaşılan bir komplikasyonudur.[106] Daha anlaşılır bir ifade ile "*mol gebeliği, üzüm gebeliği olarakta bilinen bebeğin gelişememe durumudur. Döllenme esnasında meydana gelen genetik bir hata sonucu rahim içinde anormal bir dokunun büyümesidir. Mol gebeliğinde nadiren bir embriyo gelişimi de görülür. Gelişim normal embriyo gelişiminden daha hızlıdır. Bu nedenle üzüm salkımı benzeri bir oluşuma neden olmaktadır. Plasentayı oluşturan trofoblast adı verilen hücreler anormal çoğalır ve mol gebeliği oluşur. Sonuçta döllenmiş yumurta bozulur. Hamile kadın, normal hamilelik belirtilerini ve*

---

[103] DİYK, "Dış Gebelik Esnasında Görülen Kanın Hükmü Nedir?", https://kurul.diyanet.gov.tr/Cevap-Ara/121/dis-gebelik-esnasinda-gorulen-kanin-hukmu-nedir, (Erişim: 15.12.2022).

[104] DİYK, "Dış Gebelik Sonlandırılmasının Ardından Görülen Kanın Hükmü Nedir?", https://kurul.diyanet.gov.tr/Cevap-Ara/122/dis-gebeligin-sonlandirilmasinin-ardindan-gorulen-kanin-hukmu-nedir-?, (Erişim: 15.12.2022).

[105] Mert Mevlüt Akar, **Kliniğimize Başvuran Molar Gebelik Olgularının Retrospektif İncelenmesi: 5 Yıllık Klinik Deneyim**, (Uzmanlık Tezi, Sağlık Bilimleri Üniversitesi Tepecik Eğitim Ve Araştırma Hastanesi Kadınhastalıkları Ve Doğum Anabilim Dalı, İzmir 2019) s. 1.

[106] Memorial, "Mol Gebeliği (Üzüm Gebeliği) Nedir?", https://www.memorial.com.tr/saglik-rehberi/mol-gebeligi-uzum-gebeligi-nedir (Erişim: 15.12.2022).

vücut değişikliklerini görür. İki tür mol gebeliği vardır; gebeliğin tamamı bozularak mol gebeliği oluşabilir (tam/komplet mol) ya da embriyo oluşur ve plasentanın bir bölümü mol gebeliğine dönüşebilir buna da kısmî mol gebeliği (parsiyel/inkomplet mol) adı verilir. Mol gebeliğinde kahverengimsi akıntı ya da vijinal kanama görülür."[107] "*Mol gebeliğin devam etmesine izin verilmez. Bu nedenle plasental doku çıkarılır. Hastanın durumuna göre dilatasyon ve küretaj, nadiren de rahmin çıkarılması uygulanır."*[108] Rahmin içerisi tıbbi müdahale ile boşaltıldığı yani genellikle küretaj (halk dili ile kürtaj) yapıldığı için kadınların bu işlem sonrasında da kanamaları olmaktadır.

Mol gebelik sırasında görülen lekelenme ve kanamalar ve bu gebeliğin sonlanmasından sonra görülen kanamalar ile ilgili olarak Din İşleri Yüksek Kurulunun fetvası şöyledir: "*Halk arasında 'üzüm gebeliği' olarak bilinen mol gebeliği; fetüsün hiç gelişmediği veya anormal olarak geliştiği, bebek eşini (plasenta) oluşturacak olan hücrelerin de kontrol dışı çoğalarak rahim içine üzüm taneleri şeklinde yayıldığı bir gebelik türü olup iki türü bulunmaktadır. Çekirdeksiz yumurta hücresinin döllenmesiyle meydana gelen tam (komplet) mol gebeliğinde fetüs oluşmazken, yumurta hücresinin iki spermle döllenmesiyle meydana gelen kısmi (parsiyel) mol gebeliğinde 69 kromozomlu, yaşama ihtimali bulunmayan bir fetüs oluşmaktadır. Her iki türde de plasental yapılardan salgılanan hamilelik hormonu nedeniyle hastada gebelik belirtileri bulunur ve gebeliğin sonlandırılıp rahmin boşaltılması temel tedâvi yöntemidir. Buna göre cenin olmasa da cenine ait materyallerin bulunması ve normal gebelikle aynı belirtilerin olması dolayısıyla mol gebelik esnasında görülen kan özür kanı, bu gebeliğin sonlanmasından sonra gelen kan da lohusalık kanı kabul edilir."*[109]

1.2.2.3. Anembriyonik Gebelik (Boş Gebelik)

Son dönemlerde görülen sorunlu gebelik çeşitlerinden bir diğeri anembriyonik gebeliktir. Anembriyonik gebelik boş gebelik (blighted ovum) olarak da bilinir. Bu

---

[107] Filiz Ak, "Mol Gebeliği Nedir?", https://www.drfilizak.com/mol-gebeligi-nedir (Erişim: 15.12.2022).
[108] Memorıal, "Mol Gebeliği (Üzüm Gebeliği) Nedir?", https://www.memorial.com.tr/saglik-rehberi/mol-gebeligi-uzum-gebeligi-nedir (Erişim: 15.12.2022).
[109] DİYK, "Mol Gebelik Esnasında ve Bu Gebeliğin Sonlanmasından Sonra Görülen Kanın Hükmü Nedir?", https://kurul.diyanet.gov.tr/Cevap-Ara/Karar/38636/mol-gebelik-esnasinda-ve-bu-gebeligin-sonlanmasindan-sonra-gorulen-kanin-hukmu-nedir, (Erişim: 15.12.2022).

gebelik çeşidinde gebelik kesesi büyüyüp gelişir fakat embriyonal gelişim gözlenmez ve genellikle gebelik kaybı ile neticelenir.[110] Bir başka ifade ile halk arasında su gebeliği olarak da adlandırılan boş gebelik, rahmin içerisine döllenmiş yumurtanın yerleşmesine rağmen kese içinde embriyo oluşmaması durumudur.[111] Boş gebelikte normal gebelikte olduğu gibi yumurta sperm ile döllenir ve bu döllenmiş yumurta rahim duvarına tutunarak yerleşir. Rahim duvarına yerleştikten sonra hücrelerin gelişimi ile gebelik kesesi oluşur fakat kese gelişimi normal olmasına rağmen embriyo (yani bebek) gelişimi olmaz. Gebelik hafta olarak büyüdükçe B-HCG (gebelik hormonu) yükselir ve kese de büyür. Nadiren de olsa boş gebelikte, gebenin vajinal kanamasının olması mümkündür.[112] Normal bir gebelik olmayan boş gebeliğin tedâvisi bu gebeliğin sonlandırılmasıdır. Gebeliğin sonlandırılmasında medikal yöntemler ya da cerrahi işlemler tercih edilebilir. Doktorlar, anembriyonik gebelikten şüphelendiğinde ultrasonografi takibi için birkaç hafta bekleyebilir. Bu bekleme süresinde gebelik kesesi ve gebelik ürünleri kendiliğinden rahim dışına atılarak düşükle sonuçlanabilir. Düşüğün doğal bir şekilde başlamaması durumunda rahmin temizlenmesi amacıyla ilaçla düşük yaptırmak veya cerrahi müdahale yani küretaj işlemi uygulanabilir.[113]

Boş gebelik esnasında görülebilen veya bu gebeliğin gerekse düşük gerekse de küretaj yöntemi ile son bulması ile kadınlar kanama görebilmektedirler. Bu kanamalar yaşanırken kadınların ibâdetlerini yapıp yapamayacakları ve hayız hükümlerine tabi olup olmayacakları ile ilgili olarak Din İşleri Yüksek Kurulunun fetvası şöyledir: *"Boş gebelik, döllenmiş yumurtanın rahim içine yerleştikten sonra gebelik kesesinin oluşup fetüsün oluşmadığı ya da oluşan fetüsün gebeliğin erken aşamasında bir nedenle öldüğü ve eriyerek görülmez hale geldiği gebelik türüdür. Bu tür gebeliklere 'anembriyonik gebelik'; halk arasında da 'su gebeliği' adı verilir. Boş gebelik belirtileri ile normal gebelik belirtileri aynıdır; gebelik testi pozitif çıkar, gebelik*

[110] Berkay, Başaran, **"Tekrarlayan Gebelik Kayıplarında Etiyolojinin Açıklanmasına Yönelik Yeni Yaklaşımlar"**, s. 137.
[111] Medicana, "Boş gebelik Nedir?", https://www.medicana.com.tr/saglik-rehberi-detay/17693/bos-gebelik-nedir (Erişim: 15.12.2022).
[112]Neslihan Hazar, "Boş Gebelik Nedir?",https://www.drneslihan.com/bosgebelik,(Erişim: 15.12.2022).
[113]Medicana, "Boş gebelik Nedir?", https://www.medicana.com.tr/saglik-rehberi-detay/17693/bos-gebelik-nedir (Erişim: 15.12.2022).

hormonları salgılanır ve kadın âdet görmez. Belli bir süre sonra gebelik ya düşükle sonuçlanır ya da tıbbi müdahale ile sonlandırılır. Buna göre cenin olmasa da cenine ait materyallerin bulunması ve normal gebelikle aynı belirtilerin olması dolayısıyla boş gebelik esnasında görülen kan özür kanı, bu gebeliğin sonlanmasından sonra gelen kan da lohusalık kanı kabul edilir."[114]

1.2.2.4. Biyokimyasal Gebelik

Kadının genellikle henüz gebeliğinin farkına varmadan embriyonun âdet kanaması ile kendini annenin vücudundan attığı bir gebelik çeşididir. Tıp literatüründeki tanımı ise şu şekildedir: *"Maternal idrarda ve serumda hCG pozitifliğinin görülmesine rağmen, ultrasonografik veya histolojik olarak gebelik materyalinin tespit edilememesidir. Gerileyen trofoblast, klinik olarak tespit edilmeden önce embriyo kaybı ve kimyasal gebelik olarak da adlandırılmaktadır.*[115] Kimyasal gebelik veya biyokimyasal gebelikte yumurta normal bir şekilde döllenir, embriyo oluşur ancak bu embriyo gelişimini sağlıklı bir şekilde devam ettiremez ve vücuttan atılır. Embriyo uterusa tutunmadığından bu gebelik çeşidinde normal düşük vakaları gibi küretaj gerekmez. Bu nedenle sessiz düşük olarak da tanımlanır."[116]

Bu gebelik çeşidinde bilmemiz gereken en önemli bilgi kimyasal hamilelik olması durumunda gebelik testi pozitif çıksa da kimyasal gebelikte ultrason kontrolünde plasenta, kalp atışı ve embriyo gibi belirtilerin görülmeyeceğidir çünkü bu gebelik kesenin ultrasonografide görülebileceği döneme kadar devam etmez.[117] Genellikle gebeliğin ilk beş haftası içinde gerçekleşen bu hadise tam bir gebelik ve gebelik kaybı olarak değerlendirmemekte ve sağlıklı döllenmeyen böyle bir embriyonun rahim dışına atılmasının âdet kanıyla olduğu ifade edilmektedir.[118]

---

[114] DİYK, "Boş Gebelik Esnasında ve Bu Gebeliğin Sonlanmasından Sonra Görülen Kanın Hükmü Nedir?",https://fetva.diyanet.gov.tr/Cevap-Ara/Karar/38635/bos-gebelik-esnasinda-ve-bu-gebeligin-sonlanmasindan-sonra-gorulen-kanin-hukmu-nedir , (Erişim: 15.12.2022).

[115] Berkay, Başaran, **"Tekrarlayan Gebelik Kayıplarında Etiyolojinin Açıklanmasına Yönelik Yeni Yaklaşımlar"**, s. 137-138.

[116]Mustafa Bahçeci, "Kimyasal Gebelik Nedir, Belirtileri Nelerdir?", https://bahceci.com/blog/kimyasal-gebelik-nedir-belirtileri-nelerdir/, (Erişim: 15.12.2022).

[117]Yasemin, "Kimyasal Gebelik Nedir ve Neden Olur?" https://www.yasemin.com/hamilelik/haber/2880203-kimyasal-gebelik-nedir-ve-neden-olur-kimyasal-gebelik-olmamasi-icin (Erişim 15.12.2022)

[118] Florence, "Kimyasal gebelik Nedir, Belirtileri Nedenleri", https://www.florence.com.tr/kimyasal-gebelik (Erişim: 15.12.2022).

1.2.3. Düşük Sonrası Gerçekleşen Kanamalar

Hanefî mezhebinde bazı organları belirmiş olan bir bebeğin düşmesi sonucu gerçekleşen kanama tıpkı bir bebeğin doğumunda olduğu gibi nifas kanı olarak kabul edilmektedir. Fakat azaları belirmemiş çocuğun düşmesi sonucu gerçekleşen kanama ise nifas değildir. Çünkü kadının karnında taşıdığı şeyin bebek olup olmadığı açıklığa kavuşmamıştır.[119]

İmam Mâlik çocuk düşürmek sonucu meydana gelen kanamayı nifas olarak kabul eder.[120]

Şâfiî mezhebine göre ise çocuğun organlarının bir kısmının oluşmuş olması nifas hükümlerinin uygulanması için şart değildir. Kadın bir et parçası veya kan pıhtısı düşürürse ebeler de bunun insan cenini olduğunu söylerlerse kadının gördüğü kan nifas kanı olarak kabul edilir. Fakat düşük çocuğun tırnak, parmak ve benzeri vücudunun parçaları oluşmayıp kan pıhtısı veya et parçası halinde dışarıya çıkacak olur, bu durum da kadının hayız dönemine rastlarsa çıkan kan, hayız kanı olarak kabul edilir, hayız dönemine denk gelmemiş ise gerçekleşen kanama hastalık kanı olarak kabul edilir.[121]

Hanbelî mezhebi kadın düşük yaptıktan sonra kanama meydana gelirse kadının düşürdüğü şeye bakar; şâyet azaları belirmiş bir çocuk ise kadının gördüğü kanın nifas kanı olduğunu söyler. Eğer kadının düşürdüğü şey nutfe (sperm) ve alaka (pıhtılaşmış kan) ise nifas olmadığını, şâyet düşük henüz azaları belirmemiş bir et parçası ise bu konuda biri nifas diğeri ise nifas olmadığı yönünde iki görüşün bulunduğunu ifade eder.[122]

Din İşleri Yüksek Kurulunun düşük yapan bir kadından gelen kanın hükmü ile ilgili görüşü şu şekildedir: *"Hanefî ve Hanbelîlere göre; el, ayak veya parmak gibi organları belirmiş olan bir bebek düşüren kadından gelen kan, nifas (lohusalık) kanıdır. El ve ayak gibi organlar belirmeden meydana gelmiş düşükten sonra görülen kan, istihâze (özür) kanıdır. Şâfiî ve Mâlikîlere göre ise her durumdaki düşük, lohusalık sebebidir. Mezheplerin verdiği bu hükümlerin, rahimden çıkan şeyin cenin*

[119] el-Kâsâni, **Bedâʾiʿu'ş-şanâʾiʿ**, c. 1, s. 300-301.
[120] İbn Rüşd, **Bidayetü'l –müctehid**, s. 55.
[121] Mehmet Keskin, **Dört Mezhebe Göre İslam İlmihali**, Çağrı Yayınları, İstanbul 2012, s. 144.
[122] İbn Kudâme, **el-Muğni**, c. 1, s. 431.

olup olmadığı ancak el-ayak gibi organların belirmesiyle ayrıştırılabildiği zamanlarda verilmiş olduğu dikkate alınmalıdır. Günümüzde ise, rahimden gelen şeyin niteliği ve hangi aşamada olursa olsun düşen şeyin cenin olup olmadığı tespit edilebildiği için buna göre davranmak uygun olacaktır. Bu itibarla organları belli olsun ya da olmasın düşenin cenin olduğu bilindiğine göre, düşükten sonra görülen kan da lohusalık (nifas) kabul edilmelidir.[123]

Sonuç olarak şöyle demek mümkündür: Kadınların gördükleri kanamaya hayız veya nifas hükmü verebilmemiz için cenin yani bebeğin oluşumundan emin olmamız gerekmektedir. Klasik fıkıh eserlerinde mezheplerin görüşlerini belirtirken düşüğün uzuvlarının oluşup oluşmadığını dikkate almaları veya ebelerin düşen şeyin cenin olduğuna kanaat getirmelerini baz almaları da bizlere hüküm vermek için dikkat edilmesi gereken ayrıntının cenin oluşumu olduğunu göstermektedir. Bu durumda kadın cenin düşürdüğü takdirde nifas hükümlerine tabi olmalıdır. Günümüzde ise rahimden akan kanın niteliği ve hangi aşamada olursa olsun düşen şeyin cenin olup olmadığı tespit edilebilme imkânı olduğu için buna göre davranmak uygun olacaktır.

1.3. İSTİHÂZE

Hayz kökünden türeyip lügatta 'suyun akıp taşması, kanın akması' anlamındaki istihâze kelimesi, fıkıh literatüründe kadının belirli hayız günlerinden sonra da devam eden kana denir. Bu durumdaki kadına müstehâza denilir.[124] Bu terim ekseriyetle bir hastalık nedeniyle kadının hayız ve nifas durumları dışında da kanamasının olması anlamına gelir. İstihâze sebebiyle gerçekleşen kanama tıpkı âdet ve lohusa dönemlerinde akan kan gibi ibâdetlerin edası için gerekli olan hadesten ve necasetten tahâret şartlarını ilgilendirdiği için ilmihal kitaplarında *'tahâret'* başlığı altında incelenmiştir. Kadınlardan akan kanın hangi kan olduğunun tesbit edilmesi önemlidir zira dinî hükümler bu kanın ne olduğuna göre belirlenecektir. İstihâze İslâm hukukçuları tarafından idrar tutamama, yaranın veya burnun devamlı kanaması gibi dinî hükümler bakımından özür kapsamında değerlendirilmiştir. Mezheplerin hayız

[123]DİYK, "Düşük Yapan Bir Kadından Gelen Kanın Hükmü Nedir?", https://kurul.diyanet.gov.tr/Cevap-Ara/120/dusuk-yapan-bir-kadindan-gelen-kanin-hukmu-nedir, (Erişim: 21.08.2022).

[124] Ebü'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrem İbni Manzûr el-İfriki el-Mısri, **Lisânu'l-arab**, Dâru Sâdır, Beyrut 1990, c. 7, s. 142; Mustafa, ez-Zeyyad, Abdülkadir, Neccar, **el-Muʿcemü'l-vasîṭ I-II**, c. 1, s. 212.

için tayin ettikleri en kısa süreden az ya da en uzun süreden daha uzun veya nifasın azami süresinden sonra devam eden kan ya da en uzun süreyi aşmasa da kadının muayyen günlerinden sonra da devam eden kan istihâze kanı sayılmıştır. Bununla beraber Mâlikî, Şâfiî ve Hanbelî mezheb âlimlerine göre kadın tecrübesiyle kanın niteliğini anlayabiliyorsa bunu dikkate alması gerekmektedir.[125]

Hanefî mezhebi istihâzeyi hayzın en kısa müddetinden daha kısa, hayız ve nifasın en uzun müddetinden daha uzun süren kanamalar şeklinde tanımlar.[126] Peygamber Efendimiz'in (s.a.v.) müstehâza olan kadına: *"Kan hasırın üstüne damlasa bile abdest al, namaz kıl"*[127] buyurmasının delaletiyle istihâze kanının tıpkı devamlı olan burun kanaması gibi oruca, namaza ve cinsel ilişkiye mâni olmadığını söyler. Hanefîlere göre hadis-i şerif ile namazın hükmü bilinince oruç ve cinsel ilişkinin hükmü de icmâ ile sabit olmuştur.[128] Hanefî mezhebine göre bir kadının hayız müddeti on gün olup on günden fazla kanaması olursa on günden sonra olan kan, hayız kanı değil istihâze kanıdır. Bir kadının hayız müddeti beş gün olup, beş günden sonra kanama devam ederse duruma bakılır; eğer kanama on gün içerisinde biterse bu günlerin hepsinde görülen kan, hayız kanıdır; eğer on günden sonra kanama devam ediyorsa bu durumda kadının normal hayız süresi olan beş gün hayız kanı, sonraki günler gördüğü kan istihâze kanıdır.[129] Aynı şekilde bir kadının nifas süresi kırk gün olup kanaması kırk günden sonra devam ederse bu kan istihâzedir. Eğer kadının nifas süresi kırk günden az olup, kanama devam ederse bu durumda bakılır; kanama kırk gün içerisinde biterse nifas olarak kabul edilir; fakat kırk günden uzun sürerse kadının normal nifas süresine itibar edilir, normal sürenin üzerinde görülen kanamalar istihâzedir.[130] Hamile kadının gördüğü kanama da hayız kanı değil istihâzedir.[131]

Mâlikî mezhebi, kadınlarda üç tür kanama olduğu konusunda âlimlerin ittifak ettiğini ifade ettikten sonra bu kanamaları tarif eder. İstihazeyi hastalık sebebiyle akan kan olarak tanımlar.[132] Mâlikî mezhebi bu konudaki yaklaşımını Şâfiî mezhebi ile

[125] Salim Öğüt, "İstihâze", **DİA**, TDV Yayını, İstanbul 2001, c. 23, ss. 334-335, s. 334-335.
[126] el-Kâsâni, **Bedâ'i'u'ş-şanâ'i'**, c. 1, s. 296.
[127] Dârekutnî, "Hayız" 832 (I, 397).
[128] el-Merginânî, **el-Hidâye**, c. 1, s. 32.
[129] el-Kâsâni, **Bedâ'i'u'ş-şanâ'i'**, c. 1, s. 296-297.
[130] el-Kâsâni, **Bedâ'i'u'ş-şanâ'i'**, c. 1, s. 299.
[131] el-Kâsâni, **Bedâ'i'u'ş-şanâ'i'**, c. 1, s. 298.
[132] İbn Rüşd, **Bidayetü'l –müctehid**, s.52; el-Meccaci, **el-Mühezzebmine'l-fıkhi'l-Mâlikî**, c. 1, s. 68.

kıyaslayarak özetle şöyle aktarır: "Kadınlar mübtedee ve mü'tade olmak üzere iki kısma ayrılır. Mübtedee yani hayız kanı görmeye yeni başlayan kadın, kanı görür görmez on beş güne kadar namazı bırakır ve bundan sonra eğer yine kanama devam ederse, artık istihâze haline girmiş olur ve namaz kılmaya başlar. Îmam Şâfiî de böyle demektedir. Ancak bu kadın, İmam Mâlik'e göre, istihâze haline girdiğine kesin kanaat getirdikten sonraki günlerde namazını kılar. İmam Şâfiî'ye göre ise hayzın en az müddeti olan bir gün bir gece hariç, kılmadığı günlerin namazını iade eder. İmam Mâlik'ten gelen bir diğer rivâyete göre, kanamanın şiddeti azaldıktan sonra kadın üç gün daha bekler eğer ondan sonra da kan durmazsa artık istihâzedir. Mü'tade yani daha önce hayız kanaması gören kadın ile ilgili olarak da İmam Mâlik'ten iki rivâyet gelmiştir: 1- Eski âdeti kaç gün sürüyorsa o kadar gün geçtikten sonra üç gün daha -eğer hayız süresinin üst sınırını geçmiyorsa- bekleyecektir. 2- Hayız müddetinin en uzun olan süresinin bitimini beklemesi gerekir ya da -eğer kanın evsafında değişiklikler görüyorsa- o vasıflara göre davranmalıdır. İmam Şâfiî'ye göre, yalnız eski âdeti ne ise o âdet günlerinin bitimini bekleyecektir."[133]

Şâfiî mezhebine göre istihâze –tıpkı sürekli akıntı gelmesi gibi- sürekli bir hadestir. Bu sebeple istihâze oruç ve namaza engel değildir. Müstehâza (istihâze olan kadın) fercini yıkar ve bir pedle sarar. Namaz vakti girince abdestini alır akabinde beklemeden namazını kılar. Avret yerlerini örtmek, cemaati beklemek gibi namaza ilişkin bir durum sebebiyle beklerse bunun zararı olmaz, aksi takdirde sahih olan görüşe göre hemen namaz kılmalıdır ve beklemesi doğru değildir. Müstehâzanın her bir farz için abdest alması gerekir. Sahih olan görüşe göre her bir farzda fercini sarmak için kullandığı pedinî de değiştirmesi gerekir. [134]

Hanbelî mezhebi fıkıh kitaplarında ise istihâze, hayız ve nifas dışında görülen kanama olarak tanımlanır. İbâdetlerin vücubiyeti ve yerine getirilmesinde kadınların temizlik dönemindeki hükümler geçerlidir. Çünkü bu kanama idrar tutamamaya benzeyen olağan dışı bir necasettir.[135]

[133] İbn Rüşd, **Bidayetü'l –müctehid**, s. 53-54.
[134] eş-Şirbînî, **Muğni'l-muhtac**, c. 1, s. 278-280.
[135] İbn Kudâme, **el-Kâfî**, c. 1, s. 149.

İbn Hazm istihâzeyi fercin içinde damardan akan kan olarak tanımlar, bu kanama hayız kanı kesildikten sonra gerçekleşirse her namaz vakti için abdest alınması gerektiğini söyler ve bu görüşünü delillerini yazarak savunur.[136]

İstihâzeyi tahâret başlığının en zor konusu[137]olarak niteleyen İbn Teymiyye, damardan akan fasit bir kan olduğunu söyler.[138]

Kısaca şöyle ifade etmek mümkündür; hayız halinin en kısa müddeti için bir alt sınır belirleyenlere göre o miktardan daha az olan kanamalar hayız hali değil istihâzedir. Hayız kanamasının en azı için bir süre belirlemeyenlere göre ise kanın bir damlası bile hayız halidir. Aynı şekilde hayız kanaması için üst sınır belirleyenler o miktardan fazla süren kanamaları istihâze olarak kabul ederler.[139]

Tıp literatüründe ise "anormal rahim kanamaları" olarak ifade edilen istihâze, *"miktar olarak 80 ml'yi aşmayan ve 21-35 günde bir olan âdet kanamaları normal olarak kabul edilmektedir. Normal âdet kanama süresi 2-7 gün arasında olmalıdır. Âdet miktarı, süresi ve sıklığı açısından bu saydığımız kriterlerin dışında olan kanamalar veya âdet dönemi dışında oluşan lekelenmeler ve kanamalar anormal rahim kanaması olarak adlandırılır. Anormal kanamalar birçok nedenle oluşabilir. En sık görülen 2 sebep; kadın üreme sisteminin yapısal-anatomik anormallikleri ve ovulasyon (yumurtlama) problemleridir"*[140] şeklinde açıklanmaktadır.

Anormal rahim kanamalarının sebepleri ise şu şekilde belirtilmektedir: *"Rahmin yapısal-anatomik anormalliklerine bağlı olabilir. Sık görülen yapısal anormalliklerin bazıları polipler myomlar ve adenomyozis (rahim iç tabakasının rahimin dış tabakalarına doğru ilerlemesiyle oluşan rahim büyümesi) dir. Diğer sebepler dış gebelik ve düşük tehdidi gibi erken gebelik problemleri ve kanama-pıhtılaşma bozukluklarıdır. Serviks (rahim ağzı) ve veajinanın iyi huylu ya da kötü huylu oluşumları, rahim iç tabakasının kronik iltihabı (endometrit), rahim iç tabakasında yapışıklıklar ve rahim içi araçlar (spiraller) da diğer anormal kanama*

[136] İbn Hazm, **el-Muḥallâ**, c.1, s. 232.
[137] İbn Teymiyye, **Mecmûu Fetâvâ**, c. 21, s. 22.
[138] İbn Teymiyye, **Mecmûu Fetâvâ**, c. 19, s. 238.
[139] İbn Rüşd, **Bidayetü'l –müctehid**, s. 53.
[140]Medipol Sağlık Grubu, "Anormal Rahim Kanamaları",https://medipol.com.tr/bilgi-kosesi/roportajlar/anormal-rahim-kanamalari, (Erişim: 25.07.2022).

sebepleri arasında sayılabilir. Ek olarak normal estrojen ve progestreon salınımını etkileyen ilaçlar (doğum kontrol hapları); diyabet, karacaiğer, böbrek, tiroid bezi (guatr) ve böbrek üstü bezi hastalıkları gibi estrojen-progesteron üretim ve metabolizmasını etkileyen kronik hastalıkları da sayabiliriz. Fiziksel veya duygusal stres ve vücut ağırlığında ciddi değişiklikler hipofiz bezinden FSH ve LH salınımını etkileyerek ve yumurtlamayı engelleyerek anormal rahim kanamalarına sebep olabilirler.[141]

Âdet dönemi, özetle ifade etmek gerekirse kanama döneminin ilk gününden itibaren başlar ve bir sonraki âdet döneminin ilk gününe kadar devam eder. Âdet dönemi genellikle 28 gün sürse de bundan daha uzun veya kısa sürmesi de mümkündür. Şayet âdet dönemi 35 günden daha uzun ya da 21 günden daha kısa sürerse anormal olarak kabul edilmelidir. Anormal rahim kanamalarını dört grupta toplamak mümkündür:

1. Âdet dönemleri arasındaki kanamalar
2. Cinsel ilişki sonrası meydana gelen kanamalar
3. Âdet döneminin herhangi bir zamanında gerçekleşen damlama şeklindeki kanamalar
4. Âdet kanamasının normalden fazla veya uzun olması[142]

Konu ile ilgili Din İşleri Yüksek Kurulunun Konu ile İlgili Soru ve Cevapları ise şöyledir:

- ***Âdet kanaması 10 günden fazla süren bir kadın ibâdetlerini yerine getirmede nasıl hareket etmelidir?***

"Her kadının âdet gördüğü gün sayısı eşit değildir. Bu süre Hanefîlere göre en az üç, en çok on gündür. Düzenli âdet gören bir kadının normal âdet günlerinden

[141] Medipol Sağlık Grubu, "Anormal Rahim Kanamaları",https://medipol.com.tr/bilgi-kosesi/roportajlar/anormal-rahim-kanamalari, (Erişim: 25.07.2022).
[142] Sağlık Bilimleri Üniversitesi Etlik Zübeyde Hanım Kadın Hastalıkları Eğitim Ve Araştırma Hastanesi, "Anormal Rahim Kanamaları", https://ezheah.saglik.gov.tr/TR-397149/anormal-rahim-kanamalari.html/ (Erişim: 25.07.2022).

sonra kanaması devam ederse bu kanama on günü geçmediği takdirde tamamı hayız hükmündedir. Ancak on günü geçerse önceki normal âdeti esas alınarak devam eden kısmı istihâze (özür kanı) kabul edilir. Bu kanama ikinci ayda da on günü geçerse bu kadının âdeti on gün olarak değişmiş olur. İki âdet arasındaki temizlik dönemi en az on beş gündür. Mesela, ay hâli altı gün olan bir kadının daha sonraki ayda altıncı günün bitiminde kanaması devam etse, bu durum on günü aşmadıkça normal âdeti olan altı güne ilaveten kanamanın devam ettiği günler de ay hâlinden sayılır. Fakat aynı kadının bu altı günün bitiminde kanaması devam eder ve bu süre on günü geçer de mesela on iki güne ulaşırsa, bu kadının ay hâli altı gün olarak kabul edilir. Altı günü on iki güne tamamlayan son altı günlük sürede görülen kan, istihâze yani özür kanı sayılır. Onuncu günden sonra görülen kan, özür kanı olduğu için kadın bu günlerde namazını kılar, orucunu tutar. Düzenli âdet günleri olan altı günden sonra kılmadığı namazları ve tutmadığı oruçları ise kaza eder"[143]

- ***Düzenli olarak üç günden az ya da on günden fazla kanaması olan bir kadının âdeti nasıl belirlenir?***

"Hanefî mezhebine göre üç günden az ve on günden fazla devam eden kanamalar âdet değil, özür olarak kabul edilir. Şâfiî mezhebine göre ise âdetin asgari süresi bir gün, azami süresi on beş gündür. Kadın hastalıkları ve doğum uzmanlarının verdiği bilgiye göre; nadiren de olsa kimi kadınların düzenli olarak üç günden az veya on günden fazla kanaması olabilmektedir. Düzenli olarak üç günden az ya da on günden fazla kanaması olan kadınların tıbbî muayenenin de bunu desteklemesi halinde üç günden az ve on beş güne kadar olan kanamalarını âdet olarak kabul etmeleri uygun olur.[144]

[143]DİYK, "Âdet Kanaması 10 Günden Fazla Süren Bir Kadın İbadetlerini Yerine Getirmede Nasıl Hareket Etmelidir? https://kurul.diyanet.gov.tr/Cevap-Ara/112/adet-kanamasi-10-gunden-fazla-suren-bir-kadin-ibadetlerini-yerine-getirmede-nasil-hareket-etmelidir (Erişim: 21.08.2022).

[144]DİYK, "Düzenli olarak üç günden az ya da on günden fazla kanaması olan bir kadının âdeti nasıl belirlenir?",https://kurul.diyanet.gov.tr/Cevap-Ara/113/duzenli-olarak-uc-gunden-az-ya-da-on-gunden-fazla-kanamasi-olan-bir-kadinin-adeti-nasil-belirlenir (Erişim: 21.08.2022).

- ***Kanaması hiç kesilmeden devam eden bir kadın ibâdet konusunda nasıl hareket etmelidir?***

"Hanefî mezhebine göre devamlı kanaması olan kadının üç hali vardır: 1- Buluğdan (ergenlikten) önce kanaması olan ve buluğa erdikten sonra da sürekli kan görmeye devam eden kızın (mübtedee) âdeti her aydan on gün, temizliği de yirmi gün kabul edilir. Yani on günü âdet, yirmi günü de istihâze (özür) olarak kabul edilir. 2- Düzenli âdet gördükten sonra devamlı kan gören ve geçmişteki âdetini hatırlayan kadın (mu'tâde) ise; daha önceki âdet ve temizlik hâlindeki âdetini esas alır. Yani önceden beş gün hayız, yirmi gün de temizlik müddeti görüyordu ise tıpkı bu şekilde devam eder. Dolayısıyla her ayın beş günü âdet, yirmi günü de temizlik müddeti kabul edilir. 3- Düzenli âdet gördükten sonra devamlı kan gören, ancak geçmişteki âdetini unutan bir kadının (mütehayyire) ise âdetli veya temiz olduğuna hükmedilmez. Bu durumdaki kadının şer'i hükümler konusunda ihtiyatlı davranması gerekir. Yani mescide giremez, Kur'ân okuyamaz, cinsel ilişkiye giremez, her namaz vakti için gusleder ve namazını kılar.

Şâfiî mezhebinde mütehayyire kadının durumuyla ilgili meşhur görüş de bu doğrultudadır.

Mâlikî mezhebine göre mütehayyire kadın kokusundan, renginden, yoğunluğunun değişmesinden veya acı duymasından hayız kanını ayırt edebiliyorsa o kan, hayız kanı sayılır. Dolayısıyla bu günlerde âdetli, diğer günlerde istihâzeli (özürlü) kabul edilir. Hanbelî mezhebine göre mütehayyire kadın; âdetinin hem zamanını, hem de gün sayısını unutmuş veya âdetinin zamanını hatırladığı hâlde gün sayısını unutmuş ise âdeti her ay altı veya yedi gün sayılır. Bunu, zann-ı galibi (üstün gelen kanaat) ile tespit eder. Ondan sonraki günlerde istihâzeli kabul edilir. Eğer âdet günlerinin sayısını hatırlayan fakat zamanını unutmuş bir kadın ise; hicrî her bir ayın başındaki günleri, âdet günleri kabul eder, diğer günlerde de istihâzeli olur.

Sonuç olarak, birinci (mübtedee) veya ikinci (mu'tâde) durumdaki kadının âdet veya temizlik günlerini hesap etmesinde bir zorluk yoktur. Ancak mütehayyire kadının, Hanefî veya Şâfiî mezhebine göre amel ettiği takdirde hem kendisi hem de ailesi için birtakım zorluklar oluşacağı aşikârdır. Bu itibarla böyle bir kadın, Hanbelî veya

Mâlikî mezhebinin görüşü doğrultusunda amel edebilir. Bu kadınlar temizlik dönemi kabul edilen günlerde özürlü (istihâze) hükümlerine bağlı olarak amel ederler.

Fıkıh kaynaklarındaki hükümler böyle olmakla birlikte günümüzde bir kanamanın âdet kanı olup olmadığı hususundaki tereddütlerin giderilmesinde, uzman doktorların teşhislerinden yararlanılabilir."[145]

Âdet döneminden önce başlayan lekelenmenin hükmü konusunda Din İşleri Yüksek Kurulunun görüşünü burada serdetmemiz yerinde olacaktır:

- ***Âdet döneminden önce başlayan lekelenmenin hükmü nedir?***

Düzenli âdeti olan bir kadının âdet dönemi öncesinde gördüğü lekelenmeler âdet hükmünde kabul edilir ve o andan itibaren âdet günü sona erene kadar âdetli sayılır. Dolayısıyla lekelenmelerin olduğu günlerde de namaz kılamaz ve oruç tutamaz. Ancak on gün geçtiği halde akıntı devam ediyorsa mutat olan âdetinden sonraki akıntılar âdet değil özür kanıdır. Akıntısı on günden fazla devam eden bir kadın, "özür sahibi" kimselerin yaptığı şekilde abdest alır ve namazını kılar. Fıkıh kaynaklarında yer alan genel hüküm bu olmakla birlikte, âdet döneminden önce görülen lekelenmelerin âdet öncesi hormonal değişikliklerden kaynaklandığı bilinir ve doktor kararıyla bunların âdet kanaması olmadığı tespit edilirse, âdet günleri sabit olan kadınların bu günlerinden önce ve sonra görecekleri renkli akıntılar özür kanı sayılır.[146]

1.3.1. Hamile Kadının Gördüğü Kanama

Hanefî mezhebi hukukçuları hamile kadının gördüğü kanın hayız olmadığını söyler. Hz. Âişe'nin (r.anhâ) "*Hamile kadın hayız görmez"*[147] sözünü delil olarak verir böyle bir hükmün Hz. Âişe 'nin (r.anhâ) kendi görüşü olmayacağının açık olduğunu ancak Peygamber Efendimiz'den (s.a.v) işiterek bizlere aktardığını ifade ederler. Zira

[145]DİYK, "Kanaması Hiç Kesilmeden Devam Eden Bir Kadın İbadet Konusunda Nasıl Hareket Etmelidir?",https://kurul.diyanet.gov.tr/Cevap-Ara/117/kanamasi-hic-kesilmeden-devam-eden-bir-kadin-ibadet-konusunda-nasil-hareket-etmelidir (Erişim: 21.08.2022).
[146]DİYK, "Âdet Döneminden Önce Başlayan Lekelenmenin Hükmü Nedir?", https://kurul.diyanet.gov.tr/Cevap-Ara/115/adet-doneminden-once-baslayan-lekelenmenin-hukmu-nedir, (Erişim 21.08.2022).
[147] Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Alî el-Beyhakī, **es-Sünenü'ş-şağir I-IV**, thk. Abdulmutî Emîn Kal"acî, Camiü'd-Dirâsâti'l-İslâmiyye, Pakistan 1989, "Îlâ" 12/9-2789 (c. III, s. 155).

hayız rahimden çıkan kandır, hamile olan kadının ise kanı rahimden akmaz çünkü sünnetullah gereği hamile kadının rahim ağzı kapanır ve rahimden hiçbir şey çıkmaz.[148]

Mâlikî mezhebi hamile olan kadının hayız görebileceği görüşünü benimsemiştir.[149] Hamile olan kadının kanaması uzun süre devam ettiğinde hayız hükmünden çıkıp istihâze olan kadın hükmüne intikal edeceği ile ilgili İmam Mâlik ve tâbîlerinden farklı sözler rivâyet edilmiştir: Bunlardan ilki bu kadının hükmü hayız halinde olan normal kadının hükmü gibidir. Yani bu kadın ya hayız halinin en uzun olan süresinin bitimini bekleyecek ve bu süre dolduktan sonra kan yine gelirse istihâzeli sayılacaktır ya da eski hayız müddeti boyunca bekledikten sonra -eğer on beş günü geçmezse- üç gün daha bekleyecektir. Bu durumdaki kadının hayız günlerinin en uzun müddetinin iki katı beklemesi gerektiği de söylenmiştir. Kanın akışı gebelikte geçen ayların sayısına göre arttığı, örneğin; gebeliğin ikinci ayında aybaşı halinin en uzun süresinin iki katı, üçüncü ayda üç katı, dördüncü ayda dört katı olur ve böylece her bir ay için bir kat daha artar da denilmiştir.[150]

Şâfiî mezhebinde ise hamile kadının gördüğü kanın ne olduğu hususunda iki farklı görüş vardır: Birinci görüş İmam Şâfiî'nin kavl-i cedîdi olan, hamile kadının gördüğü kanın hayız kanı olduğu görüşüdür ki bu görüş daha kuvvetlidir ve mezhep içerisinde kabul gören görüş budur. İkinci görüş ise İmam Şâfiî'nin kavl-i kadîmi olup bu kanın hayız kanı olmadığı, idrar tutamama gibi daimi bir hades olduğu yönündedir.[151] Doğumdan beş gün önce kadının kanaması olur, sonra doğum yapar ve yine kanaması olursa doğumdan sonra gördüğü kan nifas kanıdır ancak doğumdan önce gördüğü kan ile ilgili istihâze olduğu veya hayız kanaması olduğu yönünde iki farklı görüş vardır.[152]

[148] el-Kâsâni, **Bedâʾiʿu'ş-şanâʾiʿ**, c. 1, s. 298.
[149] el-Meccaci, **el-Müheẕẕebmine'l-fıkhi'l-Mâlikî,** c. 1, s. 67.
[150] İbn Rüşd, **Bidayetü'l –müctehid**, s. 55-56.
[151] eş-Şirbînî, **Muğni'l-muhtâc**, c. 1, s. 291; eş-Şîrâzî, **el-Müheẕẕeb**, c. 1, s. 145; en-Nevevî, **Kitab'ul-Mecmûʿ**, c. 2, s. 411.
[152] eş-Şîrâzî, **el-Müheẕẕeb**, c. 1, s. 162.

Hanbelî mezhebinde hamile kadının hayız göremeyeceği, şâyet kanama olursa bu kanın hayız kanı değil fasit kan olduğu kaydedilir.[153]

İbn Hazm, hamile kadının karnındaki çocuğun çıkması akabinde olmayan kanamaların hiçbirinin hayız veya nifas olmayacağını ve hiçbir yasağın başlamayacağını kaydeder.[154]

İbn Teymiyye, hamile bir kadının bilinen şekliyle kanaması olursa bu kanamayı hayız olarak kabul etmesi gerektiğini söyler.[155]

Din İşleri Yüksek Kurulu hamile bir kadından gelen kanın hükmü ve bu kanama olduğunda ibâdet yapabilme durumu ile ilgili şöyle görüş bildirmiştir: *"Hamile bir kadının gördüğü kanama âdet değil, istihâze (özür) kanıdır. İstihâza kanı, vücudun herhangi bir yerinden akan kan hükmündedir. Bu kanın akmasıyla yalnız abdest bozulur, gusül gerekmez. İstihâza kanının süreklilik arz etmesi hâlinde genel özürlülük hükümleri geçerli olur. Buna göre sürekli kan gören hamile bir kadın, her namaz vaktinin girmesi ile yeni bir abdest alır; başka bir sebeple bozulmadıkça bu abdest o vakit çıkıncaya kadar geçerli olur."*[156]

Yaptığımız araştırmada görebildiğimiz kadarıyla fıkıh kitaplarında yapılan açıklamaların çeşitli varsayımlar ve İslâm hukukçularının kendi dönemlerine ait tecrübelerinden kaynaklanan bilgiler olduğunu tesbit etmiş bulunmaktayız. Bugün ise kadınlarda meydana gelen kanamanın niteliğinin belirlenmesi için tıp ilminin imkânlarından faydalanmak suretiyle dinî hükmü ona göre vermenin daha isabetli olacağı kanaatine varmış bulunmaktayız.

[153] İbn Kudâme, **el-Muğni**, c. 1, s. 443; İbn Kudâme, **el-Kâfî**, c. 1, s. 152.
[154] İbn Hazm, **el-Muḥallâ**, c.1, s. 273,404.
[155] İbn Teymiyye, **Mecmûu Fetâvâ**, c. 19, s. 239.
[156] DİYK, "Hamile Bir Kadından Gelen Kanın Hükmü Nedir? Bu Esnada İbadet Yapılabilir Mi?" https://kurul.diyanet.gov.tr/Cevap-Ara/119/hamile-bir-kadindan-gelen-kanin-hukmu-nedir-bu-esnada-ibadet-yapilabilir-mi (Erişim: 21.08.2022).

İKİNCİ BÖLÜM

KADINLARIN ÖZEL HALLERİNİN FIKHÎ HÜKÜMLERE ETKİSİ

Nifas hakkında Kur'ân-ı Kerîm'de özel bir hüküm bulunmaz. Hz. Peygamber'den (s.a.v.) bu yana Müslümanların uygulamasını dikkate alan İslâm hukukçuları, hayızlı kadına haram olan şeylerin nifaslı kadına da haram olduğunda ve hayızlı kadından sâkıt olan hükümlerin nifaslı kadından da sâkıt olacağında fikir birliği içerisindedirler.[157] Bu sebeple çalışmamızın bu bölümünde kadınların özel durumlarından hayız hali üzerinde duracağız.

Hayız halinin fıkıh açısından ilgili olduğu birçok durum vardır. İmam Nevevî bunları on sekiz başlık halinde toplamıştır. Bunlar özetle;

- Tahâret
- Namaz
- Oruç
- Hac
- Kur'ân tilâveti
- Kur'ân-ı Kerîm'e dokunma
- Mescide girme
- İ'tikâf
- Cinsel ilişki
- Talak
- İddet bekleme
- İstibra
- Ergen olma
- Gusül
- Tilâvet ve şükür secdeleridir.

[157] Günay, "Nifas", **DİA**, c. 33, s. 79.

Hayız hali bu durumlar ile doğrudan bağlantılıdır.[158]

2.1. NAMAZ

Namaz, kelime-i şehâdetten sonra İslâm'ın en önemli rüknüdür ve akıllı, baliğ her Müslümana Kitap, sünnet ve icmâ ile sabit muhkem bir farzdır.[159] Bu farizanın yerine getirilmesi için birtakım şartlar vardır. Bu şartlardan birisi hadesten tahârettir.

Namaz kılacak kişinin dinen mânevî kirlilik olarak kabul edilen abdestsizlik, hayız ve nifas durumlarından temiz olması yani hadesten tahâret üzere bulunmasının şart olduğu Kur'ân nassı ve Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sözü ile sabittir:

يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلٰوةَ وَاَنْتُمْ سُكَارٰى حَتّٰى تَعْلَمُوا مَا تَقُولُونَ وَلَا جُنُباً اِلَّا عَابِرِي سَبِيلٍ حَتّٰى تَغْتَسِلُواۜ وَاِنْ كُنْتُمْ مَرْضٰٓى اَوْ عَلٰى سَفَرٍ اَوْ جَٓاءَ اَحَدٌ مِنْكُمْ مِنَ الْغَٓائِطِ اَوْ لٰمَسْتُمُ النِّسَٓاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَٓاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيداً طَيِّباً فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَاَيْدِيكُمْۜ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَفُواً غَفُوراً

"Ey iman edenler! Sarhoş iken ne söylediğinizi bilinceye kadar, bir de - yolcu olmanız durumu müstesna- cünüp iken yıkanıncaya kadar namaza yaklaşmayın. Eğer hasta olur veya yolculukta bulunursanız veyahut biriniz abdest bozmaktan gelince ya da eşlerinizle cinsel ilişkide bulunup, su da bulamazsanız o zaman temiz bir toprağa yönelip, (niyet ederek onunla) yüzlerinizi ve ellerinizi meshedin. Şüphesiz Allah, çok affedicidir, çok bağışlayıcıdır."[160]

يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُٓوا اِذَا قُمْتُمْ اِلَى الصَّلٰوةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَاَيْدِيَكُمْ اِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُؤُسِكُمْ وَاَرْجُلَكُمْ اِلَى الْكَعْبَيْنِۜ وَاِنْ كُنْتُمْ جُنُباً فَاطَّهَّرُواۜ وَاِنْ كُنْتُمْ مَرْضٰٓى اَوْ عَلٰى سَفَرٍ اَوْ جَٓاءَ اَحَدٌ مِنْكُمْ مِنَ الْغَٓائِطِ اَوْ لٰمَسْتُمُ النِّسَٓاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَٓاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيداً طَيِّباً فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَاَيْدِيكُمْ مِنْهُۜ مَا يُرِيدُ اللّٰهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ حَرَجٍ وَلٰكِنْ يُرِيدُ لِيُطَهِّرَكُمْ وَلِيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

"Ey iman edenler! Namaz kılmaya kalktığınız zaman yüzlerinizi, dirseklerinize kadar ellerinizi yıkayın; başlarınızı meshedip, topuklara kadar ayaklarınızı da (yıkayın). Eğer cünüp oldunuz ise, boy abdesti alın. Hasta yahut yolculuk halinde bulunursanız yahut biriniz tuvaletten gelirse yahut da kadınlara dokunmuşsanız (cinsî birleşme yapmışsanız) ve bu hallerde su bulamamışsanız temiz toprakla teyemmüm

[158] en-Nevevî, **Kitab'ul- Mecmûʿ**, c. 2, s. 395.
[159] Lütfi Şentürk, Seyfettin Yazıcı, **İslam İlmihali**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2016, s. 134
[160] Nisa, 4/43.

edin de yüzünüzü ve (dirseklere kadar) ellerinizi onunla meshedin. Allah size herhangi bir güçlük çıkarmak istemez; fakat sizi tertemiz kılmak ve size (ihsan ettiği) nimetini tamamlamak ister; umulur ki şükredersiniz."[161]

قال رسول الله صلى الله عليه وسلم« لَا تُقْبَلُ صَلاَةُ مَنْ أَحْدَثَ حَتَّى يَتَوَضَّأَ »

"Sizden biriniz, abdestini bozduğu zaman yeniden abdest almadıkça namazı kabul edilmez."[162]

Tahâretin namazın şartlarından biri olduğu konusunda Müslümanlar arasında da farklı bir görüş bilinmemektedir.[163] İslâm hukukçuları, hayızlı kadının namazla mükellef olmadığı, bu halde iken namaz kılamayacağı ve hayızlı günlerinde kılmadığı namazların kazası ile de mükellef olmadığı hususunda icmâ etmişlerdir.[164] Hz. Peygamber'den (s.a.v.) günümüze kadar müslümanlar, hayzın hades olduğu ve sona erdiğinde kadının namaz ve tavaf gibi ibâdetleri yapabilmesi için gusletmesinin farz olduğu hususunda görüş birliği içerisindedirler. Bu konuda ihtilaf bilinmemektedir.[165]

2.1.1. Konuyla İlgili Deliller

Kitap ve Sünnet'in şer'î delil olarak kabulünde görüş birliği vardır.[166] Hz. Peygamber'in sünnetiyle birlikte İslâm dinînin ve onun dinî-hukukî (şer'î) hükümlerinin aslî kaynağını teşkil eden Kur'ân-ı Kerim'de hayızlı kadının namaz ibâdeti ile ilgili sarih bir ifade yoktur. Fakat sahih hadis kaynaklarında konuyla ilgili çok sayıda rivâyet vardır. Ayrıca konu ile ilgili âlimlerin icmâsı ve ameli tevatür de mevcuttur.

---

[161] Maide, 5/6.
[162] Buhârî, "Vudû" 4/2 (s. 47).
[163] İbn Rüşd, **Bidayetü'l –müctehid**, s. 14; Ebû Bekr Muhammed b. İbrâhîm b. el-Münzir en-Nîsâbûrî, **el-İcmâ**ʿ, thk. Ebû Hammâd Sagīr Ahmed b. Muhammed Hanîf, Mektebetü'l-Furkan 1999, s. 29.
[164] İbnü'l-Münzir, **el-İcmâ**ʿ, s.39.
[165] İbnü'l-Münzir, **el-İcmâ**ʿ, s.39; en-Nevevî, **Kitab'ul- Mecmû**ʿ, c. 2, s. 382-386; el-Kâsâni, **Bedâ**ʾ**i**ʿ**u'ş-şanâ**ʾ**i**ʿ, c. 1, s. 273.
[166] Ali Bardakoğlu, "Delil", **DİA**, TDV Yayını (Erişim: 26.07.2022).

2.1.1.1. Kur'ân-ı Kerîm'de Bulunan Deliller

Kur'ân'ı Kerim'de hayız halinin kadınlar için bir ezâ olduğuna dikkat çekilerek, hayız halindeki kadına cinsel açıdan yaklaşılmaması gerektiği şeklinde sarih bir ifade bulunmaktadır:

وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِۖ قُلْ هُوَ اَذًىۙ فَاعْتَزِلُوا النِّسَاءَ فِي الْمَحِيضِۙ وَلَا تَقْرَبُوهُنَّ حَتّٰى يَطْهُرْنَۚ فَاِذَا تَطَهَّرْنَ فَأْتُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ اَمَرَكُمُ اللّٰهُۜ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ

"Sana kadınların ay hâlini sorarlar. De ki: "O bir ezâdır. Ay hâlinde kadınlardan uzak durun. Temizleninceye kadar onlara yaklaşmayın. Temizlendikleri vakit, Allah'ın size emrettiği yerden onlara yaklaşın. Şüphesiz Allah çok tövbe edenleri sever, çok temizlenenleri sever."[167]

Fakat bu hayız kanamasının kadınları hükmen kirli kılıp kılmadığı, bu hal içerisindeyken ibâdetlerini edâ etme sorumluluklarının olup olmadığı hakkında sarih bir ifade mevcut değildir. Bu sebeple İslâm hukukçuları bu konu ile ilgili görüşlerini Kur'ân âyetlerine değil hadis deliline dayandırmışlardır.

Fakat âyette geçen özel hallerindeki kadınlara yaklaşma yasağının, "hayız kanamasının bitmesi ve sonrasında temizlenmeleri (gusül abdesti almaları) ile son bulacağı" (حَتّٰى يَطْهُرْنَۚ فَاِذَا تَطَهَّرْنَ) şeklindeki ifadeden, kadının bu halinin cünüplük gibi büyük bir hükmî kirlilik/hades hali olduğu anlaşılabilmektedir. Nitekim Bakara Sûresi 222. âyette temizlenmek için kullanılan fiil kalıbı (تَطَهَّرْنَ) Maide Sûresi 6. âyette büyük hades olan cünüplük hali sonrasındaki temizlik için de kullanılmıştır. Buna göre, kadınlar cünüp oldukları zaman hükmen kirli sayıldıkları gibi hayız kanaması gördükleri zamanlarda da hükmen kirli sayılmaktadırlar. Bu nedenle, kadınlar hayız durumunda iken namaz kılamayacakları gibi, bu kanamanın bitiminde yıkanmak suretiyle hükmî kirlilikten kurtulmuş ve namaz ibâdeti ile sorumlu hale gelmiş olacaklardır. Bu anlatılanlardan sonuç olarak şöyle demek mümkündür: Hayız dönemindeki kadınların bu dönemlerinde namaz kılamamaları, onların maddi temizliklerine gerektiği şekliyle dikkat edemeyeceklerinden ziyade, kanama son

[167] Bakara, 2/222.

bulana kadar hükmen kirli sayılmalarından kaynaklanmaktadır.[168] Bazı âlimler hayız durumunun cünüplükten daha büyük bir hades hali olabileceğine de ihtimal vermektedirler.[169] Örneğin Hatîb eş-Şirbînî *Muġni'l-muḥtâc* adlı eserde cünüplü olan kişiye haram olan fiiller ile birlikte hayızlı kadına başka fiilerin de haram oluşunu delil getirerek hayzın cenabetten daha ağır bir hades hali olduğunu söylemektedir.[170]

2.1.1.2. Sünnette Bulunan Deliller

Kur'ân-ı Kerîm'in doğru bir şekilde anlaşılıp uygulanabilmesi için sahih sünnete başvurmak gerekmektedir. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hayız halini hükmî kirlilik olarak kabul ettiğine dair birçok rivâyet vardır. Bu rivâyetlerin sahih ve geçerli bir delil olduğu ve anlamlarının da hayız halinin hades sayıldığına delalet ettiği hususunda sahabe icmâ etmiştir. Dolayısıyla içlerinde sahabenin de bulunduğu bütün Müslümanlara göre, hayız hali hükmî kirlilik meydana getirir. Konuyla ilgili ana delil, işte bu icmâdır.[171] İbni Kudâme *el-Muğni* adlı eserinde birçok hadis delil getirerek Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hayızlı kadına gusül almasını emrettiğini ve bu konuda ihtilaf olmadığını dile getirmiştir.[172] *el-Mühezzeb* adlı eserde ise özel halinde bulunan kadına tahâretin haram olduğu çünkü hayzın tahâreti vacip kıldığı, tahâreti vacip kılan bir şeyin varlığının da tahâretin sıhhatine mâni olduğu yazılır.[173]

Hayız halindeki kadının ibâdetleri ile ilgili hükümleri hadis rivâyetlerinde bulmak mümkündür. Konu ile ilgili hadislerin bir kısmı şöyledir:

1- Fatıma binti Ebi Hubeyş (r.anhâ) özür kanaması olan bir hanımdı. Bu durumda namazı bırakıp bırakmaması gerektiğini Peygamber Efendimiz'e (s.a.v.) sorunca Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle cevap vermiştir:

---

[168] Prof. Dr. Nihat Dalgın, "Özel Günlerindeki Kadınların İbadeti", **İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi**, sy. 9, 2007 s. 379-414.
[169] el-Kâsânî, **Bedâʾiʿu'ş-şanâʾiʿ**, c. 1, s. 303.
[170] eş-Şirbînî, **Muġni'l-muḥtâc**, c. 1, s. 275.
[171] Abdurrahman Haçkalı, "Adetli Kadının Namaz Kılması, Oruç Tutması, Tavaf Etmesi ve Mescide Girmesi", **Güncel Dini Meseleler İstişare Toplantısı-V (30.11.2012 - 02.12.2012)**, "Kadınların İbadet Hayatı İle İlgili Bazı Meseleler", Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2012, ss. 283-299, s. 283.
[172] İbn Kudâme, **el-Muğni**, c. 1, s. 277.
[173] eş-Şîrâzî, **el-Mühezzeb**, c. 1, s. 141.

عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ فَاطِمَةَ بِنْتَ أَبِي حُبَيْشٍ كَانَتْ تُسْتَحَاضُ فَسَأَلَتْ الانّبيّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: «ذَلِكِ عِرْقٌ، وَلَيْسَتْ بِالْحَيْضَةِ فَإِذَا أَقْبَلَتِ الْحَيْضَة فدعي الصَّلَاةَ فإذا أَدْبَرَتْ فَاغْتَسِلِي وَصَلِّي».

"Bu gördüğün hayız kanaması değil, başka sebepten gelen bir kan sızıntısıdır. Önceleri âdet gördüğün günler kadar namazı bırak. O günler bittiğinde guslet ve namazını kıl"[174]

Hz. Peygamber (s.a.v.) yine bu hadisin başka rivâyetlerinde hayız kanı ile istihâze kanının farklı renklerde olduklarını ifade etmekte ve *"hayız kanı geldiğinde namazı bırak"* demektedir. Hadis sahihtir ve müttefekun aleyhtir.[175] Bu rivâyette hanım sahabilerden biri olan Fatıma binti Ebi Hubeyş'in hayız halinde olduğu gibi istihâze halinde de namazı bırakıp bırakmayacağını sorması sahabi hanımların hayızlı dönemlerinde namaz kılmamaları gerektiğini bildiklerini ve uygulamanın bu yönde olduğunu açıkça göstermektedir.

2- Ümmü Seleme (r.anhâ), kanaması çok olan bir kadının durumunu Hz. Peygamber Efendimiz'e (s.a.v.) sorunca, Hz. Peygamber:

أَنَّ امْرَأَةً كَانَتْ تُهَرَاقُ الدِّمَاءَ على عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَاسْتَفْتَتْ لَهَا أُمُّ سَلَمَةَ رَسُولَ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ:« لِتَنْظُرْ عِدَّةَ اللَّيَالِي وَالْأَيَّامِ الَّتِي كَانَتْ تَحِيضُهُنَّ مِنَ الشَّهْرِ قَبْلَ أَنْ يُصِيبَهَا الَّذِي أَصَابَهَا فَلْتَتْرُكِ الصَّلَاةَ قَدْرَ ذَلِكَ مِنَ الشَّهْرِ فَإِذَا خَلَّفَتْ ذَلِكَ فَلْتَغْتَسِلْ ثمّ لتَسْتَثْفِرْ بِثَوْبٍ ثُمَّ لِتُصَلِّي»

"Bu kanama gelmeden önceki âdet gün ve gecelerini saysın, her ay bu kadar gün ve gece namazını terk etsin, hayız günleri geçince yıkansın ve istihâze kanını bir bezle engelleyerek namazını kılsın"[176] buyurmuştur.

3- Hamne binti Cahş (r.anhâ), şiddetli istihâze kanı gördüğünden ve bu kanamanın kendisini namaz ve oruçtan alıkoyduğundan şikâyet etmesi üzerine Hz. Peygamber'in (s.a.v.) ona verdiği cevaptan[177] da kadınların bu dönemlerinde namazı bırakmaları gerektiği açıkça görülmektedir.

---

[174] Buhârî, "Hayz" 6/19, 24 (s. 88, 89-90); Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî, **Sahîh-û Müslim**, Dâru Taybe, Riyad 2006, "Hayz" 3/14-62/333 (s. 161).

[175] Ebü's-Seâdât Mecdüddîn el-Mübârek b. Esîrüddîn Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî el-Cezerî İbnü'l-Esîr, **Câmiʿu'l-uṣûl li-eḥâdîṯi'r-Resûl**, thk. Abdülkādir el-Arnaût, Mektebetu'l Helevanî, Dımaşk 1969, c. 7, s. 362; İbn Kudâme**, el- Muğni**, c. 1, s. 277.

[176] Ebû Dâvûd Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî, **Sünen-û Ebî Dâvûd**, Müessesetür-risaletin-nâşirun, Dımaşk 2013, "Tahâret" 1/107-274 (s. 126).

[177] Ebû Dâvûd, "Tahâret" 1/108-287 (s. 130).

4- Ümmü Atiyye (r.a)'den bu konuda gelen rivâyetler şöyledir:

أُمّ عَطِيَّةَ قَالَتْ «أُمِرْنا أَنْ نخْرجَ العواتِق وَذَوَاتِ الْخُدُورِ» وعَنْ أيوبَ عَنْ حفصةَ بِنحوِهِ. وزاد في حديثِ حفصةَ قال:- او قالت-:« العواتِق وذَوَاتِ الْخُدُور, ويَعتزِلْنَ الحُيَّضُ المصلَّى»[178]

«... فحَدَّثتْ أنّ زَوْجَ أُخْتِها غَزا مَعَ النَّبيّ - صلى الله عليه وسلم- ثَنَتَيْ عشرةَ غزوةً, فكانت أُختُها معهُ في ستِّ غَزواتٍ, فقالتْ: فكنّا نقومُ على المرضَى, ونُداوِي اَلْكَلْمى'. فقالتْ: يا رسولَ الله,على إحدانا بأسٌ -إذا لم يكنْ لها جِلبابٌ-أن لا تَخرُجَ؟ فقال: لِتُلبِسْها صاحبتُها مِن جِلْبابِها، فَلْيَشْهَدْنَ الخيرَ ودعوةَ المؤمنين. قالت حفصةُ:فلمّا قَدِمَتْ أُمُّ عطيةَ أتيتُها، فسألْتُها: أَسمعتِ في كذا وكذا ؟ قالت: نعم, بأَبي -وقَلَّما ذكرتِ النبيَّ- صلى الله عليه وسلم- إلا قالت: بأبي - قال: لِيَخْرُجِ العواتقُ وذَوَاتُ الخُدورِ - أو قال: العواتقُ ذواتُ الخدورِ، شكَّ أيوبُ - والحُيَّضُ، ويَعتزِلُ الحُيَّضُ المصلَّى، ولْيَشْهدْن الخيرَ ودعوةَ المؤمنين، قالت: فقلتُ لها: الحُيَّضُ؟ قالت: نعم، أليسَ الحائضُ تشهدُ عَرفاتٍ، وتشهدُ كذا وتشهدُ كذا؟ »[179]

عَنْ محمَّدٍ قال: قالتْ أُمّ عَطِيَّةَ «أُمِرْنَا أَنْ نَخْرُجَ فنُخْرِجَ الحُيَّض والعواتقَ و ذَوَاتِ الْخُدُورِ - قال ابنُ عونٍ: أوالعواتقَ ذَوَاتِ الْخُدُورِ- فأمّا الحُيَّضُ فيَشْهَدْنَ جماعةَ المسلمينَ وَدَعْوَتَهم ويعْتزِلْن مُصلّاهمْ »[180]

عَنْ محمَّدٍ عَنْ أُمّ عَطِيَّةَ قالتْ: أَمَرَنَا (تَعْني النَّبيّ- صلى الله عليه وسلم-) أَنْ نُخْرِجَ في العيدَيْن العواتقَ و ذَوَاتِ الْخُدُورِ. وَأَمَرَ الحُيّض أنْ يَعْتَزِلنَ مُصَلّى المُسْلِمِين.[181]

عَنْ محمَّدٍ أنّ أُمَّ عَطِيَّةَ قَالَتْ :أَمَرَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ نُخْرِجَ ذَوَاتِ الْخُدُوريَوْمَ العِيد قِيل : فالْحُيَّضُ؟ قَالَ« : لِيَشْهَدْنَ الْخَيْرَ وَدَعْوَةَ الْمُسْلِمِينَ» قَالَ : فقالت امرَأةٌ :يا رَسُولَ اللهِ إنْ لَمْ يكُنْ لِإحْداهُنّ ثَوْبٌ كيفَ تَصْنَعُ ؟ قال: «تُلْبِسُها صاحِبَتُها طائفةً مِنْ ثوْبها»[182]

Farklı lafızlarla yukarda geçen hadislerin genel olarak anlamı şöyledir:

"Hz. Peygamber, bizden her iki bayramda da henüz evlenmemiş genç kızlar ve âdet günlerinde olan hanımlar da dâhil olmak üzere kadınları musallâya (açık havada namaz kılmaya ayrılmış yer) çıkarmamızı istedi. Hayızlı olanlara da Müslümanların namaz kılacakları yerden biraz uzak durmalarını emretti. Böylece onlar da cemaatin

[178] Buhârî, "İdeyn" 13/15 (s. 236).
[179] Buhârî, "İdeyn" 13/20 (s. 238).
[180] Buhârî, "İdeyn" 13/21 (s. 238).
[181] Müslim, "Salat-û İdeyn" 8/1-10, 11, 12/890 (s. 393).
[182] Ebû Dâvûd, "Salat" 2/ 246-1136, 1139 (s. 288-289).

arka tarafında bulunur, Müslümanlarla birlikte tekbir getirir, dualarına iştirak eder, hayır meclisine ve dualarına iştirak etmiş olurlardı."

5- Aşağıda zikredilen rivâyette de görüldüğü üzere Medineli hanımlar hayızlarının sona erip ermediğinde şüpheye düştüklerinde ped olarak kullandıkları, üzerinde son âdet günlerinin akıntısı olan bezlerini Hz. Âişe (r.anhâ) annemize gönderiyor ve artık namaza başlayıp başlamayacaklarını soruyorlardı:

عَنْ أُمِّهِ مَوْلَاةِ عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ، أَنَّهَا قَالَتْ: كَانَ النِّسَاءُ يَبْعَثْنَ إِلَى عَائِشَةَ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ، بِالدِّرَجَةِ فِيهَا الْكُرْسُفُ، فِيهِ الصُّفْرَةُ مِنْ دَمِ الْحَيْضَةِ، يَسْأَلْنَهَا عَنِ الصَّلَاةِ. فَتَقُولُ لَهُنَّ: «لَا تَعْجَلْنَ حَتَّى تَرَيْنَ الْقَصَّةَ الْبَيْضَاءَ». تُرِيدُ بِذَلِكَ الطُّهْرَ مِنَ الْحَيْضَةِ.

"Kadınlar ped olarak kullandıkları ve üzerinde hayız kanamasının son halinden sarı renkli izler bulunan bezlerini Müminlerin annesi Hz. Âişe'ye gönderiyorlar ve artık namaz kılmaya başlayıp başlamayacaklarını soruyorlardı. Hz. Âişe onlara 'beyaz akıntı görünceye kadar acele etmemelerini' söylerdi bununla hayızdan temizlenmelerini kastederdi."[183]

Burada zikrettiğimiz ve konu ile ilgili olup aynı minvalde olduğu için zikretmediğimiz hadisi şeriflerden kadının hayız halinin hades sayıldığı, bu günlerde namazı bırakmanın da bir ruhsat değil emir olduğu ve bunun sahabe hanımlar tarafından bilindiği anlaşılmaktadır.

2.1.2. Fıkıh Mezheplerinin Konuyla İlgili Görüşleri

Bütün İslâm hukukçuları hayızlı olan kadının namazla sorumlu olmadığını, bu halde iken namaz kılamayacağını, eğer kılarsa bunun sahih olmayacağını hatta bu kılmanın haram hükmünü alacağını, temizlendiği vakit kazasını kılmakla da sorumlu olmadığını söylemişlerdir.[184]

Mezhepler bağlamında konuyu incelediğimizde mezheplerin hiçbirinde hayızlı kadının namaz kılabileceğine dair bir görüş bulunmadığını görmekteyiz.

[183] Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes b. Mâlik b. Ebî Âmir el-Asbahî el-Yemenî**, el-Muvaṭṭaʾ I-II**, thk. Muhammed Fuad Abdülbâkî, Dâru İhyai't-Tûrasî'l-Arabî, Beyrut 1985, "Tahâret" 2/27-97 (s. 59).
[184] en-Nevevî, **Kitab'ul- Mecmûʿ**, c. 2, s. 383.

Hanefî fakihlerinden Mergīnânî, hayız halinin hayızlı kadından namazı düşürdüğünü söyler.[185] Hanefî fakihi Kâsânî de hayzın hükümlerini sayarken hayzın namazın cevazını men ettiğini kaydeder.[186] el-Mevsılî de hayız durumunun namazı bir daha kazası kılınmayacak şekilde düşürdüğünü ifade etmektedir.[187]

Mâlikî mezhebi fıkıh kaynaklarında hayız halinin kadını namazdan men ettiği ve İslâm âlimlerinin hayızlı kadının namaz kılmaması ve temizlendiğinde de kaza etmememesi konusunda icmâ ettikleri yazılır.[188]

İmam Şâfiî *el-Ümm* adlı eserinde Bakara sûresi 222. âyeti delil olarak göstererek hayızlı kadının namaz kılamayacağını söylemektedir. Özel hallerinde bulunan kadının temizleninceye kadar mübaşerette bulunamayacağını, cünüplü olan birinin de namaz kılamayacağını; cünüplükten temizlenmenin şartının yıkanmak olduğunu, böylece hayızlı kadının temiz sayılabilmesi için de gördüğü hayız kanının kesilmesi ve kadının yıkanması gerektiğini ifade ederek[189] hayızlı kadının namaz kılamayacağına delil olarak Hz. Âişe'den (r.anhâ) rivâyet edilen şu hadisi kaydeder:

عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: خَرَجْنَا مَعَ النَّبِيِّ -صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- لَا نَذْكُرُ إِلَّا الْحَجَّ. فَلَمَّا جِئنا سَرِفَ طَمِثْتُ فدَخَلَ عَلَيَّ النَّبِيُّ -صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- وَأَنَا أَبْكِي فَقَالَ: «مَا يُبْكِيكِ؟» قُلْتُ: لَوَدِدْتُ واللَّهِ أَنِّي لَمْ أَحُجَّ الْعَامَ. قَالَ: «لَعَلَّكِ نُفِسْتِ؟» قُلْتُ: نَعَمْ. قَالَ: «فإِنَّ ذَالكِ شَيْءٌ كَتَبَهُ اللهُ عَلَى بَنَاتِ آدَمَ فَافْعَلِي مَا يَفْعَلُ الْحَاجُّ غَيْرَ أَنْ لَا تَطُوفِي بِالْبَيْتِ حَتَّى تَطْهُرِي »

"Hz. Peygamber (s.a.v) ile birlikte hac etmek için yola çıktık. Harem-i Şerif'e geldiğimiz zaman hayız oldum. Sonra Hz. Peygamber (s.a.v), yanıma geldi. O esnada ben ağlıyordum. 'Neden ağlıyorsun' dedi. Ben de Allah'a andolsun ki, bu yıl hac etmeyi istemiyorum diye karşılık verdim. O da 'Galiba hayız oldun dedi'. Ben de evet deyince, şöyle buyurdu: 'Bu, Allah'ın Âdem kızları için takdir ettiği bir şeydir.

[185] el-Merginânî, **el-Hidâye,** c. 1, s. 31.
[186] el-Kâsâni, **Bedâʾiʿu'ş-şanâʾiʿ**, c. 1, s. 303.
[187] el-Mevsılî, **el-ihtiyar,** c. 1, s. 101.
[188] Ebû Abdullah Muhammed b. Abdullah b. Ali el-Huraşî, **Fethu'l-celîl alâ Muhtasari Seyyidi'l-Halil**, Daru Sadır, Beyrut ty, c. 1, s. 207; İbn Arafe, **el-muhtasaru'l-fıkhıyyu,** c. 1, s. 187; İbn Abdülber en-Nemerî, **el-Kâfî fî fıḳhi ehli'l-Medîneti'l-Mâlikî**, s. 31.
[189] Ebû Abdillâh Muhammed b. İdrîs b. Abbâs eş-Şâfiî, **el-Ümm**, Tsh. Muhammed Zehra Neccâr, Dârü'l-ma'rife, Beyrut 1973, c. 1, s. 59.

Hacıların yaptığı gibi her şeyi yap. Yalnız temizleninceye kadar Kâbe'yi tavaf etme' buyurdu."[190]

İmam Şâfiî, bu hadisi delil kabul ederek şöyle demektedir "Resûlullah (s.a.v.) Hz. Âişe'ye (r.anhâ) temizleninceye kadar Kâbe'yi tavaf etmemesini emretti. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hayız halinde iken Hz. Âişe'yi (r.anhâ) tavaftan men etmesi Hz. Âişe'nin (r.anhâ) hayzı devam ettiği müddetçe temiz olmadığı için namaz kılmadığına da işaret eder".[191] Şâfiî fakihlerinden Şîrâzî, *el-Müheẕẕeb fî fıḳhi'l-İmâm eş-Şâfiʿî* adlı eserde Buhârî ve Müslîm'de geçen hadisi şerifleri delil getirerek hayızlı kadının namaz kılmasının haram olduğunu söyler.[192] Nevevî de *Mecmûʿ* adlı kitabında hayızlı kadının namaz kılmasının haram olduğunu söyler ve bu haramlığı Buhârî ve Müslim'de geçen *"hayız olunca namazı bırak"*[193] hadisi ile gerekçelendirir.[194]

Hanbelî mezhebi fıkıh kitaplarında hayzın on üç hükümle bağlantılı olduğu ve hayzın namaz fiilini haram kıldığı ifade edilir. [195]

İbn Hazm da hayızlı kadının namaz kılmaktan imtina etmesi gerektiği ile ilgili kat'î bir icmâ olduğunu ve bu konuda İslâm ehli arasında bir ihtilaf olmadığını söylemektedir.[196]

İbn Teymiyye de kadının kendi rahminden kan aktığını gördüğünde namazı bırakması gerektiğini zira bu kanın hayız kanı olduğunu söylemektedir.[197]

Haramı terk etmek farzdır. Hayız, nifas ve cünüp hallerinde namaz kılmak haram olduğuna göre haramı terk etmek de ibâdet olacağı için bu yasağa uygun hareket edenler de elbette sevap kazanacaktır.[198]

---

[190] Buhârî, "Hayz" 6/7 (s. 84-85); Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî en-Nesâî, **es-Sünenü'l-kübrâ I-XII**, thk. Hasan Abdülmün'im Şelbî, Müessesetü Risâle, by. 1421/2000, "Tahâret" 1/163-279 (c. 1, s. 182).
[191] İmam Şâfiî, **el-Ümm**, c. 1, s. 59.
[192] eş-Şîrâzî, **el-Müheẕẕeb**, c. 1, s. 141.
[193] Buhârî, "Vudû" 4/63 (s. 66-67); Müslim, "Hayz" 3/14-62/335 (s. 150).
[194] en-Nevevî, **Kitab'ul- Mecmûʿ**, c. 2, s. 383.
[195] İbn Kudâme, **el-Kâfî**, c. 1, s. 133-134.
[196] İbn Hazm, **el-Muḥallâ**, c. 1, s. 380.
[197] İbn Teymiyye, **Mecmûu Fetâvâ**, c. 19, s. 238.
[198] M. Cemal Öğüt, **Kadın İlmihali**, Sd. Sadi Çögenli, Huzur Yayın Dağıtım, İstanbul, 2012, s. 78-79.

Âlimler hayız dönemi sona eren kadının kılmadığı namazları kaza etmesine gerek olmadığı konusunda icmâ etmişlerdir.[199] Bu görüşlerinin delili ise Hz. Âişe'den (r.anhâ) gelen şu rivâyettir:

عن عائشة قَالَتْ: كُنَّا نَحِيضُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ وَسَلَّمَ ثُمَّ نَطْهُرُ فيَأْمُرُنَا بِقَضَاءِ الصَّيامِ وَلَا يأمُرُنا بِقَضَاءِ الصّلاة

"Resûlullah zamanında hayız olurduk, sonra temizlenirdik de (tutamadığımız) oruçları kaza etmemizi emreder, namazları kaza etmemizi emretmezdi"[200]

Âlimler hayız hali sona eren kadının hayız olduğu dönemde kılmadığı namazları kaza etmemesinin gerekçesinde ise farklı yaklaşımlarda bulunmuşlardır. Hayız döneminde kadından namazın farziyetinin[201] veya vücûbiyetinin[202] düştüğünü belirten âlimler hayızlı kadın temizlendiğinde namazın kazasının olmayışını bu görüşleriyle gerekçelendirmişlerdir. Eğer namaz mükellefiyeti kalkmamış olsaydı, oruç gibi namazın da kazası gerekirdi demişlerdir.[203] Bazı âlimler de kazanın olmayışını meşakkat ile açıklamışlardır. Bu âlimlere göre hayız hali her ay tekrarlandığı için bu namazları kaza etmek kadınlara meşakkatli olacağından hayızlı günlerinde namaz kılmaları istenmediği gibi sonrasında kaza etmeleri de bir kolaylık olarak kendilerinden istenmemiştir.[204] Hayız dönemi biten kadının hayız döneminde kılamadığı namazların kazasından muaf oluşu kadınların lehine olan bir durumdur. Aksi bir durum kadına çok büyük bir meşakkat ve zorluk olurdu. Hanefî fakihi İbn Hümam ise bir anlamda tartışmaya nokta koyarak bu konunun nas ile sabit olduğunu söylemiştir.[205]

---

[199] İbnü'l-Münzir, **el-İcmâ**ʿ, s. 39; Zühaylî**, el-Fıkhu'l-İslâmî**, c. 1, s.470.
[200] Ebû Îsâ Muhammed b. Îsâ b. Sevre (Yezîd) et-Tirmizî, **el-Câmiʿu'l-Kebîr I-VI** (**es-Sünen)**, thk. Beşâr Avad Maruf, Dâru Ğarbi'l- İslâmî, Beyrut 1996, "Savm" 8/68-787 (c. 2, s. 145-146).
[201] eş-Şîrâzî, **el-Müheẕẕeb**, c. 1, s. 141.
[202] İbn Kudâme**, el-Muğni**, c. 1, s. 387.
[203] en-Nevevî, **Kitab'ul- Mecmû**ʿ, c. 2, s. 386.
[204] Takıyyüddîn İbn Dakīkul'îd, **İḥkâmü'l-aḥkâm şerḥu** ʿ**Umdeti'l-aḥkâm,** thk. Ahmed Muhammed Şâkir, Dâru alemi'l-kütüb, Kahire 1955, c. 1, s. 161; el-Kâsâni, **Bedâ**ʾ**i**ʿ**u'ş-şanâ**ʾ**i**ʿ, c. 1, s. 303; Ebû Zekeriyyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî en-Nevevî, **el-Minhâc fî şerḥi Ṣaḥîḥi Müslim b. el-Ḥaccâc**, Müessesetü Kurtuba, by. 1994, c. 4, s. 36.
[205] Kemâlüddîn Muhammed b. Abdilvâhid b. Abdilhamîd İbn Hümam, **Şerh Fetḥu'l-ḳadîr ala hidâye şerhi bidayeti'l-mübtedi**, thk. Abdûrrezzak Ğalib, Daru'l-kütûbi'l-ilmiyye, Lübnan 2003, c. 1, s. 165-166.

Nifas hakkında Kur'ân-ı Kerîm'de özel bir hüküm bulunmaz. Hz. Peygamber'den (s.a.v.) bu yana Müslümanların uygulamasını dikkate alan İslâm hukukçuları, hayızlı kadına haram olan şeylerin nifaslı kadına da haram olduğunda ve hayızlı kadından sâkıt olan hükümlerin nifaslı kadından da sâkıt olacağında fikir birliği içerisindedirler.[206]

2.1.3. Günümüzde Oluşan Anlayışlar

Günümüzde bazı araştırmacılar, Kur'ân-ı Kerîm'e başvurulduğu takdirde sayısız fıkhî hükmün değişmesi gerektiğini söylemekte ve bunlar arasında hayızlı kadının namazını da saymaktadırlar. Kur'ân-ı Kerim'de namaz kılabilmek için abdest ve yıkanmanın gerekli olduğunun açıkça ifade edildiğini fakat hayız halinin zikredilmediğini, tuvalete gitmek nasıl fıtrî ve insanın iradesinde olmayan bir durum ise hayız olma durumunun da kadınların yaratılışında olan bir durum olduğunu bu sebeple de hayız halini tuvalete gitmek gibi değerlendirerek bu durumda namaz kılmak için sadece abdest almanın yeterli olduğunu savunmaktadırlar. Bu müellifler, kadınların hayız halinin hükmî bir kirlilik oluşturmadığı ve namaz kılmaya devam etmeleri gerektiğini ancak kendilerini rahatsız hissederlerse namazlarını kılmayabileceklerini, namaz kılmamalarının ön görülmesinin sıkıntıyı kaldırmak için bir ruhsat olduğunu savunmakta ve bu görüşlerini, Kur'ân'da konu hakkında açık bir âyet bulunmamasına, kadınların özel hallerini Ramazan'da oruç tutmamayı mübah kılan hastalığa benzetme ve hayız halinin insan iradesinin dışında gerçekleşmesi sebebiyle cünüplük haline benzetilerek hades sayılamayacağı esaslarına dayandırırlar.[207]

2.1.4. Görüşlerin Değerlendirilmesi

Din Allah tarafından vazolunan ve insanları ona ulaştıran yoldur.[208] Şehristânî'nin de ifadesi ile din öncelikle "itaat ve inkıyad" anlamına gelir.[209] Bu tanımdan da hareketle diyebiliriz ki din, sebebi akıl ile kavranılsın ya da kavranılmasın ilahî buyruklara teslim olmayı ve hükümlere boyun eğmeyi gerektirir. Nitekim dinîn

[206] Günay, "Nifas", **DİA**, c. 33, s. 79.
[207] Yaşar Nuri Öztürk, **Kur'ân'daki İslam**, İstanbul 1994, s. 427-430; Hüseyin Atay, **Kur'ân'a Göre Araştırmalar**, Ankara 1995, c.1, s. 35-37.
[208] Günay Tümer, "Din", **DİA**, TDV Yayını, (Erişim: 28.Temmuz.2022).
[209] Günay Tümer, "Din", **DİA**, TDV Yayını, (Erişim: 28.Temmuz.2022).

hükümlerinde gerekçesi akıl ile kavranılabilen hükümler olduğu gibi gerekçesi yani illeti akılla kavranamayan taabbudî hükümler de mevcuttur.

İslâm Hukuku, dinîn hayata ilişkin hükümlerini belirli delillere ve kaynaklara dayanarak ortaya koyar. Böylece ferdin dinî hak ve yükümlülüklerini bilmesini sağlar.

Konu ile ilgili görüşleri değerlendirmeden önce kısaca İslâm hukukunun kaynakları ile akıl yürütme arasındaki ilişkiye değinmenin faydalı olacağı kanaatindeyiz:

2.1.4.1. İslâm Hukukunun Kaynakları

İslâm dinînin temel kaynakları Kur'ân ve Sünnettir. İslâm hukukçularının çoğunluğu icmâ ve kıyası da şer'î delil olarak kabul etmektedir. Araştırmalar kendisinden ameli hükümlerin elde edildiği şer'î delillerin dört olduğunu gösterir. Cumhuru Ulemâ bu delillerden hüküm çıkarmada ve bu delillerin Kur'ân, Sünnet, Kıyas ve İcmâ olarak sıralanmasında ittifak etmişlerdir.[210]

Kitap yani Kur'ân Hz. Peygamber'in sünneti ile birlikte İslâm dinînin ve onun dinî-hukukî (şer'î) hükümlerinin aslî kaynağını teşkil eder.[211] Kur'an aslî delillerin ilkidir. Diğer bütün kaynak ve yöntemlerin temeli ve meşruiyet ölçüsü sayıldığı için Kitab'a "aslü'l-usûl" denmiştir.[212] Usulcülere göre şöyle tarif edilir: Son peygamber Hz. Muhammed'e (s.a.v) Allah Teâlâ tarafından Cebrail aracılığıyla vahiy yolu ile indirilen, hem mana hem de nazım itibarıyla mucize olan, mushafta yazılı ve bize kadar tevatür yoluyla nakledilmiş Kur'ân âyetlerinin tümüdür.[213]

Sünnet sözlükte "izlenen yol, yöntem, örnek alınan uygulama, örf ve gelenek" mânalarında olup fıkıh usulü terminolojisinde öncelikle şer'î hükümlerin meşruiyet delillerinden ikincisini ifade eder ve "Resûlullah'ın söz, fiil veya tasvipleri" (takrirleri) şeklinde tanımlanır.[214] Biz burada araştırma konumuzu teşkil eden itirazların, sünneti

[210] Abdülvehhâb Hallâf, **İlmü uşûli'l-fıḳh**, thk. Muhammed Beşir Halavî, Daru'l-kütûbi'l-ilmiyye, Lübnan 1971, s. 15.
[211] İlmihal, **İman ve İbadetler**, c.1, s. 145.
[212] Ahmet Yaman, Halit Çalış, **İslâm Hukukuna Giriş**, İFAV Yayınları, İstanbul 2016, s. 42.
[213] Mehmet Erdoğan, **Fıkıh ve Hukuk Terimleri**, Ensar Neşriyat, İstanbul 2016, s. 312.
[214] Murteza Bedir, "Sünnet", **DİA**, TDV Yayını, (Erişim: 28.Temmuz.2022).

devre dışı bırakan yorumlamalarından kaynaklı olduğunu düşündüğümüz için sünnetin hüküm kaynağı olduğuna kısaca değinmek istiyoruz.

2.1.4.1.1. Hüküm Kaynağı Olarak Sünnet

İslâm hukukunun ikinci delili olan sünnet Hz. Peygamberin (s.a.v.) söz, fiil ve takrirlerinin bütünüdür. Kur'ân-ı Kerîm'in ifadesi ile Hz. Peygamber (s.a.v.) Kur'ân'ın tebliği ve de beyanı ile görevlidir:

كَمَا اَرْسَلْنَا فِيكُمْ رَسُولاً مِنْكُمْ يَتْلُوا عَلَيْكُمْ اٰيَاتِنَا وَيُزَكِّيكُمْ وَيُعَلِّمُكُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُعَلِّمُكُمْ مَا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ

"*Nitekim aranızdan size bir peygamber gönderdik: O size âyetlerimizi okuyor, sizi arıtıp temizliyor, size kitabı ve hikmeti öğretiyor; yine size daha önce bilmediklerinizi öğretiyor*."[215]

Yine bir başka âyette Allah Rasûlü'nün bu görevini îfâ ederken kendi heva ve hevesinden konuşmadığı ifade edilir:

وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوٰى ﴿٣﴾ اِنْ هُوَ اِلَّا وَحْيٌ يُوحٰى ﴿٤﴾

"Kişisel arzularına göre de konuşmamaktadır. O (size okuduğu), kendisine indirilmiş vahiyden başka bir şey değildir."[216]

İslâm âlimleri Hz. Peygamber'den (s.a.v.) sadır olan, bize sahih bir senedle ulaşan ve bununla teşriî bir hüküm kastolunan söz, fiil ve takrirlerin İslâm hukukunun kaynaklarından olduğu ve bunun gereğine göre amel etmenin gerekliliğinde ittifak etmişlerdir.[217]

Sünnetin hüküm kaynağı olduğuna delil olan birçok âyet vardır. Bunlardan bir kısmını zikredecek olursak:

وَاَطِيعُوا اللّٰهَ وَاَطِيعُوا الرَّسُولَ..

[215] Bakara 2/151.
[216] Necm 53/3-4.
[217] Hallâf, ʿ**İlmü uṣûli'l-fıḳh,** s. 27.

"Allah'a itaat edin, peygambere de itaat edin."[218]

مَنْ يُطِـعِ الرَّسُولَ فَقَدْ اَطَاعَ اللّٰهَۚ

"Resûlullah'a itaat eden Allah'a itaat etmiş olur"[219]

فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتّٰى يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لَا يَجِدُوا فِي اَنْفُسِهِمْ حَرَجاً مِمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيماً

"Hayır, Rabbine andolsun ki, aralarında çıkan anlaşmazlık hususunda seni hakem kılıp sonra da verdiğin hükümden içlerinde hiçbir sıkıntı duymaksızın onu kabullenmedikçe ve boyun eğip teslim olmadıkça iman etmiş olmazlar."[220]

وَمَا اٰتٰيكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهٰيكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُواۚ وَاتَّقُوا اللّٰهَۜ

"Peygamber size ne vermişse onu alın ve size neyi yasaklamışsa ondan kaçının. Allah'a karşı saygısızlık etmekten sakının."[221]

Yukarıda zikrettiğimiz ve konunun daha fazla uzamaması için zikretmediğimiz aynı mesajı veren âyetler sünnetin hüküm teşrîinde kendisine başvurulması gereken bağlayıcı bir kaynak olduğunun göstergesidir.

İslâm hukukunun temel kaynakları olan Kur'ân ve sünnet dışında icmâ ve kıyasın da hükümlere kaynaklık ettiğini yukarda söylemiştik. Kur'ân ve sünneti konumuz çerçevesinde açıkladık. Şimdi kısaca icmâ ve kıyastan da söz ederek ana konumuza devam etmek istiyoruz.

İcmâ, Hz. Muhammed (s.a.v.) ümmetinden olan müçtehitlerin, Hz. Peygamber'in vefatından sonraki herhangi bir asırda, şer'î bir hüküm hakkında fikir birliği içerisinde bulunmalarıdır.[222] *İcmâ, vahyin nasıl anlaşılması gerektiğini*

[218] Mâide 5/92.
[219] Nisâ 4/80.
[220] Nisâ 4/65.
[221] Haşr 59/7.
[222] Zekiyüddîn Şâbân, **Usûlü'l-Fıkh'il-İslamî,** Mektebetü'l-Hanefiyye, İstanbul ty, s. 88.

belirleyen ve İslâm'ın bu yolla ana gövdesini ve temel kurumlarını oluşturmayı ve korumayı amaçlayan bir tür koruyucu otoritedir.[223]

Kıyâs ise bir şeyde (asıl) sabit olan hükmün mislini, aralarındaki illet birliği sebebiyle diğer bir şey (fer') hakkında da ortaya çıkarmaktır.[224] Kıyâs, bizi hükmü nas ile bilinenden bilinmeyene götüren yöntemdir. Müsbit değil muzhırdır. Var kılmaz, keşfeder.[225]

Son dönemlerde bazı araştırmacılar, hakkında açık bir âyet olmayan hususlarda hüküm verirken akla uygunluğu esas alarak hüküm verdikleri için akıl ile ilgili de bilgi vermek istiyoruz. Akıl, her zaman için devrede olmakla birlikte bir kaynak değil, delillerin anlaşılmasını, yorumlanmasını ve uygulanmasını sağlamada en temel aygıttır. Ölçme ve değerlendirme aracıdır, ancak değer ve ölçütlerin kaynağı değildir.[226] Akıl, şer'î ahkâmı müdrik ve kâşif kabul edilir, yani onları kavrayabilir ve ortaya çıkarabilir, ama kendisi hüküm koymada yetkili değildir. Çünkü akıl, iyi bir ölçme ve değerlendirme aracı olmanın ötesinde değer kaynağı olamaz. Şâri' yani hüküm koyucu ancak Allah'tır. Nitekim İslâm fakihleri hakkında açık bir nas bulunmayan bir konuda içtihatta bulunurken, görüşlerini mutlaka bir nassa dayandırma ihtiyacı hissetmişlerdir. Sadece aklı devreye koymak gibi bir tavır sergilemekten imtina etmişlerdir.[227]

Hiç şüphesiz bir din olarak İslâm değişmeyen bir öze ve o özü ayakta tutacak birtakım şer'î, itikadî, amelî ve ahlâkî kurumlara ve onlarla ilgili ahkâma sahip olduğu gibi hayatiyetinin sürdürülebilmesi için de vücuttaki hücrelerin sürekli yenilenmesi gibi yenilenmeye (reform değil tecdîd) ihtiyacı vardır. Bu iki özellik bir arada tutulamadığı zaman İslâm ve onun hukuku ya tamamen başkalaşır ve artık ona İslâm ve hukuku denemez ya da donuklaşır ve hayata koşut varlığını sürdüremez.[228] Zaman

[223] Mehmet Erdoğan, "İslâm Hukuku ve Değişim: Sabiteler ve Değişkenler", **Tevilat (Selçuk Üniversitesi İslami Araştırmalar Dergisi**, Yaz 2020, cilt 1, sayı:1, Sayı 1, ss. 121-138.
[224] Erdoğan, **Fıkıh ve Hukuk Terimleri,** s. 308.
[225] Erdoğan, **"İslâm Hukuku ve Değişim: Sabiteler ve Değişkenler"**, s. 124.
[226] Erdoğan, **"İslâm Hukuku ve Değişim: Sabiteler ve Değişkenler"**, s. 124.
[227] Erdoğan, **Fıkıh ve Hukuk Terimleri,** s. 21.
[228] Erdoğan, **"İslâm Hukuku ve Değişim: Sabiteler ve Değişkenler"**, s. 137.

ve mekânla değişmeyen sabitelerin başında itikadi konular dediğimiz inanç esasları ve ve Allah'u Teâlâ'ya kulluğun nişanesi olan ibâdetler gelmektedir.

İbâdetler, dinîn özünü teşkil eden iman esaslarından sonra dinde ikinci önemli halkayı oluşturur. Diğer bir ifadeyle din, en yalın biçimiyle Allah'a inanma ve ona ibâdet etme olduğundan inanç ve ibâdet sistemleri dinîn aslî unsurlarını meydana getirir.[229]

İbâdet konusu, dinîn naklî bilgiye dayanan, mukayese ve yoruma fazla açık bulunmayan belki de en dogmatik yönünü teşkil eder. İbâdet konusunda esasen Kur'ân-ı Kerîm'de yer alan hükümlerle ve Hz. Peygamber'in açıklama ve uygulama örnekleriyle yetinilmesi gerekmektedir. İbâdet konuları klasik fıkıh kitaplarının genel olarak ilk bölümlerinde yer alır ve bunlar temizlik (abdest, teyemmüm, gusül vb.), namaz, oruç, zekât, hac, kurban ve bazen da nikâh veya cihad şeklinde sıralanır.[230]

Kur'ân-ı Kerîm'de mutlak biçimde defalarca emredilen namaz taabbudî bir emirdir. Taabbüd sözlükte "kulluğa çağırmak, bir kimseyi köle edinmek, kendinî bütün varlığıyla ibâdete vermek, mükellef kılmak" gibi mânalara gelir. Kural olarak taabbüdî hükümlerin kıyasa açık olmadığı kabul edilmekle birlikte taabbüdîliğin anlamı, alanı, sınırları konusunda görüş ayrılığı bulunduğu gibi taabbüdî hükümlerin bir yönüyle mâkul, anlamlı (anlamı, konuluş gerekçesi açık, akılla anlaşılabilir) olup olmadığı ve bazı ayrıntıları itibariyle kıyasa elverişli olup olmadığı konusunda ekoller arasında anlayış ve yaklaşım farklılıkları mevcuttur. Meselâ namaz gerek bütünü gerekse ayrıntıları bakımından taabbüd sayılmış ve namazla ilgili hükümlerin ta'lîle açık olmadığı söylenmiştir.[231]

Yaptığımız araştırma sonucunda bizde oluşan kanaate göre hayızlı kadına namaz kılmanın yasak oluşu veya namazın farziyetinin kendisinden sâkıt oluşu ve kılınmayan bu namazların kazasını kılmaya gerek olmadığı taabbudî birer hükümdür. Namaz ile ilgili vazedilen hükümler taabbudîdir ve bizler neden bu şekilde hüküm

[229] Ferhat Koca, "İbadet: İslam'da İbadet", **DİA**, TDV Yayını, (Erişim: 28.Temmuz.2022).
[230] Ferhat Koca, "İbadet: İslam'da İbadet", **DİA**, TDV Yayını, (Erişim: 28.Temmuz.2022).
[231] H. Yunus Apaydın, "Ta'lîl", **DİA**, TDV Yayını, (Erişim: 28.Temmuz.2022).

konulduğunu, ibâdetin hikmetleri bağlamında açıklayabilirsek de ibâdetin illetini belirleyemeyiz. Tahâretin namazın sıhhat şartı oluşu ve hayızlı kadının bu dönemlerinde hükmen temiz olmaması sebebiyle namazları kılmadığı yine hayız dönemi bitip temizlendikten sonra namazların kazasını kılmanın kadına ağır bir yük ve sorumluluk yükleyeceği, ibâdetten alması gereken lezzeti almasına mâni olacağı ve zaten günlük kılması gereken namazların namaz ibâdetinden elde etmesi gereken maslahatı yerine getireceği bu sebeple ayrıca kaza namazı kılmasına ihtiyaç olmadığı yönündeki açıklamalar kanaatimizce mantıklı birer izah olmakla birlikte konunun hikmetine yönelik yapılmış aklî izahlardır. Hükmün konuluş sebebi yani illeti değildir. Hüküm koyucu yani Şarî böyle emretmiştir ve Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminden bu yana da uygulama bu şekilde devam etmiştir.

Kur'ân'da açık bir şekilde geçmeyen konularda hüküm koymak sünnetin görevidir. Dolayısıyla konu hakkında açık bir âyetin olmayışını gerekçe gösterip, konu ile ilgili mevcut sünneti göz ardı ederek bir hükme ulaşmak usûlen yanlıştır. Bununla birlikte sarih bir ifade bulunmasa da konu ile ilgili âyetler birlikte düşünüldüğünde, özel günlerindeki kadınların hükmî kirlilik içinde bulundukları âyetlerden de anlaşılmaktadır. Konu ile ilgili sadece Kur'ân'a bakarak hüküm verenler bu hallerinde kadınların namaz kılmalarının farz olduğunu iddia etmelidirler. Çünkü Kur'ân'da bu kadınların muhayyer olduklarına dair bir hüküm de bulunmamaktadır. Hayız halindeki kadının namaz kılmamasının bir ruhsat olduğu şeklindeki çıkarımlar da yanlış bir kıyas sonucu elde edilmiş bir hükümdür. Kur'ân hayız hali için "ezâ", Ramazan ayındaki ruhsatın gerekçesi için ise "maraz" kelimesini kullanmıştır. Ezâ kelimesinin maraz kelimesi ile aynı manada kullanıldığı ise açıklanmamıştır. Aksine ilk dönem İslâm âlimleri, istihâze kanı gören kadın için maraz anlamını kullanmışlardır. İllet birliği olmadan yapılan kıyas geçersizdir. Hayızlı kadınların hasta kabul edilerek, hastalar için oruç tutmama ruhsatı olduğu gibi namaz kılmama ruhsatının tanınması kıyası da namaz ve oruç, şartları ve rükünleri farklı iki ayrı ibâdet olması sebebiyle yanlış bir kıyastır. Sadece Kur'ân'ı referans alarak hüküm beyan ettiklerini iddia edenler Kur'ân'ın dışına çıkarak, kendi görüşleri doğrultusunda hüküm koymuşlardır. Özel günlerindeki kadının muhayyer olduğunu savunanlar ise görüşleri ile ilgili sahih ya da zayıf bir hadis zikredememişlerdir. Özetle söylenecek olursa Kur'ân'da hastalarla ilgili verilen hükümler özel hallerinde olan kadınlara verilmek istenmiştir. Hâlbuki bir

hükmün illeti bilinmedikçe kıyasa konu olmayacağı, kıyas işleminde kıyas edilecek iki konu arasında illet birliği olması gerektiği bir usûl kuralıdır. Yanlış usûl takip edildiğinde ulaşılan sonuç da yanlış olacaktır.[232]

Sonuç olarak Kur'ân'ı Kerim'de konuyla ilgili açık bir hüküm bulunmadığı gerekçesiyle Hz. Peygamber'den (s.a.v.) gelen rivâyetlerin çelişkili gösterilip aklî çıkarımlarda bulunarak hüküm koymanın İslâm hukuku açısından bağlayıcı olmayacağı kanaatindeyiz.

2.2. ORUÇ

Oruç kelimesi, Arapça'da savm (صوم) olarak ifade edilir ve sözlükte "bir şeyden uzak durmak, yemek yemek, konuşmak veya yürümek gibi bir eylemi yapmamak üzere kişinin kendisini tutması"[233] anlamına gelir. Fıkıh terimi olarak ise oruç, tan yerinin ağarmasından güneşin batmasına kadar şer'an belirlenmiş ibâdeti yerine getirmek niyetiyle yeme, içme ve cinsel ilişkiden uzak durmayı ifade eder.[234]

Hz. Peygamber'den (s.a.v.) günümüze kadar İslâm ümmetinin uygulamasına ve sözlü rivâyetlerine göre hayız halindeki kadının oruç tutması haramdır. İslâm hukukçuları:

قَالَ النّبيّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَلَيْس إذا حاضتْ لمْ تصلِّ ولمْ تصمْ

"... Kadın hayız olduğu zaman, namaz kılmaz ve oruç tutmaz..."[235] hadisi şerifine dayanarak, özel günlerindeki kadının farz ya da nafile oruç tutamayacağı, hayız halinin bitip temizlendiğinde ise kazasını tutması gerektiği konusunda görüş birliği içerisindedirler.[236] Asr-ı saâdet döneminden itibaren hayızlı kadının oruç tutabileceğine dair bir uygulamaya da rastlanılmamaktadır. Son dönemlerde âdet halindeki kadının orucu hakkında yapılan bazı çalışmalarda, Kur'ân'da hayızlı kadınların orucu ile ilgili bir yasaklama bulunmadığı gerekçesiyle bu kadınların isterlerse oruç tutabilecekleri belirtilmiştir.[237] Konu ile ilgili hadislere ve ilk dönem

---

[232] Prof. Dr. Nihat Dalgın, "Özel Günlerindeki Kadının İbadeti", **İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi,** sy. 9, 2007,s. 387-389, ss. 379-414.
[233] el-İsfehânî, **Müfredât**, s. 500.
[234] Ali İhsan Yitik, "Oruç", **DİA**, TDV Yayını, İstanbul 2007, c. 33, ss. 414-425, s. 414.
[235] Buhârî, "Hayz" 6/6 (s. 84); Buhârî, "Savm" 30/41 (s. 470).
[236] İbnü'l-Münzir, **el-İcmâ**ʿ, s. 39; eş-Şâfîi, **el-Ümm**, c. 1, s. 60; İbn Hazm, **el-Muḥallâ**, c. 2, s. 162.
[237] Atay, **Kur'ân'a Göre Araştırmalar**, s. 32-34; Öztürk, **Kur'ân'daki İslam**, s. 429.

uygulamalarına müracaat eden bazı çalışmalarda ise hadislerin yeterince değerlendirilmemesi ve rivâyetlerin farklı tarikleri görülmeden hüküm verilmesi sebebiyle hayızlı kadının oruç tutabileceği sonucuna varılmıştır. Bu görüş sahiplerinin delilleri ve onlara verilecek cevaplar hayızlı kadının namazı ile aynı olduğu için bu bölümde sadece bu konuda gelen rivâyetler üzerinde durulacaktır.

2.2.1. Konuyla İlgili Deliller

2.2.1.1. Kur'ân-ı Kerîm'de Bulunan Deliller

Kur'ân'ı Kerim'de hayızlı kadının oruç tutup tutmayacağı ile ilgili açık bir hüküm bulunmamaktadır. Bu sebeple konuyla ilgili verilen hükümler hadis rivâyetlerine dayanmaktadır.

2.1.1.2. Sünnette Bulunan Deliller

Konu ile ilgili hadis rivâyetlerini üç kısma ayırmak mümkündür:

1. İstihâze ile ilgili rivâyetler [238]
2. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) kadınlara yönelik yaptığı konuşmalar [239]
3. Hz. Âişe'den (r.anhâ) nakledilen rivâyetler [240]

Namaz bölümünde bu rivâyetlerin önemli bir kısmı zikredildiği için bu kısımda özellikle Muâze hadisi olarak bilinen hadis üzerinde durulacak ve bu hadis çerçevesinde görüşler ele alınıp değerlendirilecektir.

2.1.1.2.1. Muâze Hadisi

عَنْ مُعاذَةَ قالَتْ: سَأَلْتُ عائِشَةَ فَقُلْتُ: ما بالُ الحائِضِ تَقْضِي الصَّوْمَ وَلا تَقْضِي الصَّلاةَ فَقالَتْ: أَحَرُورِيَّةٌ أَنْتِ؟ قُلْتُ: لَسْتُ بِحَرُورِيَّةٍ وَلكِنِّي أَسْأَلُ. قالَتْ:كانَ يُصيبُنا ذلِكَ فَنُؤْمَرُ بِقَضاء الصَّوْمِ وَلا نُؤْمَرُ بِقَضاء الصّلاةِ

Hz. Âişe'den (r.anhâ) rivâyet edilen ve Muâze hadisi olarak bilinen hadis, Müslim' de Muâze'den rivâyetle *"Âişe'ye 'neden hayızlı kadın orucu kaza ediyor da namazı kaza etmiyor?' dedim. Âişe: 'Sen Haruri misin?' dedi. 'Haruri değilim ama soruyorum' dedim. Âişe: 'Vaktiyle bu iş başımıza gelirdi de orucu kaza etmekle*

[238] Ebû Dâvûd, "Tahâret" 1/108-287 (s. 130), 1/111-297 (s. 132).
[239] Buhârî, "Hayz" 6/6 (s. 84).
[240] Buhârî, "Hayz" 6/20 (s. 88); Müslim, "Hayz" 3/15-67/335 (s. 163).

emrolunur, namazı kaza etmekle emrolunmazdık' cevabını verdi"[241] şeklinde geçmektedir. Hz. Âişe'nin (r.anhâ) cevabında geçen *"orucu kaza etmekle emrolunur, namazı kaza etmekle emrolunmazdık"* ifadesinden dolayı rivâyet merfû niteliği kazanmıştır. Tirmizî'nin naklettiği bir rivâyet ise şöyledir: Esved'in naklettiğine göre Hz. Âişe (r.anhâ) *"Resûlullah zamanında hayız olurduk, sonra temizlenirdik de (tutamadığımız) oruçları kaza etmemizi emreder, namazları kaza etmemizi emretmezdi."*[242]

Hz. Âişe'nin (r.anhâ) tutulamayan oruçların kazası için "emrolunurduk veya bize emrederdi" kılınmayan namazlar için ise "emrolunmazdık veya emretmiyordu" ifadelerini kullanması önem arzetmektedir. Zira bu emri veren Allah Resûlü'dür.[243] Hz. Âişe'nin (r.anhâ) cemi sigası kullanması da söz konusu emrin herkesi kapsadığına delildir. Tirmizî hadisi değerlendirirken hadisin hasen olduğunu ayrıca ilim ehli arasında oruçların kaza edileceği namazların ise kaza edilmeyeceği konusunda bir ihtilaf bilmediğini ifade etmiştir.[244]

2.2.2. Fıkıh Mezheplerinin Konuyla İlgili Görüşleri

Hayız, bir nevi abdestsizlik ve cünüplük hali, yani hükmî kirlilik (hades) veya mazeret kabul edilir. Hayızlı kadının namaz kılmasının ve oruç tutmasının câiz ve sahih olmadığı, yani hayzın bu iki ibâdetin îfâsına engel bir mazeret olduğunda fakihler fikir birliği içindedir.[245]

İslâm hukukçuları hayızlı ve nifaslı kadının oruç tutmaması gerektiği konusunda ittifak etmişlerdir.[246] İbn Münzir, İslâm âlimlerinin üzerinde ittifak ettiği hususları sıralarken hayız günlerinde orucunu tutamayan kadınların, hayızdan temizlendikten sonra orucun kazasını tutmakla mükellef olduklarını[247] ve iki ay peş peşe oruç tutması gereken bir kadının oruç tutacağını ancak iki aylık orucunu tamamlamadan hayız olursa temizlendiğinde orucuna devam ederek orucunu

[241] Müslim, "Hayz" 3/15-69/335 (s. 163).
[242] Tirmizî, "Savm" 8/68-787 (c. II, s. 145).
[243] İbn Kudâme, **el-Muğni**, c. 4, s. 397.
[244] Tirmizî, "Savm" 8/68-787 (c. II, s. 145).
[245] TDV, **İlmihal - İman ve İbadetler**, c. 1, s. 254.
[246] İbn Kudâme, **el-Muğni**, c. 4, s. 397.
[247] İbnü'l-Münzir, **el-İcmâ**ʿ, s. 39.

tamamlaması gerektiğinde ittifak olduğunu[248] söylemektedir. İttîfâk ettikleri bu konular hayızlı kadının oruç tutmaması gerektiği hususunda da ittifak ettiklerine işaret eder.

Hanefî ve Şâfiî âlimler bu konuda geçen hadisleri delil kabul ederek hayızlıyken kadınların oruç tutmalarını haram kabul etmiş ve temizlendikten sonra orucu kaza etmeleri gerektiğini ifade etmişlerdir.[249]

Hanefî fukahasından Kâsânî, haram ifadesini kullanmaksızın hayız ve nifas halindeki kadının oruç tutmasının caiz olmayacağını, hayız ve nifas halinin orucu men ettiğini söylemektedir.[250]

Şâfiî âlimler ise hayızlı kadın niyet ederek yemek ve içmekten imtina ederse bunun haram olduğunu ancak oruca niyet etmeksizin yemek ve içmekten imtina ederse bu oruç olarak isimlendirilmediğinden haram olmayacağı görüşündedirler.[251] Nevevî, hayızla doğrudan bağlantılı hükümleri sıralarken hayız halinin orucun farziyetine mâni olduğunu, oruç tutmayı haram kıldığını ve sıhhatine engel olduğunu kaydetmektedir.[252]

Mâlikî ve Hanbelî âlimler ise hayız halinin oruç tutmaya mânî olduğunu söyler.[253] İbn Kudâme, İslâm âlimlerinin hayızlı ve nifaslı kadına oruç tutmanın helal olmadığı, Ramazan ayında iftar etmeleri gerektiği ve sonra bu tutamadıkları oruçları da kaza etmeleri gerektiği şâyet hayızlı ve nifaslı halde iken oruç tutarlarsa bu orucun geçerli olmadığı hususlarında ittifak ettiklerini dile getirmektedir.[254]

İbn Hazm da hayızlı kadının oruç tutmaktan imtina etmesi gerektiğini bu konuda İslâm ehli arasında bir ihtilaf bulunmadığını söylemektedir.[255]

---

[248] İbnü'l-Münzir**, el-İcmâ**ʿ, s. 59.
[249] el-Merginânî, **el-Hidâye,** c. 1, s. 31; eş-Şirbînî, **Muġni'l-muḥtâc**, c. 1, s. 275.
[250] el-Kâsânî, **Bedâ**ʾ**i**ʿ**u'ş-şanâ**ʾ**i**ʿ, c. 1, s. 303.
[251] el-Bâcurî, **Haşiyetu eş-şeyh İbrahim el-beycuri**, c. 1, s. 220.
[252] en-Nevevî, **Kitab'ul- Mecmû**ʿ, c. 2, s. 386, 395.
[253] Huraşî, **Fethu'l-celîl**, c. 1, s. 207; İbn Kudâme, **el- Mugnî**, c. 1, s. 386.
[254] İbn Kudâme**, el- Muğnî**, c. 4, s. 397.
[255] İbni Hazm, **el-Muhallâ**, c. 2, s. 162

Kaynaklarda Ramazan orucunun kazasının vücûb sebebi, daha önce Ramazan ayına erişilmiş fakat edâ edilmemiş veya kazâyı gerektirecek şekilde bozulmuş olması olarak ifade edilir.[256] Ayrıca Ramazan orucunu ertelemek veya bozmak için geçerli olan sebepler sayılırken hayız ve nifas durumları da zikredilir ve bu durumlarda Ramazan orucunun daha sonra kazâ edilmesi gerektiğini gösteren delillerin varlığı sebebiyle [257] de kaza edilmesi gerektiği ifade edilir.[258]

Kabul gören bir başka görüşe göre ise hayızlı kadının temizlenince orucunu kaza etmesi Hz. Peygamber'in (s.a.v.) yeni bir emriyledir.[259]

2.2.3. Günümüzde Oluşan Yaklaşımlar

Hayızlının orucu ile ilgili araştırma yapan bazı araştırmacılar konu ile ilgili hadisleri çeşitli yönlerden eleştirirek delil olarak kabul etmemişlerdir. Sadece Muâze hadisini sahih kabul ederek *"Âdetli kadının orucu konusunda delil alınacak vasıftaki tek hadis budur"* demişlerdir.[260] Fakat bu rivâyetin hayızlı kadının oruç tutamayacağına delil olamayacağını çünkü rivâyette yer alan "kada" kelimesine hatalı anlam verildiğini iddia ederek rivâyeti şu şekilde tercüme etmişlerdir: *"Muâze dedi ki, Âişe'ye sordum, dedim ki: 'Neden âdetli kadın oruç tutuyor da namaz kılmıyor?' 'Sen Harûrâlı mısın?' dedi. 'Hayır, Harûrâlı değilim ama soruyorum' deyince şöyle dedi: 'Başımıza bu olay gelince oruç tutmamız emredilir ama namaz kılmamız emredilmezdi."*[261] Bu araştırmacılar kadınların hayızlı dönemlerinde oruç tutamayacakları yönündeki hükmün "kada" kelimesine verilen yanlış anlamdan kaynaklandığını ileri sürerek: *"Âişe validemizden gelen hadis sahih ve oluşan icmâ doğrudur. Ancak insanları yanıltan kaza (قضى) kelimesidir. Bu kelime fıkıhta, vakti içinde yerine getirilmeyen bir ibâdetin, daha sonra îfâ edilmesi anlamında kullanılır. Ama bu anlam, kelimeye sonradan yüklenmiştir. Sözlük anlamı, bir ibâdeti zamanında yapmak yani edâ etmektir. Kur'ân'da, Sünnette ve sahabenin sözlerinde geçerli olan,*

[256] İbrahim Kâfi Dönmez, "Oruç", **DİA**, TDV Yayını, İstanbul 2007, c. 33, ss. 414-425, s. 419.
[257] Buhârî, "Savm" 30/40 (s. 469); Ebû Dâvûd, "Tahâret" 1/104-262,263 (s. 124); Tirmizî, "Savm" 8/68-787 (c. II, s. 145).
[258] Dönmez, "Oruç", **DİA**, c. 33, s. 419.
[259] eş-Şirbîni, **Muġni'l-muḥtâc**, c. 1, s. 275.
[260] Abdülaziz Bayındır, **Kur'ân Işığında Doğru Bildiğimiz Yanlışlıklar**, Süleymaniye Vakfı Yayınları, İstanbul 2010, 3. Baskı s. 221.
[261] Bayındır, **Kur'ân Işığında Doğru Bildiğimiz Yanlışlıklar**, s. 222.

kelimenin sözlük anlamıdır [262] demişlerdir. Âdetli kadının orucu kaza etmesi, ama namazı kaza etmemesi üzerinde oluşan icmânın yanlış olduğunu, aksine oluşan icmânın aslının şöyle olduğunu iddia etmişlerdir: *"Âdetli veya lohusa olan kadının, namazı kılması farz değildir ama orucu tutması farzdır."*[263]

Diğer bazı araştırmacılar ise hayızlı kadınlara ait fıkhî hükümlerin yeniden gözden geçirilip Kur'ân'a göre değerlendirilmesi gerektiğini savunarak Kur'ân'da hayızlı kadınlara oruç tutma yasağı olmadığını, sadece eşleri ile cinsel birlikteliğin yasaklandığını,[264] başka bir âyette ise hasta olanların isterlerse oruç tutmayacaklarını,[265] bu sebeple oruç tutmanın hayızlı kadının kendi kararına ve sağlık durumuna bırakıldığını, kesinlikle oruç tutmaması gerektiği, oruç tutmasının haram olduğu anlamına gelmeyeceği gibi, tutmasının farz olduğu anlamına da gelmeyeceğini savunurlar. Hayızlı kadın tutabilecekse tutar, tutamayacaksa tutmadığı günleri başka gün tutar ve bu sonradan tuttukları oruçların şart tahahakkuk etmediği için Ramazan ayında kendilerine farz olmadığını dolayısıyla kaza sayılamayacağını dile getirirler. Yine bu araştırmacılar Ramazan orucunun toplumsal bir ibâdet olduğunu, topluca yapılmasında kolaylık olduğunu, Ramazan ayından sonra kadınların hayızlı günlerinde tutamadıkları orucu tutmakta çok zahmet çektiklerini ve bir hükmün zamanında yerine getirilmesinin başka zamanlarda yapmaktan çok daha kolay olduğunu söylemektedirler. Hz. Peygamber (s.a.v.) zamanından günümüze medeniyetin çok ilerlediğini, yemekte ve giyimde kolaylıklar çıktığını o dönemde hayızlı kadınların sıkıntı çekmiş olabildiklerini, şimdi ise kadınların korunması için her türlü kolaylık ve imkânın bulunduğunu, fakat yine de o dönemde kadınlara verilmiş olan kolaylıkları kaldırmak istemediklerini bu sebeple de isteyen kadınların aynı kolaylıkları sürdürürken isteyen kadınların da bugünkü imkânlardan istifade ederek dinî hükümleri yerine getirebileceğini söylerler. Kısaca ifade etmek gerekirse bir yasağın değil ruhsatın varlığını iddia etmektedirler.[266]

[262] Bayındır, **Kur'ân Işığında Doğru Bildiğimiz Yanlışlıklar**, s. 222.
[263] Bayındır, **Kur'ân Işığında Doğru Bildiğimiz Yanlışlıklar**, s. 223.
[264] Bakara, 2/222.
[265] Bakara, 2/185.
[266] Atay, **Kur'ân'a Göre Araştırmalar**, s. 32-34.

2.2.4. Görüşlerin Değerlendirilmesi

Konuya ilişkin görüşleri değerlendirirken söz konusu olan Muâze hadisinin doğru bir şekilde manasını verebilmek için konuya ışık tutabilecek ipuçlarını üç başlıkta ele almak mümkündür:

1. Hadislerde القضاءَ kelimesinin (ibâdeti bir sonraki vaktinde edâ etme manasında) kaza anlamında kullanılması
2. Hadis kitaplarının bab başlıkları
3. Rivâyette yer alan *"sen Harûri misin"* ifadesi

1- Kaynaklardaki 'kada' tabiri incelendiğinde, ibâdeti hem normal vakti içerisinde hem de daha sonraki vakitte yerine getirmek anlamında kullanıldığı görülmektedir. Arap dilinin en önemli özelliklerinden birisi de bir kelimenin birden fazla anlama gelebilmesidir. Nitekim Ebû'l-Bekâ, 'kada' kelimesi için on taneden fazla anlam saymıştır ve bunlar arasında 'edâ' anlamı olduğu gibi ibâdetin sonradan yerine getirilmesini ifade eden 'kada' anlamı da vardır. [267] Bu durumda rivâyette yer alan 'kada' kelimesinin hangi anlamda kullanıldığını öğrenmenin yolu, hadisin farklı tariklerini inceleyerek, birinde olmayıp diğerinde yer alan ifadelerden elde edilen bulgularla kelimenin anlamını tespit etmektir.

Muâze rivâyeti İbni Ebi Şeybe'nin *Musannef*'inde:

عَنْ عائشة أنَّ المَرْأةَ سَألَتْها تَقْضِي الحائِضُ الصَّلاة ؟ فَقالَتْ لَها عائِشَةُ: أحَرُورِيّةٌ أنْتِ قَدْ كُنّا نَحيضُ على عَهْدِ النّبيِّ صلَّ اللّه عليه وسلّم ثمّ نَطْهُرُ فَلا يأمُرُنا بِقَضاء الصّلاة.

"Nebi (s.a.v) zamanında hayız olurduk sonra temizlenirdik, bize kılmadığımız namazların kazasını emretmezdi"[268] şeklinde geçer. Bu rivâyeti aynı isnad fakat bazı küçük lafız farklılıklarıyla İbni Mâce de nakletmiştir.[269] Buhârî'nin ve Ahmed b. Hanbel'in naklettiği rivâyette ise bizzat Hz. Âişe'ye (r.anhâ) soru yönelten kadın

---

[267] Ebü'l-Bekā el-Kefevî Eyyub b. Musa el-Hûseyni, **el-Külliyyat Mu'cem fi'l-Mustalahat ve'l-Furuki'l-Lugaviyye,** thk. Adnân Dervîş- Muhammed el-Mısrî, Müesseretür-Risale, Beyrut 1998, 2. Baskı, s. 705-706**;** el-İsfehânî, **Müfredât**, s. 674-676.

[268] Ebû Bekr Abdullāh b. Muhammed b. Ebî Şeybe İbrâhîm el-Absî el-Kûfî, **el-Muṣannef fi'l-eḥâdîṯ ve'l-âṯâr XV**, thk. Ebî Muhammed Üsame b. İbrâhîm b. Muhammed, Dâru el-Fâruku'l-hedîseti li't-Tibai ve'n-Neşr, Kahire 1429/2008, 1. Baskı, "Câmiü's-Salat" 5/180-7316 (c. 3, s. 276).

[269] Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvînî, **es-Sünen I-II**, thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî, Dâru İhyâi'l-kütübi'l-Arabiyye, by. 2009, "Tahare ve Süneniha" 1/119-631 (c.1, s. 207)**.**

"temizlendiğinde" kaydıyla soruyu sormaktadır ve bu rivâyetlerde 'kada' fiili yerine 'ceza' fiili geçmektedir.[270] Hem dilbilimciler hem de hadisçiler 'ceza' fiilinin de 'kada' anlamında olduğunu ifade etmişlerdir.[271] Konuyla ilgili bir rivâyeti nakleden Dârimi, metinde yer alan 'yeczine' (يَجْزِينَ) fiilinin 'yakdine' (يَقْضِينَ) anlamında olduğunu belirtmiştir.[272] Buhârî'nin hocası İshak b. Rahûye'nin Müsned'inde ise hem soruyu soran kadın *'temizlendiğinde'* kaydıyla soruyu yöneltmiş hem de Hz. Âişe (r.anhâ) kendi uygulamalarını aktarırken *'sonra temizlenirdik'* ifadesini kullanmıştır.[273]

Bütün bu rivâyetlerden Hz. Âişe (r.anhâ) ve muhatabı olan kadının hayızlı iken kılınmayan namaz ve tutulmayan oruçların kaza edilip edilmeyeceğini tartıştıkları anlaşılmaktadır. Temizlendikten sonraki zaman dilimi, edâ vaktinin dışında bir vakit olduğu için rivâyetlerdeki 'kada' kelimesine 'edâ' anlamını vermek mümkün değildir. Bu durumda söz konusu kelimeye 'edâ' anlamı verilse bile hayız sona erdikten sonra temiz iken namaz kılmak ya da oruç tutmak anlamında kullanılmış olur. 'Kada' kelimesinin ibâdetin vakti dışında yerine getirilmesi anlamına geldiğini destekleyen rivâyetlerden biri de Tirmizî'de Hz. Âişe' den (r.anhâ) naklen geçen:

عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: " مَا كُنْتُ أَقْضِي مَا يَكُونُ عَلَيَّ مِنْ رَمَضَانَ إِلَّا فِي شَعْبَانَ، حَتَّى تُوُفِّيَ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

"Hz. Rasulûllah vefat edinceye kadar Ramazan'dan üzerimde kalan oruçları ancak Şaban ayında kaza ederdim"[274] rivâyetidir. Bu rivâyette geçen kaza kelimesine ibâdeti kendi vaktinde edâ etmek anlamını vermek mümkün değildir.

2- Hadis kitaplarının bab başlıkları da kelimenin bu anlamda kullanıldığının delillerindendir. Örneğin Sahihi Buhârî'de *"Hayızlının Orucu Terketmesi"* [275] adında

[270] Buhârî, "Hayz" 6/20 (s. 88); Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî, **el-Müsned L**, thk. Şuayb el-Arnaût, Muhammed Naîm el-Araksûsî, İbrahim Zeybek, Muhammed Rıdvan el-Araksûsî, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 1461/2001 Hadis no: 24036 (c. 40, s. 39).
[271] İbni Manzûr, **Lisânu'l-arab**, c. 1, s. 45-47.
[272] Ebû Muhammed Abdullah b. Abdirrahmân b. el-Fazl ed-Dârimî, **es-Sünen I-IV**, thk. Hüseyin Selîm Esed ed-Dârânî, Dâru'l-Muğni li'n-Neşr ve't-Tevzi', Suudi Arabistan 1416/2000, "Tahâret" 1/102-1028 (c. 1, s. 577).
[273]Ebû Ya'kūb İshâk b. İbrâhîm b. Mahled et-Temîmî el-Hanzalî el-Mervezî, **Müsned I-V**, thk. Abdülgafûr b. Abdülhak el-Belûşî, mektebetü'l-Îmân, 1. Baskı, Medine-i Münevvere 1412/1991, Hadis no: 1387 (c. 3, s. 769).
[274] Tirmizî, "Savm" 8/66-783 (II, 143).
[275] Buhârî, "Hayz" 6/6 (s. 84).

bir bab başlığı bulunurken, Müslim'de *"Hayızlının Namazı Değil Orucu Kaza Etmesinin Vacipliği"* [276] adında bir bab başlığı bulunmaktadır. Beyhakî ise şöyle bir bâb başlığı koymuştur: *"Hayızlı Kadın Namaz Kılmaz ve Oruç Tutmaz. Temizlendiğinde Orucu Kaza Eder, Namazı Kaza Etmez"*,[277] benzer bir şekilde Beğavi de "*Hayızlı Kadın Temizlendiğinde Orucu Kaza Eder Namazı Kaza Etmez"*[278] bab başlığını koyarken, Nesai ise konu ile bazı ilgili hadisleri *"Hayızlı Temizlendiğinde veya Yolcu Döndüğünde Günün Geri Kalan Kısmında Oruç Tutacak Mı*",[279] İbn Mâce ise *"Hayızlı Namazı Kaza Etmez"*[280] bab başlığı altında zikretmiştir.

3- Konuya ışık tutan ayrıntılardan biri de rivâyette yer alan *"Sen Haruri misin?"* ifadesidir. Haruriler Kur'ân-ı Kerîm'de açık bir şekilde geçmeyip delili sünnet olan hükümleri kabul etmeyen bir gruptur. Bu grubun bir kısmı hayızlı kadınlara namaz ve orucu gerekli görürken[281] bir kısmı sonrasında kaza etmelerini gerekli görmüştür.[282]

Söz konusu delillerden hareketle Muâze hadisinde geçen "kada" kelimesine iddia sahiplerinin dediği gibi ibâdeti vaktinde edâ etmek anlamını vermenin mümkün olmadığı açıktır.

Namaz bölümünde ele alınan konuya delil teşkil eden fakat tekrardan kaçınmak maksadıyla bu kısma almadığımız konu ile ilgili diğer hadisler incelendiğinde hadislerde geçen ifadelerden Hz. Peygamber'e (s.a.v.) soru soran kadınların hayız oldukları dönemde oruç tutmamaları gerektiği bilgisinin zaten müsellem olduğu açıkça görülecektir.[283] Yine Hz. Peygamber'in (s.a.v.) bu kadınlara cevap verirken hayız ve istihâze günleri şeklinde ayrıma gidip *"temiz olduğun günlerde oruç tut"*[284] ifadelerini kullanması hayız halinin oruç tutmaya mâni bir durum olduğunu net bir şekilde ortaya

---

[276] Müslim, "Hayz" 3/15 (s. 163).
[277] Beyhakī, **es-Sünenü'ş-şağir I-IV**, "Sıyam" 6/14 (c. II, s. 103).
[278] el-Hüseyn b. Mes'ûd b. Muhammed el-Beğavî**, Şerhu's-sünne I-X**, thk. Şuayb el-Arnaûd ve Züheyr Şaviş, Mektebü'l İslami, Beyrut 1983, "Hayz" 4/4 (c. II, s. 138).
[279] Nesâî, "Sıyam" 5/36-2641 (III, 165).
[280] İbn Mâce, "Tahare ve Süneniha" 1/119-631 (c.1, s. 207).
[281] Ebû Ömer Yûsuf b. Abdullah b. Muhammed b. Abdilberr en-Nemerî el-Kurtubî**, el-İstiẕkârü'l-câmiʿ li-meẕâhibi fuḳahâʾi'l-emṣâr ve ʿulemâʾi'l-aḳṭâr fîmâ teżammenehü'l-Muvaṭṭaʾ min meʿâni'r-reʾy ve'l-âṯâr**, thk. Abdülmu'tî Emîn Kal'acî, Daru'l-kuteybe lit-Tıbaa ve'n-Neşr, Beyrut ty, c. 3, s. 221.
[282] İbn Kudâme**, el- Muğnî**, c. 1, s. 387; Ebû İshâk Burhânüddîn İbrâhîm b. Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed b. Muflih, **el-Mübdiʿ fî şerḥi'l-Muḳniʿ**, Dâru alemi'l-kütüb, Riyad ty, c. 1, s. 212.
[283] Ebû Dâvûd, "Tahâret" 1/108-282,287 (s. 128,130).
[284] Ebû Dâvûd, "Tahâret" 1/108-282, 283, 286, 287 (s. 128-130).

koymaktadır. Asrı saâdetten bu yana konu bu şekilde anlaşılmış olup İslâm âlimlerinden konuyla ilgili farklı bir yorum yapılmamıştır. Dolayısıyla bu konuda icmâ oluşmuştur. İcmanın olduğu yerde ise içtihada gidilmez. Yine hadis şerifte geçen *"Resûlullah zamanında hayız olurduk, sonra temizlenirdik de (tutamadığımız) oruçları kaza etmemizi emreder, namazları kaza etmemizi emretmezdi"*[285] emri de vücub ifade etmektedir.

Kadının elinde olmayan bir sebeple tutamadığı oruçları kaza etmesinin gerekliliği ise âlimler tarafından; orucun sayılı günler olup bu sayıyı temiz günlerinde tamamlamak suretiyle kadının orucun feyzinden mahrum kalmaması, yılda bir kez olması hasebiyle kaza etmesinin kendisine meşakkat getirmeyeceği gibi birtakım açıklamalara dayandırılmıştır. Bu açıklamaları hikmet kabilinden kabul etmek mümkündür fakat kanaatimizce asıl gerekçe "mevrid-i nasta ictihada mesağ yoktur" kaidesince bu konuda Allah Resûlü'nden (s.a.v.) rivayet edilen nastır.

Günümüzde hadislere şüphe ile bakılarak sıhhatleri tartışılmakta ve ümmet tarafından kabul gören yaklaşımlar acımasızca eleştirilmektedir. Resûlullah'ın (s.a.v.) sünnetinin teşri boyutu göz ardı edilip konu akılcı yaklaşımlarla değerlendirilmektedir. Kur'ân'ı Kerim'de Bakara sûresi 184. âyette hasta ve seferilere verilen oruç tutup tutmamak konusundaki muhayyerlik ruhsatı hayızlı kadınlar da hasta kabul edilerek onlara da bu ruhsat verilmek istenmektedir. Namaz bahsinde ele aldığımız gibi burada da yanlış bir usûl takip edilerek aralarında illet birliği olmayan iki konu birbirine kıyas edilerek kıyas meâl fârık yapılmıştır ki bu kıyas fıkıhta delil teşkil etmemektedir. Üstelik tıp ilminde hayız, hastalık değil sıhhatin belirtisi olarak kabul edilmektedir. Kanaatimizce bu yaklaşımlar kendi akli çıkarımlarını sünnetin önüne geçirip Allah Resûlünün fonksiyonunu devre dışı bırakmak isteyenlerin yaklaşımlarıdır.

Sonuç olarak diyebiliriz ki kadınların hayız kanaması gördükleri dönemlerde hükmen kirli sayılmaları ve namazın şartlarından olan hadesten tahâret şartını taşımamaları sebebiyle, özel günlerinde namaz kılmamaları ve temizlendikten sonra da kaza etmeyecekleri görüşü sahih naslara dayanması ve ameli tevatürle desteklenmesi sebebiyle tercihe şayandır. İslâm hukukçuları oruç ibâdetinin sıhhati

[285] Tirmizî, "Savm" 8/68-787 (II, 145).

için hadesten tahâret şartını cünüplüğe kıyas edilerek tartışmış olmakla birlikte, hayızlı olan kadının oruç tutamayacağı ancak temizlendikten sonra kaza etmesi gerektiği sahih sünnete ve sahabe devrinden itibaren devam eden uygulamaya dayanması sebebiyle uygun görülmüştür. Kadınların hayız dönemlerinde hükmen kirli sayılmalarının sebebi aklen tespit edilemediğinden zahir olan alamet (hayız) illet olarak değerlendirilmeli ve hüküm ona göre verilmelidir.

2.3. HAC

Sözlükte "gitmek, yönelmek; ziyaret etmek" anlamlarına gelen hac kelimesi, fıkıh terimi olarak imkânı olan her Müslümanın muayyen zaman dilimi içinde Kâbe'yi, Arafat, Müzdelife ve Mina'yı ziyaret etmek ve belli bazı dinî görevleri yerine getirmek suretiyle yaptığı ibâdeti ifade eder.[286]

وَلِلّٰهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ اِلَيْهِ سَبِيلاً ۚ وَمَنْ كَفَرَ فَاِنَّ اللّٰهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِين

"…*Yolculuğuna gücü yetenlerin haccetmesi, Allah'ın insanlar üzerinde bir hakkıdır*…"[287] âyeti haccın farziyetinin delilidir.

Tavaf kelimesi sözlükte *"bir şeyin çevresinde dönmek, dolaşmak"* anlamındadır. Fıkıh terimi olarak Kâbe sol tarafa alınarak Hacerülesved hizasından başlayıp usûlüne uygun şekilde Kâbe'nin etrafında dönmektir.[288]

وَاِذْ بَوَّأْنَا لِاِبْرٰهِيمَ مَكَانَ الْبَيْتِ اَنْ لَا تُشْرِكْ بِي شَيْئاً وَطَهِّرْ بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْقَائِمِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ ﴿٢٦﴾

وَاَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالاً وَعَلٰى كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ ﴿٢٧﴾

لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ فِي اَيَّامٍ مَعْلُومَاتٍ عَلٰى مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْاَنْعَامِ فَكُلُوا مِنْهَا وَاَطْعِمُوا الْبَائِسَ الْفَقِيرَ ﴿٢٨﴾

ثُمَّ لْيَقْضُوا تَفَثَهُمْ وَلْيُوفُوا نُذُورَهُمْ وَلْيَطَّوَّفُوا بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ ﴿٢٩﴾

[286] Ömer Faruk Harman, "Hac", **DİA,** TDV Yayını, İstanbul 1996, c. 14, s. 382.
[287] Âl-i-İmrân, 3/97.
[288] Salim Öğüt, "Tavaf" , **DİA**, TDV Yayını, İstanbul 2011, c. 40, s. 178.

"İbrâhim'i Beytullah'ın bulunduğu yere yerleştirdiğimizde de şöyle demiştik: "Bana hiçbir şeyi ortak koşma; tavaf edenler, kıyamda duranlar, rükûa ve secdeye varanlar için evimi tertemiz tut. İnsanlara hac ibâdetini duyur; gerek yaya olarak gerekse yorgun argın develer üzerinde uzak yollardan gelerek sana ulaşsınlar. Böylece kendileri için faydalı olan şeyleri açık seçik görsünler ve Allah'ın onlara rızık olarak verdiği, belirlenen günlerde kesecekleri kurbanlık hayvanlar üzerine O'nun adını ansınlar. Artık onlardan hem kendinîz yiyin hem sıkıntı içindeki yoksulları doyurun. Sonra kalan hac fiillerini tamamlayıp temizlensinler, adaklarını yerine getirsinler ve o kadîm evi (Kâbe) tavaf etsinler."[289]

Haccın menâsikinden sayılan kudûm, ziyaret ve vedâ tavafı olmak üzere üç tür tavaf vardır. Bu tavaflar ile ilgili DİA tavaf maddesinde geçen bilgileri özet olarak zikretmenin faydalı olacağını mülâhaza ediyoruz:

"1- Kudûm Tavafı: *Mikât sınırları dışında oturan kimselerin (âfâkî) ifrad veya kıran haccına niyet etmeleri halinde kudûm tavafı yapmaları Mâlikî mezhebine göre vacip, diğer üç mezhebe göre sünnettir. Âfâkî olmayanlar, sadece umre ve temettü haccı yapanlar, Mekke'ye uğramadan doğrudan Arafat'a çıkanlar ve özel hallerinde olan kadınlar bu tavafı yapmaz.*

2- Ziyaret Tavafı: *Haccın rükünlerinden biri olduğunda icmâ edilmiştir. Sahih olması için belli şartları vardır. Bu şartlardan biri de belirlenen vakitte yapılmasıdır. Hanefî ve Mâlikî mezheplerine göre bu vakit bayramın birinci günü fecr-i sadıktan, Şâfiiî ve Hanbelî mezheplerine göre ise arefe gününü bayramın birinci gününe bağlayan gecenin yarısından itibaren başlar. Son vaktinin herhangi bir sınırı olmayıp ömrün sonuna kadar yapılabilir. Ancak Ebû Hanife'ye göre kurban bayramının üçüncü günü güneş batıncaya kadar, Mâlikî mezhebinde ise zilhicce ayı içinde yapılması vaciptir; bu süreler geçtikten sonra yapılırsa "dem" gerekir. Şâfiî ve Hanbelî mezhepleriyle Ebû Yusuf ve İmam Muhammed'e göre ise tehir sebebiyle herhangi bir ceza gerekmez.*

[289] Hac, 22/26-29.

3- Vedâ Tavafı: *Hac menâsikinin sonuncusudur. Hanefî ve Hanbelî mezhepleriyle Şâfiîler'de tercih edilen görüşe göre bu tavaf vaciptir. Mâlikîler ise hayızlı kadının bu tavafı yapmadan Harem bölgesinden ayrılmasına izin verilmesini gerekçe göstererek vedâ tavafının müstehap olduğu görüşünü benimsemiştir. Vâcip sayanlara göre bu tavafın şartları vardır. Bu şartlardan biri de "hayızlı kadın henüz Mekke'den ayrılmadan temizlenirse onun da bu tavafı yapması vâciptir, aksi takdirde değildir" şeklindedir.*[290]

2.3.1. Konuyla İlgili Olan Deliller

2.3.1.1. Kur'ân-ı Kerîm'de Bulunan Deliller

Kur'ân-ı Kerîm'de haccın imkânı olanlara farz olduğunu gösteren açık âyetler bulunmakla beraber [291] hayızlı kadının hac ibâdeti ile ilgili ayrıntılar mevcut değildir. Fakat konuyla ilgili hadisler mevcuttur.

2.3.1.2. Sünnette Bulunan Deliller

1- Hz. Âişe'den (r.anhâ) şöyle rivâyet edilmiştir:

حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عَبْدِاللّه قال حَدَّثَنَا سُفْيانُ قال سَمِعْتُ عَبْد الرّحْمن بْنَ القاسِمِ قال سَمِعْتُ الْقاسِمَ بْنَ مُحَمَّدٍ يَقولُ سَمِعْتُ عَائِشَةَ تَقولُ: خَرَجْنَا لَا نَرَى إِلَّا الْحَجَّ. فَلَمَّا كُنَّا بِسَرِفَ حِضْتُ فَدَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَنَا أَبْكِي قال: « ما لكِ، أنُفِسْتِ؟» قلتُ: نعَمْ قال: « إنَّ هذا أمْرٌ كَتَبَهُ اللَّهُ عَلَى بَنَاتِ آدَمَ فَاقْضِي مَا يَقْضِي الْحَاجُّ غَيْرَ أَنْ لَا تَطُوفِي بِالْبَيْتِ »

"Resûlullah ile birlikte, haccetmek için yola çıkmıştık. Serif'e varınca, hayız oldum. Ben hac edemeyeceğim için ağlıyorken Resûlullah yanıma geldi. 'Sana ne oldu hayız mı oldun?' diye sordu. Ben 'evet' dedim. 'Bu hal, Allah' ın âdem kızlarına bir yazgısıdır. Hacıların yaptığı şekilde bütün hac eylemlerini yap, sadece Kâbe'yi tavaf etme' buyurdu."[292]

2- Buhârî'de geçen aynı konuyla ilgili bir diğer rivâyette ise Resûlullah (s.a.v.):

فإنَّ ذلِكِ شَيْءٌ كَتَبَهُ اللهُ عَلَى بَنَاتِ آدَمَ فافْعَلي ما يفْعَل الْحَاجُّ غَيْرَ أَنْ لَا تَطُوفِي بِالْبَيْتِ حتّى تَطْهُري

[290] Öğüt, "Tavaf", **DİA**, c. 40, s. 178-179.
[291] Âl-i-İmrân, 3/96-97; Hac, 22/26-29.
[292] Buhârî, "Hayz" 6/1 (s. 82).

"Temizlenınceye kadar Kâbeyi tavaf etme"[293] kaydı ile cevap vermektedir.

3- İbni Abbas'tan (r.anhüma) gelen bir rivâyet şöyledir: Resûlullah (s.a.v.) dedi ki:

عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: « الْحَائِضُ وَ النُّفَسَاءُ إِذَا أَتَتَا عَلَى الْوَقْتِ تَغْتَسِلَانِ وَتُحْرِمَانِ وَتَقْضِيَانِ الْمَنَاسِكَ كُلَّهَا غَيْرَ الطَّوَافِ بِالْبَيْتِ »

"Nifaslı ve hayızlı kadınlar mîkâta gelince guslederek ihrama girerler ve Beytullah'ı tavaf hariç bütün menâsiki yerine getirirler."[294]

1- Tirmizî'de geçen Hz. Âişe'den (r.anhâ) rivâyet edilen bir diğer hadis ise şöyledir:

عن عائشة أنَّها قالَتْ: ذَكَرْتُ لرَسُول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أنّ صَفِيَّة بِنْتَ حُيَيٍّ حاضتْ فِي أيّامِ مِنىً فَقال: « أحَبِسَتُنا هي؟ » قالوا: إنَّها قَدْ أفاضَتْ. فَقال رَسُول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: « فَلا إذاً»

"Hz. Peygamber (s.a.v.)'in eşlerinden Safiye binti Huyey, Mina günlerinde hayız olmuştu ben durumu Hz. Peygamber'e bildirilince Hz. Peygamber (s.a.v.) 'O bizi bekletecek mi?' dedi. 'Safiye ziyaret tavafını yaptı' denilince Hz. Peygamber (s.a.v.) 'o halde mesele yok' buyurdu."[295]

Tirmizî hadisi naklettikten sonra hadis hakkında "bu hadis hasen sahih bir hadistir" değerlendirmesini yapıp, "ilim ehlinin bu konudaki ameli 'kadın ziyaret tavafını yapar sonra hayız olursa, döner ve herhangi bir şey yapması da gerekmez' bu Sevri, Şâfiî, Ahmed b. Hanbel ve İshak'ın sözüdür"[296] demiştir.

2- İbni Ömer'den (r.a) gelen rivâyet:

عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ عَنْ نَافِعٍ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ، قَالَ: «مَنْ حَجَّ البَيْتَ فَلْيَكُنْ آخِرُ عَهْدِهِ بِالبَيْتِ إِلَّا الحُيَّضَ وَرَخَّصَ لَهُنَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم»

[293] Buhârî, "Hayz" 6/7 (s. 85).
[294] Ebû Dâvûd, "Menasik" 5/9-1744 (s. 406).
[295] Tirmizî, "Hac" 9/99-943 (II, 268).
[296] Tirmizî, "Hac" 9/99-943 (II, 269).

"*Hayızlı kadınlar hariç beyti tavaf edenlerin son yapacakları görev beyti tavaf ederek oradan ayrılmalarıdır. Resûlullah (s.a.v.) hayızlı kadınlara ruhsat verdi"*[297] şeklindedir.

2.3.2. Fıkıh Mezheplerinin Konuyla İlgili Görüşleri

Âlimler, Hz. Peygamber'in uygulamasının tavafı tahâretli yapmak olduğunda ittifak etmekle birlikte abdestsiz yapılan tavafın geçerliliği hususunda ihtilaf etmişlerdir. İmam Mâlik ve İmam Şâfiî bilerek veya bilmeyerek abdestsiz yapılan tavafın geçerli olmadığını söylerken, Ebû Hanife ise abdestsiz yapılan tavafın geçerli olduğunu fakat iadesinin müstehap olduğunu ve ceza kurbanı verilmesi gerektiğini söylemiştir. Ebû Sevr ise abdestsiz olduğunu bilmiyorsa geçerli, biliyorsa geçersizdir demiştir.[298]

Şâfiî ve Mâlikî mezhebi tavaf esnasında abdestin şart olduğu görüşünü benimsemişlerdir. Ebû Hanife ise tavaf esnasında abdestin şart olmadığı görüşündedir. Bu konudaki ihtilafın sebebi tavafın hükmünün namazın hükmüne ilhak edilip edilmemesinden kaynaklanır. Bu hüküm "*Resûlullah hayızlıya namazı yasakladığı gibi tavafı da yasakladı"* hadisi ile sabit olmuştur ve bu cihetten namaza benzetilmiştir. Ayrıca tavaf, bazı hadislerde namaz olarak isimlendirilmiştir. Ebû Hanife ise hayzın her şeyi men eden bir durum olmayışını delil olarak ifade etmiştir.[299]

Mergīnânî, hayızlıya yasak olan fiilleri sayarken içinden geçmek amacıyla mescide girmenin mübah olduğunu söyleyen Şâfiî mezhebinin görüşünün aleyhine «إنّ المسْجِد لا يحِلُّ لِجُنُبٍ و لا لِحائِض» *"Hiç bir hayızlı ve cünüplüye mescid helal değildir"*[300] hadisinin mutlak oluşunu delil getirir ve hayızlı kadınının mescide giremeyeceğini ifade eder. Hayızlı kadına yasak fiileri saymaya devam ederek ve "tavaf mescitte yapıldığı için hayızlı kadın Kâbe'yi de tavaf edemez" der.[301] Mergīnânî bu konuyu tavaf bölümünde daha geniş bir şekilde ele alarak ve şunları kaydeder: *"rükünde noksanlık meydana getirmesi sebebiyle abdestsiz tavaf yapana bir ceza kurbanı, cünüplü tavaf yapana ise bir bedene gerekir."* Daha sonra en faziletli olanın Mekke'de

[297] Tirmizî, "Hac" 9/99-944 (II, 269).
[298] İbn Rüşd, **Bidayetü'l –müctehid**, s. 338.
[299] İbn Rüşd, **Bidayetü'l –müctehid**, s. 46.
[300] İbn Mâce, "Tahâre ve Sünenihâ" 1/126-645 (c.1, s. 212)**.**
[301] el-Merginânî, **el-Hidâye,** c. 1, s. 31.

iken tavafı iade etmek olduğunu ve iade etmesi durumunda da ceza kurbanı gerekmeyeceğini söyler.[302]

Vehbe Zühaylî *Hanefî Fıkhı* adlı eserinde "hayızlı ve nifaslı kadına nafile de olsa Kâbe'yi tavaf etmek haramdır. Şüphesiz Kâbe'de tahâret kemal şartıdır. İhrama girmekle helallik hâsıl olur. Aksi durumda (hayız, nifas, cünüp) rükûn olan tavaftan dolayı bir bedene kurban etmesi gerekir. Abdestsiz olarak yaparsa bir koyun kurban etmesi gerekir" demiştir.[303]

Serahsî, tavafta abdestli olmanın şart olup olmadığını anlatırken şu ifadelere yer verir: "Hac meseleleri bir temel esas üzerine kurulur. O temel esas ise şudur: Abdestsiz kişilerin tavafı biz Hanefîlere göre muteberdir. Bu tavafın yeniden yapılması ise daha faziletlidir. Abdestli olarak iade edilmediği takdirde ceza kurbanı vacip olur. Şâfiî (r.a.) ise şöyle demiştir: Abdestsiz kişinin tavafı kesinlikle geçerli değildir. Beytullah'ı tavaf etmek, Beytullah ile ilgili ibâdet olması açısından namaz konumundadır. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) tavafı namaza benzeterek «قال « الطَّوَافُ بِالبَيْتِ صَلَاةٌ فَأَقِلُّوا مِنَ الْكلام *"Beytullah'ı tavaf etmek namazdır. O halde namazda az konuşun"*[304] buyurmuştur. Namazda abdestli olmak, namazın geçerlilik şartıdır. Tavafta abdestli olmak da böyledir. Biz Hanefîlerin delili ise şöyledir: Nas ile emredilen sadece tavaftır. Allah'u Teâlâ وَلْيَطَّوَّفُوا *"Tavaf etsinler"*[305] buyurmaktadır. Tavaf ise Beytullah'ın çevresinde dönmeye verilen isimdir. Bu ise abdestli ve abdestsiz tarafından gerçekleştirilebilir. Tavafta abdesti şart koşmak âyet üzerine ilave yapmak olur. Böyle bir ilave ise ne haber-i vâhidle ne de kıyasla sabit olamaz. Çünkü rükün ancak âyetle sabit olur. Vacip ise haber-i vâhidle sabit olur. Zira haber-i vâhid ilme'l-yakīni gerektirmese de ameli vacip kılar. Rükün ise ancak ilme'l-yakīn gerektiren âyetle sabit olur. Tavafın aslı âyetle sabit olan bir farzdır. Tavafta abdestli olmak ise haber-i vâhidle sabit olmuştur. Bu nedenle tavafta abdestli olmak farz olmaz, vacip olur. Hac konusunda ceza kurbanı vâciplerin yerine geçmektedir. İbni Şuca' (r.a.) ise sünnettir demiştir. Terki halinde ceza kurbanının gerekli olması, tavafta

[302] el-Merginânî, **el-Hidâye,** c. 1, s. 165.
[303]Vehbe Zühaylî, **el-Fıkhu'l-hanefiyyü'l-müyesser**, trc. Yusuf Ciğer, Saadet Yayınevi, İstanbul 2014, c. 1, s. 156-157.
[304] Nesâî, "Menasiku'l-hac" 8/159-3931 (IV, 132-133).
[305] Hacc 29.

abdestli olmanın vacip olduğuna delildir. Tavafın namaza benzetilmesinden maksat hüküm noktasında değil sevap noktasındadır. Bu kısımdan sonra Serahsî tavaf ve namaz arasındaki farklılıkları zikrederek tavafta abdestli olmanın vacip oluşunu delillendirir.[306]

Mâlikî mezhebinde abdestsiz olan kişiye yasak olan fiiler sayılırken tavaf da sayılır ve nafile tavaf dâhil hiçbir tavafın abdestsiz yapılamayacağı ifade edilir.[307] Hayızlı ve nifaslı olan kadına haram olan fiiler arasında tavaf yapmak müstakil olarak zikredilmekle beraber[308] mescide girme yasağı anlatılırken de hayızlı kadının tavaf yapamayacağına değinilir.[309]

Şâfiî mezhebine göre Resûlullah'ın (s.a.v.) Hz. Âişe'ye (r.anhâ) hitaben *"Hacıların yaptığı her şeyi yap yalnız Kâbe'yi tavaf etme"*[310] sözü sebebiyle hayızlı kadının tavaf etmesi haramdır. Çünkü tavaf tahâreti gerektirir. Hayızlı kadının tahâreti ise sahih değildir. Nevevî, bu kısmın şerhinde Buhârî ve Müslim'in bu hadisi Hz. Âişe'den (r.anhâ) naklettiklerini[311] ve âlimlerin hayızlı ve nifaslı kadının tavaf yapmasının haram olduğunda ittifak ettiklerini, yine âlimlerin bu durumdaki kadının ne farz ne de nafile tavafının sahih olmadığında fakat bu kadınların tavaf ve tavaf namazı dışındaki hac menâsiklerinden ise menedilemeyeceklerinde ittifak ettiklerini ifade etmektedir.[312]

İmam Nevevî, Şâfiî mezhebinin bu konudaki delillerini anlatırken şöyle der: " *'Beytullah'ı tavaf etmek namaz gibidir ancak Allah'u Teâlâ onda konuşmayı mübah kılmıştır'*[313] hadisinin delaletiyle tavafta tahâret şarttır. Mezhebimizin bu görüşüne İmam Mâlik de katılır. Maverdi bunu cumhuru ulemâdan, İbni Münzir âlimlerin çoğundan nakleder. Ebû Hanife 'tavaf esnasında hadesten ve necasetten Tahâret şart değildir' demekle bu konuda yalnız kalmıştır. Ebû Hanife'ye göre bir kimse üzerinde necaset varken, abdestsizken veya cünüplü iken (hayızlı da dâhil) tavaf yaparsa tavafı

[306] es-Serahsî, **el-Mebsût**, c. 4, s. 38.
[307] Huraşi, **Fethu'l-celîl,** c. 1, s. 160.
[308] el-Meccaci, **el-Müheẕẕebmine'l-fıkhi'l-Mâlikî**, c. 1, s. 72.
[309] Huraşi, **Fethu'l-celîl**, c. 1, s. 209.
[310] Buhârî, "Hayz" 6/1 (s. 82).
[311] Buhârî, "Hayz" 6/7 (s. 85).
[312] en-Nevevî, **Kitab'ul- Mecmû**ʿ, c. 2, s. 386-387.
[313] Dârimî, **es-Sünen I-IV**, "Menâsik" 5/32-1889 (s. 1165).

sahihtir. Hanefîler tavafta Tahâretin şart olmadığı konusunda ittifak etmelerine rağmen Tahâretin vacip olup olmadığı konusunda ihtilaf etmişlerdir. Vacip diyenler abdestsiz tavaf yaptıysa dem, cünüplü iken tavaf yaptıysa bedene gerekir demiş ve daha Mekke'de ise tavafı iade etmesi gerekir demişlerdir. Ahmed b. Hanbel'den ise bu konuda iki rivâyet vardır. Bir rivâyete göre bizim mezhebimizle aynı görüşte iken diğer rivâyete göre ise 'tahâretsiz tavaf yapan kişi Mekke'den ayrılmadıysa iade eder, memleketine dönmüşse ceza kurbanı ile telafi eder' şeklindedir." Nevevî daha sonra kendi mezhebinin delillerini sıralar ve Hanefîlerin dayanağı olan âyetin umum oluşuna iki cevap vererek mezhebinin görüşünü destekler. Âyetin amm olduğunu ve tahsis edilmesi gerektiğini ifade ettikten sonra Ebû Hanife'ye göre tahâret şartları olmaksızın yapılacak tavafın mekruh olmakla beraber geçerli olduğunu, ancak haccı farz kılan âyeti, mekruh olan tavaf üzerine hamletmenin caiz olmayacağını, Allah'ın mekruh olan şeyleri emretmeyeceğini söyler.[314]

Hanbelîlerin genel görüşüne göre de kadın hayızlı iken Kâbe'yi tavaf edemez.[315] Hanbelî âlimlerinden İbni Müflih "Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Hz. Âişe'ye (r.anhâ) tavafı yasaklaması sebebiyle hayızlı kadının tavaf yapması yasaktır çünkü tavaf da bir namazdır ve hayızlı kadının namaz kılması da yasaktır. Tavaf yapmak mescitte durmayı gerektirir hâlbuki hayızlı kadının mescitte kalması da yasaktır" der. Hocası İbn Kâdî Şühbe Takıyyüddin'in bu kısma mazeretsiz mescitte kalamaz kaydını eklediğini, İmam Ahmed b. Hanbel'den gelen bir rivâyette ise kadın hayızlı olarak tavaf yaparsa sahih olacağını fakat ceza kurbanı (dem) kesmesi gerektiğini ifade etmiştir.[316]

İbn Hazm ise tavafta tahâretin sadece hayızlı kadına şart olduğunu hayızlı kadın dışında hiç kimse için tavafta tahâretin şart olmadığını söylemektedir. O, nifaslı kadına dahi tavaf yaparken tahâretin şart olmadığını düşünür çünkü Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Hz. Ayşe'nin (r.anhâ) tavaf yapmasına izin vermemesinin sebebi hayız durumudur. Bunun dışında bir kayıt bulunmamaktadır. Tahâret tavafın şartlarından

[314] en-Nevevî, **Kitab'ul- Mecmûʿ**, c. 8, s. 19-24.
[315] Şeyh Mansûr b. Yûnus b. Salâhaddin el-Hanbeli el-Buhûtî, **Keşşâfü'l-ḳınâʿ ʿan metni'l-İḳnâʿ,** Dâru alemi'l-kütüb, Beyrut 1983, c.1, s. 197; İbn Kudâme, **el- Muğnî**, c. 1. s. 387; İbn Kudâme, **el-Kâfî**, c. 1, s. 135.
[316] İbn Muflih, **el-Mübdiʿ fî şerḥi'l-Muḳniʿ**, c. 1, s. 213.

olsaydı Allah Resûlü hayızlının durumunu açıkladığı gibi onu da açıklardı der ve *"O kişisel arzularına göre de konuşmamaktadır"*[317] ve *"Senin Rabbin unutkan değildir"*[318] âyetleri ile görüşlerini gerekçelendirir. Kısaca ifade etmek gerekirse İbn Hazm, hayız hali hariç tahâret şartı aranmaksızın Kâbe'nin tavaf edilebileceğini söylemektedir.[319]

İbni Teymiyye, kadınların büyük bir kısmının birlikte hac yaptıkları kişilerle kendi memleketlerine dönmezlerse kendi başlarına dönmelerinin mümkün olmadığını ve kadının tavaf yapmadan memleketine dönüp temiz bir vaktinde tekrar gelip tavaf yapmasının da ikinci tahallül gerçekleşmediği için birçok sıkıntıyı beraberinde getireceğini, İslâm dinînin kişilere böyle misli görülmemiş meşakkatler yüklemeyeceğini ifade ettikten sonra hayızlı kadın hakkında sorulması muhtemel soruların cevaplarını verir. Tavafı namazın bir nev'i gibi görmenin caiz olmadığını gerekçelendirerek anlatır. Ömürde bir defa olan haccın günde beş defa olan namaza kıyas edilemeyeceğini, kadının bu ibâdet için uzun bir yolculuk yaptığını ve türlü meşakkatkere katlandığını ve kadının hayızlı iken kendisinden müstağni olduğu namaza olan ihtiyacı ile bu haliyle tavaf yapmaya olan ihtiyacının kıyaslanamayacağını söyler. Konu ile ilgili birçok görüş nakledip bu görüşleri değerlendirdikten sonra konuyu şöyle özetler: "Hac menasiklerinden sadece tavaf için tahâret şarttır. Âlimlerin ittifakıyla Beytullah'ı tavaf esnasında tahâret şarttır. Safa ve Merve arasındaki say esnasında ise âlimlerin ihtilafı mevcuttur. Bu menasiklerin dışındaki hac menasiklerinde tahâretin şart olmadığında da âlimler ittifak halindedir. Âlimler tahâretin, namazın sıhhatinde şart olduğu gibi tavafın sıhhatinde de şart olup olmadığında ve terki halinde ceza kurbanı gerektiren vacip olup olmadığında ise ihtilaf etmişlerdir."[320]

İbn Kayyim ise *İʿlâmü'l-muvaḳḳıʿîn* adlı eserinde; "*Zamanların, Mekânların, Hallerin, Niyet ve Âdetlerin Değişmesiyle Fetvaların Değişmesi"* başlığı altında altıncı örnek olarak 'hayızlı kadının tavaftan men edilmesi' konusunu ele alır. Peygamber Efendimiz'in (s.a.v.) *'Hacıların yaptığı her şeyi yap sadece Beyt'i tavaf etme'* emrini

[317] Necm 53/3.
[318] Meryem 19/64.
[319] İbn Hazm, **el-Muḥallâ**, c. 5, s. 189.
[320] İbn Teymiyye, **Mecmûu Fetâvâ**, c. 26, s.185-231.

bütün zaman ve mekânlar için geçerli olduğunu düşünenlerin yani umum olarak alanların, bu hükümde, güç yetirebilme ve acizlik, temizleninceye kadar Mekke'de kalıp tavaf etme imkânının olması ve olmaması arasında ayırıma gitmeyip nassın zahirini aldıklarını, hayzın namaz ve oruca engel olduğu gibi tavafa da engel olduğunu düşündüklerini ve İslâm âlimlerinin bu grubun karşısında iki temel gruba ayrıldığını; bunlardan bir grubun namazın tahâretle olan şart meşrut bağlantısını tavafta kurmayıp hayızlı iken yapılan tavafın sahih olduğunu, tahâreti tavafın vaciplerinden olarak kabul ettiklerini ve bu sebeple hayızlı olarak yapılan tavafın geçerli olmakla birlikte vaciplerden birini ihlal sebebiyle ceza kurbanı gerektirdiğini savunurken; diğer grubun ise namazda setri avret ve benzeri şartların imkân varken yapılması gereken, zaruret halinde ise düşen şartlarına benzettiklerini ve şöyle dediklerini kaydeder: *'Tahâretin tavaf için şart koşulması veya vacip görülmesi namaz için şart koşulmasından daha büyük değildir, acizlik durumunda namaz kılandan bu hüküm düşüyorsa tavaf esnasında düşmesi daha evladır.'* Hz. Peygamber (s.a.v.) ve Hûlefâ-i Raşidin zamanında hac emirleri hayızlı kadınlar için beklerdi bu sebeple Hz.Safiyye'nin durumunda Hz. Peygamber (s.a.v.) *'O bizi bekletecek mi?'* demiştir. Fakat kafilenin hayızlı kadın için beklemesinin mümkün olmadığı bu zamanda sekiz durumdan biri söz konusu olur." İbn Kayyim devamında olası sekiz ihtimali söyler ve bunları birer birer ele alıp değerlendirir. Bu ihtimallerin yedisini çürütür ve en sahih takdirin sekizinci yani hayızlı kadın için kafilelerin bekletilmesinin mümkün olmadığı bu zamanda kadının hayızlı hali ile mescide girmesinin ve tavaf yapmasının zorunlu bir durum olduğunu ve bunun şer'i kanunlara aykırı olmadığını çünkü şeriatta acziyetle birlikte vacibin, zaruretle birlikte haramın olmadığını söyler.[321] Konuyu özetlerken âlimlerin fetvalarının acizlik ve zaruret ile ilgili olmayıp, kudret ve imkân olduğu zamanlarla ilgili olduğunu, hayızlı kadının zaruret durumu olduğunda hayız hali ile tavaf yapmasının ne şeriatın kaidelerine ne de âlimlerin fetvalarına aykırı olmadığını bu şekilde fetva vermenin Şâri'nin mutlak kelamını yine Şâri'nin usûl ve kaideleriyle, âlimlerin mutlak ifadelerini de âlimlerin kaide ve usûlleriyle takyid etmekten ibaret olduğunu söyler.[322]

[321] Ebû Abdillâh Muhammed b. Ebî Bekr b. Eyyûb b. Sa'd b. Şemsüddîn İbn Kayyim el-Cevziyye, **İʿlâmü'l-muvaḳḳıʿîn ʿan rabbi'l-ʿâlemîn,** thk. Muhammed Abdusselam İbrahim, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut 1998, c. 3, s. 19-21.
[322] İbn Kayyim el-Cevziyye, **İʿlâmü'l-muvaḳḳıʿîn**, c. 3, s. 30-31.

Şâfiî, Hanefî mezheplerine ve Mâlikî'den gelen bir görüşe göre kudüm tavafı sünnettir terki halinde kişi günahkâr olmaz, herhangi bir ceza da gerekmez, Mâlikî'den gelen diğer bir görüşe göre ise vakit var ise kudüm tavafı yapılmalıdır, vakit olduğu halde yapılmazsa ceza kurbanı gerekir.[323] Vedâ tavafının vacip veya müstehap olduğu ihtilaflı olmakla beraber hakkında hadis bulunması sebebiyle hayızlı kadından düştüğünde ittifak vardır.[324]

2.3.3. Günümüzde Oluşan Yaklaşımlar

Günümüzde bazı araştırmacılar konuya farklı bir bakış açısıyla yaklaşarak Kur'ân-ı Kerîm'e başvurulduğu takdirde birçok fıkhî hükmün değişmesi gerektiğini iddia etmektedirler. Bu araştırmacılar yanlış olduğunu düşündükleri fıkhî hükümleri iki kısma ayırmaktadırlar. Onlara göre söz konusu fıkhî hükümlerin bir kısmı kendi zamanlarında da yanlıştı, şimdi de yanlıştır. Çünkü bu hükümler ya Kur'ân'a tamamen terstir ya da Kur'ân'da olmayan bir konuda ise Kur'ân'ın ruhuna, felsefesine ve akla aykırıdır. Diğer bir kısmı ise Kur'ân'da olmayan hususlarda, verildikleri zamana bir bakıma uygun oldukları halde veya zamanlarındaki duruma uygun göründükleri halde, zamanımıza hiç uygun düşmemektedir. Bu kısımda hayızlı kadının tavafını ele alarak Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Hz. Âişe (r.anhâ) annemize hayızlı halinde iken tavafı yasaklamasını[325] o zamanki medeniyet şartlarının gereklerine ve sosyal duruma uygun görmektedirler. Günümüzde ise şartların değiştiğini, hac yolculuğunun zorluklara sebep olduğunu öte taraftan günümüzde kadınların hayız kanından kolaylıkla, hiçbir sıkıntı ve belirti olmadan korunabildiklerini bu sebeple haccın diğer menasikleri gibi tavafı da yapabileceklerini ve bunda dinî açıdan bir sakınca olmadığını savunmaktadırlar. Görüş sahipleri bu görüşlerini temellendirirken de İbn Teymiyye ve öğrencisi İbn Kayyim'a atıfta bulunurlar.[326] Bu araştırmacılar ibâdet gibi önemli bir konunun Kur'ân'da kapalı kalmasının mümkün olmadığını, Kur'ân'da da hayızlı kadın için cinsel ilişki hariç hiçbir yasaklama olmadığını, Kur'ân'a ters bu tür düşünce ve uygulamaların bırakılması gerektiğini savunurlar.[327]

---

[323] en-Nevevî, **Kitab'ul- Mecmû**ʿ, c. 8, s. 25.
[324] İbn Kudâme, **el-Muğni**, c. 5, s. 341.
[325] Buhârî, "Hayz" 6/1 (s. 82).
[326] Atay, **Kur'ân'a Göre Araştırmalar IV**, s. 178-190.
[327] Mehmet Okuyan, "Kadına Yönelik Şiddete Kur'ân'ın Bakışı", **Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi**, Samsun 2007, Sayı 23, ss. 93-134, s. 108.

2.3.4. Görüşlerin Değerlendirilmesi

Konu ile ilgili yaptığımız araştırmanın sonucunda hayızlı kadının hayız halinde iken kudüm ve sader tavaflarından muaf olduğu, ancak hakkında açık ve sahih nas bulunması sebebiyle normal şartlarda ziyaret tavafını hayızlı iken yapamayacağı kanaatini elde etmiş bulunuyoruz.

Buna göre hac ibâdetini yerine getirmek isteyen kadınların ömründe bir kez yapmakla mesul olduğu bu farizayı şüphelerden salim bir şekilde yapabilmeleri için öncelikle âdet takvimi tutarak hayız günlerini hesaplamaları, hayız vakti ziyaret tavafına denk gelecek ise ve bu kadınların sağlık durumu da âdet geciktirici ilaç kullanmaya müsait ise tıbbın imkânlarını kullanarak önlem almaları uygun olacaktır. Hacı adayı olan kadın önlem almış olmasına rağmen hayız durumu ile karşı karşıya gelecek olursa Mekke'de bulunduğu günler içerisinde temizlenip ziyaret tavafını yapabilecekse temizlendikten sonra tavafını yerine getirmelidir. Bunun mümkün olmadığı durumlarda durumunu yetkililere haber vermeli, mümkünse başka bir kafileye nakli sağlanmalıdır. Böylece kadın temiz vaktinde ziyaret tavafını yapabileceği bir imkân bulmuş olacaktır. Kadının başka bir kafileye nakli mümkün olmadığı durumlarda ise Mâlikî mezhebinde 'hayız kanamalarının arasında kanamanın kesildiği vakitlerin temizlikten olduğu'[328] görüşüne dayanarak hayızlı kadın kanamasının kesildiği bir vakitte derhal gusül alıp tavafını yapması gerektiği bunun da mümkün olmadığı durumlarda Hanefî mezhebinin görüşüne binaen hayızlı bir halde tavaf yapması fakat rükünde noksanlık meydana geldiği için bedene (büyükbaş hayvan) kesmesi kanaatimizce takip edilmesi gereken yoldur. Hakiki bir zaruret olmadıkça zaruri durumlar için geçerli olan hükümler uygulanmamalı ve Hz. Peygamber (s.a.v.) ve Hulefâ-yi Râşidîn'in takip ettikleri yol terkedilmemelidir. Bu durumda tavaf yapmak zorunda olan kadının bedene kesme imkânı olmadığında ise İbn Teymiyye ve İbn Kayyim'in görüşleri ile amel etmesi mümkündür.

Burada dikkat edilmesi gereken hususlardan biri de İslâm âlimlerinin konu ile ilgili görüşlerinin doğru bir şekilde anlaşılması gerektiğinin önemidir. Günümüzde Kur'ân-ı Kerîm'de bulunmadığı gerekçesiyle Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hayatını devre

[328] Seyh Ali el-Adevi, **Huraşi ala Muhtasari Seyyid Ali ve bi Haşiyeti Şeyh Ali Adevi**, Daru Sadır, Beyrut ty, c. 1, s. 343.

dışı bırakmak isteyenler görüşlerini temellendirmek için İbn Teymiyye ve talebesi İbn Kayyim'in görüşleri ile aynı şeyleri söylemişler gibi açıklamalar yapmaktadırlar. Hâlbuki İbn Teymiyye ve İbn Kayyim'in konu ile ilgili görüşleri aktarılırken de değinildiği gibi İslâm âlimlerinin görüşlerini kabul etmekle birlikte bu görüşlerinin normal durumlar için konulmuş hükümler olduğunu, zaruri durumlar içinse İslâm'daki zaruretlerin haramları mübah kılacağı ilkesi doğrultusunda hareket edilebileceğini ve bu durumda herhangi bir telafi durumuna ihtiyaç olmadığını savunmuşlardır. Dolayısıyla günümüzdeki iddia sahiplerinin görüşlerine dayanak olmaları mümkün görünmemektedir.

2.4. KUR'ÂN-I KERÎM OKUMA

Kur'ân'ı Kerim, Rabbimizden bir öğüt, gönüllerdekine bir şîfâ, müminler için bir hidâyet ve rahmet olarak indirilmiş,[329] insanlara yol gösterici, içerisinde doğrunun ve doğruyu eğriden ayırmanın açık delilleri bulunan[330] son ilâhî kitaptır.

Hayızlı kadının yapmak isteyebileceği ibâdetlerden biri de Kur'ân okumaktır. Kur'ân'ın abdestsiz okunabileceği hususunda tüm mezheplerin ittifakı olmakla birlikte,[331] hayızlı kadının Kur'ân okuyup okuyamayacağı İslâm hukukçuları arasında ihtilaflı bir konudur. Cumhur bunu yasaklarken bir grup ise mübah görmektedir.[332]

2.4.1. Konuyla İlgili Olan Deliller

2.4.1.1. Kur'ân-ı Kerîm'de Bulunan Deliller

Kur'ân'ı Kerim'de kadınların hayızlı iken Kur'ân'ı Kerim okuyup okuyamayacakları ile ilgili açık bir hüküm bulunmamaktadır. Bu sebeple konuyla ilgili verilen hükümler hadis rivâyetlerine dayanmaktadır.

2.4.1.2. Sünnette Bulunan Deliller

1- Hz. Ali'den (r.a.) nakledilen hadis:

عَنْ عَلِيٍّ، قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ -صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- يُقْرِئُنَا الْقُرْآنَ عَلَى كُلِّ حَالٍ مَا لَمْ يَكُنْ جُنُبًا.

[329] Yunus 11/57.
[330] Bakara 2/185.
[331] en-Nevevî, **Kitab'ul- Mecmû**ʿ, c. 2, s. 82.
[332] İbn Rüşd, **Bidayetü'l –müctehid**, s. 52.

"Resûlullah (s.a.v.) cünüplük hali dışında bize her hal üzere Kur'ân okurdu" buyurduğu ve Tirmizî'nin 'hadis hasen sahihtir' dediği hadis[333] bu konuda dikkat çeken hadislerdendir.

2- Abdullah b. Ömer'den (r.a.) gelen bir rivâyete göre Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

عن ابْن عُمَرَ عن النبي -صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- قال: «لَا تقْرَأ الْحَائِض وَلَا الْجنب شَيْئا من الْقُرْآن»

"Hayız ve cünüp olan kimse Kur'ân'dan bir şey okuyamaz"[334]

3- Hz. Ali'den (r.a.) nakledilen rivâyet İbni Mâce'nin Süneni'nde şu ifadelerle geçmektedir:

عنِ عبْد اللّه بْنِ سَلَمَةَ قال: دَخَلْتُ على عَلِيّ بْنِ أبي طالِبٍ -رَضِيَ اللّه عنْه-. فَقالَ: كان رَسُولُ اللَّهِ - صلى الله عليه وسلم- يأتِي الخَلاءَ فيَقْضي الحاجةَ. ثُمَّ يخْرُجُ فيأْكُلُ معَنا الخُبْزَ وَاللّحْمَ ويَقرأُ القرآنَ. ولا يَحْجُبُهُ و رُبَّما قال لا يحْجُزهُ عن القرآنِ شَيْءٌ إلاّ جَنابة .

"Resûlullah (s.a.v.) helaya uğrayıp ihtiyacını giderdikten sonra çıkardı. Bizimle beraber ekmek ve et yer, Kur'ân okurdu. Cünüplükten başka hiçbir şey O'nu Kur'ân okumaktan alıkoymazdı."[335]

4- Hz. Âişe'den (r.anhâ) rivâyet edilen hadis:

عَنْ عَائِشَةَ أنّها قَالَتْ «كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَتَّكِئُ فِي حِجْرِي وَأَنَا حَائِضٌ فيَقْرَأُ الْقُرْآنَ»

"Rasulûllah (s.a.v.) ben hayızlı olduğum halde kucağıma yaslanır Kur'ân okurdu."[336]

İbn Dakik'ül-İyd bu hadis çerçevesinde şöyle der: "Bu fiil hayızlı kadının Kur'ân okuyamayacağına işarettir. Eğer hayızlının kırâatı caiz olsaydı hayızlı olan Hz.

[333] Tirmizî, "Tahâret" 1/111-146 (I, 190-191).
[334] Tirmizî, "Tahâret" 1/98-131 (I, 173); İbn Mâce, "Tahâre ve Sünenihâ" 1/105-596 (I, 196).
[335] İbn Mâce, "Tahâre ve Sünenihâ" 1/105-594 (I, 195).
[336] Müslim, "Hayz" 3/3-15/301 (s. 150); Buhârî, "Hayz" 6/3 (s. 83).

Âişe'nin (r.anhâ) kucağında okumaktan imtina etmesi tevehhüm edilmezdi ki açıklamasına ihtiyaç hissedilsin.[337]

2.4.2. Fıkıh Mezheplerinin Konuyla İlgili Görüşleri

Bazı İslâm mezhepleri hayızlı kadını cünüplü olan kimse ile aynı kapsama almışken bazıları ise ikisini ayrı ayrı değerlendirip ona göre hüküm vermişlerdir.[338]

Hanefî mezhebine göre hayızlı olan Kur'ân okuyamaz.[339] Kâsâni hayızlı ve nifaslı kadına yasak olan fiilleri sayarken Kur'ân-ı Kerim okumayı da zikreder.[340] İslâm hukukçularının çoğunluğuna göre bir âyetin tamamı veya bir kısmını okumanın hükmü eşittir. Tahavi ise 'bir âyetin tamamı olmadıkça bunda beis yoktur' der. Kâsâni bu iki görüşü zikrettikten sonra yasaktan kastın Kur'ân'a saygı ve hürmet olduğunu bu sebeple de zikredilen hadislerin az çok ayırımı yapmaksızın mutlak ifadelerle varid oluşunu gerekçe göstererek çoğunluğun görüşünün sahih olduğunu, Kur'ân okuma kastı olursa az veya çok okumanın her ikisinin de tahrimen mekruh olduğunu, tilâvet kastı olmaksızın besmele ve hamdele çekmede ise bir beis olmadığını kaydeder.[341] İbn Âbidîn, Fatiha sûresi gibi dua manası olan âyetlerin dua niyetiyle okunabileceğini kaydederken[342] İbn Hümâm, dua manası içeren âyetlerin dua maksadı olmadan tilâvet edilmesinin mekruh olduğunu ifade eder ve muallime olan kadına hayız olduğu zaman kelime kelime ve iki kelimenin arasını keserek okuyabileceği fetvasının verildiğini söyler.[343]

Mâlikî mezhebi hayızlı kadını cünüp olan kişiden ayrı değerlendirir. *Muhtasar'*da geçtiği üzere İmam Mâlik, cünüplünün aksine hayızlının kırâatine cevaz verir.[344] Mâlikî mezhebine göre, kadınların hayız müddeti uzun sürebilir. Bu uzun

---

[337] Muhammed Tu'me Kada, "Hayızlı Kadının Kur'ân-ı Kerim Okumasının Hükmü", **Mecelletü el-cemaatu'l-İslamiyye**, Cerş 2005, c. 13, s. 98.
[338] İbn Rüşd, **Bidayetü'l –müctehid**, s. 52.
[339] el-Mevsılî, **el-ihtiyar,** c. 1, s. 62; el-Merginânî, **el-Hidâye,** c. 1, s. 31.
[340] el-Kâsâni, **Bedâʾiʿu'ş-şanâʾiʿ**, c. 1, s. 303.
[341] el-Kâsâni, **Bedâʾiʿu'ş-şanâʾiʿ**,c. 1, s. 280-281.
[342] İbn Âbidîn Muhammed Emin b. Ömer b. Abdulaziz el-Hüseynî ed-Dımeşki, **Reddü'l-muḥtâr ʿale'd-Dürri'l-muḥtâr şerhu Tenvîrü'l-ebṣâr**, thk. Adil Ahmed Abdulmevcud, Ali Muhammed Muavved, Daru'l-kutubi'l ilmiyye, Beyrut 1994, c. 1, s. 488.
[343] İbn Hümâm, **Şerh Fetḥu'l-ḳadîr,** c. 1, s. 171.
[344] Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman Ebû Zeyd el-Kayrevanî**, en-Nevâdir ve'z-ziyâdât ʿalâ mâ fi'l-Müdevvene min ġayrihâ mine'l-ümmehât min mesâʾili Mâlik ve aṣḥâbih**, thk. Muhammed Abdulfettah el-Hulu, Daru'l-ğarbi'l-İslamî, Beyrut 1999, c. 1, s. 123; el-Meccaci, **el-Müheẕẕeb mine'l-fıkhi'l-Mâlikî**, c. 1, s. 73.

dönem de Kur'ân'ın unutulmasına sebep olacağından böyle bir endişe içinde olan kadınlar az bir miktarda Kur'ân okuyabilir.[345] Mâlikî mezhebinde itimad edilen görüşe göre ise hayızlı ve nifaslı kadın kanaması kesilip gusül almadan önceki hali hariç, mushafa dokunmadan ezberden Kur'ân okuyabilir.[346] Bu konu *Muḫtaṣarı Ḫalîl* adlı eserin şerhinde şöyle geçmektedir: "Hayız hali mushafa dokunmayı engeller fakat hayız devam ettiği müddetçe hayızlı kadının gusül alma imkânı olmadığı için unutma korkusu olsun ya da olmasın ezberden okumaktan veya dokunmaksızın mushafa bakarak okumaktan engellemez."[347]

Şâfiî mezhebinde esas alınan görüşe göre *"hayız ve cünüp olan kimse Kur'ân'dan bir şey okuyamaz"*[348] hadisinin delaletiyle hayızlı kadının Kur'ân kırâatı haramdır.[349] Cünüplüye haram olan fiiller Şâfiî mezhebinde hayızlı olan kadına da haram olarak değerlendirilmiştir.[350] Cünüp olana yasak olan fiiller arasında lafızla veya dilsiz olan cünüplünün işaretlerle Kur'ân okuması da yer almaktadır. Âyetin bir kısmının hatta bir harfinin okunması dahi Kur'ân'a tâzimi zedelediği için haramdır. Bununla başka bir şeyi kasdetmiş olup olmaması hükmü değiştirmez. Bu konuda hayızlı ve nifaslı kadın cünüp olan kimse gibidir. Büyük hades halinde olan kişinin Kur'ân'ı kalbinden geçirmesi, mushafa bakması, tilâveti neshedilen âyetleri okuması, kendi sesini işitmeyecek şekilde dilini tepreterek ve fısıldayarak okuması Kur'ân kırâatı olmadığından bir beis yoktur. Fakidu't-tahureyn (abdest ve teyemmümden mahrum olan kişi) sadece namazda zaruret durumu olduğu için Fatiha okuyabilir. (Rafii'ye göre bu durumdaki kişi de okuyamaz) Namaz dışında Kur'ân'dan bir şey okuması ise caiz değildir. Mukîm olan kişi ise su bulamadığında (veya kullanma imkânı olmadığında) teyemmüm yaptığı takdirde namaz dışında da kırâat yapabilir. Kâfirin cünüplü haliyle Kur'ân okumasına engel olunamaz çünkü o Maverdi'nin de dediği gibi Kur'ân'ın saygınlığına inanmamaktadır. Hayızlı ve nifaslı olan kadına tıpkı cünüp olan kimseye helal olduğu gibi Kur'ân kasdı olmaksızın herhangi bir ulaşım vasıtasına bindiğinde سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَٰذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ[351] veya musibet anında قَالُوا

[345] İbn Rüşd, **Bidayetü'l –müctehid**, s. 52; İbn Kudâme, **el-Muğnî**, c. 1, s. 199.
[346] Zühaylî, **el-Fıkhu'l-İslâmî**, c. 1, s. 468-469.
[347] Huraşi, **Fethu'l-celîl**, c. 1, s. 209.
[348] Tirmizî, "Tahâret" 1/98-131 (I, 173); İbn Mâce, "Tahâre ve Sünenihâ" 1/105-596 (I, 196).
[349] en-Nevevî, **Kitab'ul- Mecmûʿ**, c. 2, s. 387.
[350] eş-Şirbînî, **Muġni'l-muḥtâc**, c. 1, s. 274.
[351] Zuhruf 43/13.

إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ [352] demek helaldir. Sadece Kur'ân kasdı veya zikirle birlikte Kur'ân kasdı ile kırâat ise haramdır. Zerkeşi "söz kalıpları sadece Kur'ân'da bulunan ifadelerin okunmasının haram olduğu konusunda şüphe yoktur" demiştir, bazı müteahhirûn da bu görüşü benimsemiştir. Kur'ân'da bulunan bir şey Kur'ân kasdıyla okunmazsa caizdir. Hatta Remlî 'Kur'ân kastı yoksa tümünü okusa dahi caizdir' der.[353] Nevevî'nin *el-Mecmû'*adlı eserinde İmam Şâfiî'nin kavli kadimine dayandırılan "hayızlı kadının kırâati caizdir" diye bir görüşten de söz edilmektedir. Ancak bu görüşün sahibinin İmam Mâlik olduğu da ifade edilir. Fakat âlimlerin büyük çoğunluğu İmam Şâfiî'nin kavli kadiminde bu görüşün olduğunu kabul eder.[354]

Hanbelî mezhebinde hayız ve nifaslı olan kadının Kur'ân okuması haramdır. Delil olarak Ebû Dâvûd, Nesâî ve Tirmizî'de geçen, Tirmizî'nin "bu hadis sahih hasen bir hadistir" dediği Hz. Ali'den (r.a.) rivâyet edilen hadis ve İbn Ömer'den (r.a.) gelen rivâyetler zikredilir[355] ve şöyle denir: "Hz. Peygamber (s.a.v.) cünüplüyken okumadığına göre hayızlının okumaması daha evladır. Çünkü hayızlının oruçtan men edilmesi, namazının sâkıt olması gibi durumlar hayzın cünüplükten daha büyük bir hades olduğunu gösterir." Âyetin bir kısmı veya tamamını okumak arasında fark yoktur. Besmele, hamdele ve sair zikirler gibi Kur'ân'ın kendisinden ayırtedilmediklerinde niyete itibar edilir. Kur'ân kastı yoksa beis yoktur, Kur'ân kastı olan okumalarda ve Kur'ân kelamının ayırtedilebildiklerinde ise iki rivâyet vardır. Bir rivâyete göre Şâfiî mezhebi gibi nehy konusundaki hadisin umumluğu sebebiyle hayızlı kadına kırâat haram, diğer rivâyete göre ise Ebû Hanife'nin görüşünde olduğu gibi onunla icaz hâsıl olmadığı, hutbe için de yeterli olmadığından hayızlı kadının kastı ne olursa olsun caizdir.[356]

İbn Hazm ise hayırlı amellerden olması ve yapanın mükâfatlandırıldığı işlerden olması sebebiyle abdestli, abdestsiz hayızlı ve cünüplünün Kur'ân okumasının caiz olduğunu ve bunun aksini iddia edenlerin delil getirmekle yükümlü olduklarını söyler.

---

[352] Bakara 2/156.
[353] eş-Şirbîni, **Muġni'l-muḥtâc**, c. 1, s. 199-200.
[354] en-Nevevî, **Kitab'ul- Mecmû'**, c. 2, s. 387.
[355] Tirmizî, "Tahâret" 1/111-146 (I, 190-191); İbn Mâce, "Tahâre ve Sünenihâ" 1/105-596 (I, 196).
[356] İbn Kudâme, **el- Muğnî**, c. 1, s. 199-200.

Daha sonra mezheplerin bu konuda getirdikleri delilleri ele alarak sert bir dille eleştirir.[357]

İbn Teymiyye ise *"Hayız ve cünüp olan kimse Kur'ân'dan bir şey okuyamaz"*[358] hadisinin zayıf olduğunu, hayızlı kadına kırâatın yasaklanmasının sünnette bir aslı olmadığını, böyle bir yasak olsaydı Hz. Peygamber'in (s.a.v.) namazın hayızlı kadına yasak oluşunu beyan ettiği gibi bu konuyu da beyan edeceğini, müminlerin annelerine onu öğretmiş olacağını ifade eder[359] ve cünüplüye verilmeyen bazı ruhsatların hayızlıya verildiğini söyler.[360]

İbn Kayyim, ibâdetlerin hayızlı kadına nisbetle iki kısma ayrıldığını bir kısım ibâdetlerin hayızlı iken vacip olmayıp namaz gibi kadından tamamen düştüğünü veya oruç gibi hayızlı iken vacip olmayıp temizlendikten sonra bedelinin yapılması gerektiğini; ihrama girme, Arafat'ta vakfe gibi ikinci kısım ibâdetlerin ise bedelinin olmadığını ve kadının temizleneceği zamana ertelenemeyeceğini söyler. Hayızlı kadının Kur'ân okumasının bu ikinci kısımdan olduğunu, hayızlı kadının bu döneminde kırâatten men edilmesinin kadının maslahatına aykırı olup, ezberlerini unutmasına sebep olacağını ifade ettikten sonra bu görüşün Mâlikî mezhebinin görüşü, Ahmed b. Hanbel'in ve İmam Şâfiî'nin de iki görüşünden biri olduğunu ifade eder. İbn Kayyim daha sonra *"Hayızlı ve cünüplü Kur'ân'dan hiçbir şey okumasın"* hadisinin ilim ehlinin ittifakıyla illetli olduğunu, sahih olmadığını anlatır.[361]

2.4.3. Günümüzde Oluşan Yaklaşımlar

Kur'ân'ı Kerim'de böyle bir yasaklama bulunmadığı için özel günlerinde olan kadının Kur'ân'la olan bağını koparmanın yanlış olduğu, aksine kişinin ihtiyaç hissettiği her an Kur'ân okuyabileceği yönünde görüşler belirtilmektedir. Kur'ân okumanın fizikî bir şartının bulunmadığı, abdestli, abdestsiz, cünüp, hayızlı, her hâl ve durumda okunabileceği, dinîn ve Kur'ân'ın emrinin Kur'ân'ı Kerîm'in her fırsatta okunması, anlamak için çaba sarfedilmesi ve uygulanması olduğu, Kur'ân okumak için ileri sürülen bütün şartların boş, saçma ve yanlış olduğu, Kur'ân ve hadisten bir

[357] İbn Hazm, **el-Muḥallâ**, c.1, s. 94-95.
[358] İbn Mâce, "Tahâre ve Sünenihâ" 1/105-596 (I, 196).
[359] İbn Teymiyye, **Mecmûu Fetâvâ**, c. 26, s. 191.
[360] İbn Teymiyye, **Mecmûu Fetâvâ**, c. 21, s. 461.
[361] İbn Kayyim, **İʿlâmü'l-muvaḳḳıʿîn**, c. 3, s. 24.

delilinin olmadığı, delil olarak verilen âyetin de yanlış yorumlandığı, bu yasaklamanın Kur'ân'ın amacına ve felsefesine aykırı olduğu savunulmaktadır.[362]

2.4.4. Görüşlerin Değerlendirilmesi

İslâm âlimlerinin görüşlerini incelediğimiz zaman sadece Şâfiî mezhebi âlimlerinin, hayız halinde Kur'ân kırâatını haram ifadesiyle yasakladıklarını görmekteyiz. Şâfiî mezhebi dışındaki mezhepler yasaklamış olmakla beraber haram ifadesini kullanmamışlardır. Mâlikîlerin bir kısmı ise kadının unutma tehlikesi gibi bir sebebe dayanarak okumasına izin vermişlerdir. Hayız halindeki kadının Kur'ân kırâatini yasaklayan hadisler senedleri açısından eleştirilmiş olmakla birlikte bu durumdaki kadının okuyabileceğine dair ne sahih ne de zayıf hiçbir delil bulunmamaktadır. Kadınların ekserisinin hayız döneminin 6-7 gün sürdüğü, bu süreçte dilerse ses kaydedicilerden Kur'ân dinleyebileceği ve tilâvet kastı olmaksızın dua anlamı içeren sûreler okuyabileceği gözönünde bulundurulunca hayız döneminde Kur'ân okumayan kadının unutma tehlikesi ile karşılaşma olasılığı düşük görünmektedir.

Ancak günümüzde eğitim öğretim dönemlerinin belli zaman dilimlerinde olması ve her kadının şartları, hafıza gücü vs. gibi durumlarının aynı olmaması gibi zorunlu durumlarda, son dönemlerde "Kur'ân okumamıza hiçbir şey engel olmamalı" şeklinde sıklıkla dile getirilen, ilk bakışta maslahat gibi görünen fakat zaman içerisinde Kur'ân-ı Kerîm'in sıradan bir kitap haline gelmesine sebep olabilecek görüşlerin de etkisinde kalmadan gerçekten zor şartlar mevcut olduğunda hayızlı kadın, Mâlikî mezhebi veya İbn Hazm, İbn Teymiyye ve İbn Kayyim gibi âlimlerin, hayızlı kadının Kur'ân okumasına izin veren farklı içtihatlarından faydalanabileceği mümkün görünmektedir. Ancak ihtiyatlı olanın ihtilaflardan kaçınmak olduğu hakikatından hareketle, hayızlı kadınların tilâvet kastıyla Kur'ân okumaktan kaçınması, Kur'ân öğretmekle görevli olan kadın öğreticilerin de hayızlı dönemlerinde öncelikle dijital müzik çalar ve ses kayıt cihazlarından öğrencilerine yardımcı olmaları, bunun mümkün olmadığı durumlarda âyeti tamamlamadan kelime kelime okumaları, bunun da yetmediği durumlarda Mâlikî mezhebinin fetvası ile amel etmeleri, öğrenciler de

[362] Atay, **Kur'ân'a Göre Araştırmalar**, s. 44; Öztürk, **Kur'ân'daki İslam**, s. 429; Bayındır, **Kur'ân Işığında Doğru Bildiğimiz Yanlışlıklar,** s. 334-335.

kendi durum ve şartlarına göre mümkün mertebe ihtilaflardan kaçınmak suretiyle zaruri durumlarda sözünü ettiğimiz fetvaları tercih etmeleri daha isabetli görünmektedir.

2.5. MUSHAFA DOKUNMA

Sözlükte "bir araya getirilip bağlanmış yazılı sayfalar" anlamına gelen "Mushaf" kelimesi Kur'ân-ı Kerîm âyetlerinin iki kapak arasında toplanmasıyla meydana gelen kitaba verilen isimdir.[363]

Hayızlı kadının mushafa dokunup dokunamayacağı konusu da hakkında açık bir nas bulunmadığı için âlimler arasında ittifak olmamakla birlikte âlimlerin çoğu buna izin vermemişlerdir.

2.5.1. Konuyla İlgili Olan Deliller

Konu ile ilgili sarih bir âyet mevcut değildir. Fakat merfû ve mevkuf hadisler bulunmakla birlikte konuyla ilgili selef âlimlerinin görüşleri ve ameli tevatür mevcuttur. Kadınların hayızlı oldukları dönem içerisinde mushafa dokunup dokunamamasıyla ilgili yapılan açıklamalar abdestli olmayan kişinin mushafa dokunmayla ilgili verilen hükümlerle aynıdır. Dolayısıyla hayızlının mushafa dokunma meselesi İslâm âlimleri tarafından, abdestsiz kişinin mushafa dokunması çerçevesinde ele alınmış olup, abdestsiz olarak mushafa dokunma fiili yasak olduğu gibi hayızlı, nifaslı ve cünüp olan kişi için de yasak olacağı hükmüne ulaşılmıştır.

2.5.1.1. Kur'ân-ı Kerîm'de Bulunan Deliller

Konu ile ilgili âyetten delil getirmek isteyenler Vâkıa Sûresinde geçen "لَا يَمَسُّهُۥٓ إِلَّا ٱلْمُطَهَّرُونَ" [364] âyetini delil olarak getirirler. Ancak âyetteki zamirin mercii ile ilgili tartışmalar mevcuttur. Eğer zamir Kur'ân'a raci olarak kabul edilirse "Kur'ân'a ancak cünüplükten, abdestsizlikten ve maddi kirliliklerden temizlenmiş olanlar dokunabilir", levh-i mahfuza raci olarak kabul edilirse "Levh-i mahfuzdaki kitaba sadece melekler dokunabilir" şeklinde bir mana ortaya çıkar. Âyeti bağlamında değerlendirip buna göre zamirin merciini bulabilmek daha doğru bir davranış olacağı kanaatindeyiz.

[363] Mehmet Emin Maşalı, "Mushaf", **DİA**, TDV Yayını, (Erişim: 14.11.2022).
[364] Vâkıa 56/79.

فَلَآ أُقْسِمُ بِمَوَاقِعِ النُّجُومِ﴿٧٥﴾وَإِنَّهُ لَقَسَمٌ لَوْ تَعْلَمُونَ عَظِيمٌ ﴿٧٦﴾إِنَّهُ لَقُرْاٰنٌ كَرِيمٌ ﴿٧٧﴾فِي كِتَابٍ مَكْنُونٍ

﴿٧٨﴾لَا يَمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ ﴿٧٩﴾تَنْزِيلٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٨٠﴾

"Hayır! Yıldızların yerlerine yemin ederim ki, Bilirseniz, gerçekten bu, büyük bir yemindir. O elbette değerli bir Kur'ân'dır. Korunmuş bir kitaptadır. Ona ancak temizlenenler dokunabilir. O, âlemlerin Rabbinden indirilmiştir."[365]

Söz konusu olan âyetle ilgili olarak tefsirler incelendiğinde şu yorumlar karşımıza çıkmaktadır:

Seâlibî tefsirinde لَا يَمَسُّهُ kelimesindeki (hu) zamirinin bir önceki âyette geçen فِي كِتَابٍ مَكْنُونٍ lafzına raci olup temizlenenlerden kastın melekler olduğunu, ancak bunun mushafa dokunma yasağı ile münafi olmadığını çünkü bu yasağın hadis ile tesbit edildiğini söyler ve âyetin nazil olduğu dönemde henüz mushafın olmadığına dikkat çeker.[366]

Kurtubî ise *Ahkâm Tefsiri'*nde bu âyette geçen dokunmanın hakiki dokunma olup olmadığında ve temizlenenlerden kastın kim olduğunda ihtilaf edildiğini ifade ettikten sonra bu konudaki görüşleri şu şekilde sıralar: Enes ve Said b. Cübeyr temizlenenlerden kastın melekler; Ebû Aliye ve İbni Zeyd ise günahlardan tertemiz edilmiş olan meleklerden elçi olanlar ve âdemoğullarının râsulleri; Kelbî ise bunların Abese Sûresinde geçen değerli ve güvenilir kâtipler olduğunu söylemiştir. Bütün bunlar aynı görüşü ifade eder. İmam Mâlik'in de görüşü de bu yöndedir. Kurtubî devamında bu âyetle ilgili başka bir görüş olarak âyetten kastın ellerimizde bulunan mushaf olduğunu söyledikten ve buna delalet eden hadisleri aktardıktan sonra Katade ve onun dışındakilerin mushafa dokunabilecek olanların hadesten ve Tahâretten temizlenmiş olanlar, Kelbî şirkten uzak olanlar, Rebî' b. Enes ise günah ve hatalardan temiz olanlar olduğunu söylediklerini ifade etmiştir. Muhammed b. Fudayl ve Abde âyette geçen "dokunamaz" lafzından kastın "okuyamaz" "temizlenenler" lafzından kastın da "muvahhidler" olduğunu söylemiştir. İkrime, İbn Abbas'ın Yahudi ve

[365] Vâkıa 56/75-80.
[366] Abdurrahmân b. Muhammed b. Mahlûf Ebu Zeyd es-Seâlibî, **Tefsiri Seâlibî Cevâhirü'l-hisân fi tefsiri'l-Kur'ân**, thk. Ali Muhammed Muavvad ve Adil Ahmed Abdulmevcud, Darû ihyai-turasi'l arabi, Beyrut 1998, c. 5, s. 371.

Hıristiyanlardan bir kimseye Kur'ân kıraaatı noktasında imkân tanınmasını yasakladığını aktarmıştır. Ferrâ Kur'ân'ın tadını, faydasını ve bereketini ancak ona iman edenlerin alacağı anlamında olduğunu ifade etmiştir. Kurtubî son kısımda ulemânın mushafa abdestsiz dokunma konusunda ihtilaf ettiğini, cumhurun Amr b. Hazm hadisi sebebiyle mushafa dokunmayı yasakladığını ve Hz. Ali, İbn Mesûd, Sa'd b. Ebi Vakkas, Said b. Zeyd, Âta, Zührî İbrahim b.Nehaî, Hâkem, Hammad ve İmam Mâlik ve İmam Şâfiî'nin de bu görüşte olduklarını; Ebû Hanife'den gelen rivâyetlerde ise ihtilaf edildiğini bir rivâyete göre abdestsiz dokunmaya cevaz verdiğini ve bu görüşün aralarında İbn Abbas ve Şa'bî'nin de bulunduğu seleften bir grubtan rivâyet edildiğini söyler. Ebû Hanife'den gelen diğer rivâyet ise yazı yazılan kısma sadece temiz olanların dokunabileceği yazının çevresine ise abdestsiz olanların da dokunalabileceği şeklindedir. Fakat birçok yorumcu tarafından yazılı olan kısma dokunulmamasından kastın tümüne dokunulamıyacağı anlamına geldiği ifade edilmektedir. Çünkü bir şeyin harimi (çevresi) o şeyin kapsamına dâhildir. İmam Mâlik abdestsiz olan kişinin bir bez veya yastık üzerinde de taşıyamayacağını söyler. Hakem, Hammad ve Dâvud b. Ali'den rivâyete göre; müslümanın veya kâfirin abdestli ya da abdestsiz mushafı taşımasının ya da el sürmesinin bir sakıncası yoktur. Ancak Davûd müşrik bir kimsenin taşımasını caiz görmez.[367]

Fahreddin Râzî ise bu âyeti tefsir ederken sahih olan görüşün zamirin "kitab" kelimesine raci olup kitaptan kastın da levh-i mahfuz olduğunu ayrıca âyetin manasının da lafzı gibi ihbarî (nehiy cümlesi olmadığını) olduğunu söyler. İmam Şâfiî'nin görüşünü âyetin sarih ifadesinden belki de hadisten almış olabileceğini ifade eder.[368] Fahrettin Razî âyette geçen "temizlenenlerden" kelimesinden kastın da melekler olduğunu, şâyet âyette hadesten nefy (abdestsiz olanlar tutmasın) manası olsaydı kelimenin tef'il babı ile değil tefeuul babıyla gelmesi gerektiğini ifade eder ve

[367] Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr'il-Kurtubî**, Camiu'l Ahkami'l-Kur'ân ve'l-mübeyyin limâ tedammenehû mine's-sünneti ve âyi'l-furkan,** thk. Abdullah b. Muhsin et-Türkî, Kamil Muhammed el-Harrat ve Muhammed Mu'tez Kerimeddîn, Müessesetü'r-risale, Beyrut 2006, c. 20, s. 220-224.

[368] Fahrûddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyn b. Hasen b. Aliyi't-temimi el-Bekrî er-Râzî, **et-Tefsîrü'l-kebîr ev Mefâtîḥu'l-ġayb**, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut 2004, c. 29, s. 168.

bu âyetin Hz. Peygamber'e (s.a.v.) şair, kâhin, mecnun diyenlere bir reddiye mahiyetinde olduğunu vurgular.[369]

Elmalılı ise bu âyeti tefsir ederken şöyle der: "Temiz olanlardan başkası ona el süremez. Bu olumsuzluk yasaklama anlamındadır. Yani temiz olmayan kirli eller ona dokunmasın, ancak maddî ve manevi pislikten, cünüplükten ve abdestsizlikten arınıp temizlenmiş imanlı, abdestli kimseler dokunsun."[370]

Başka tefsirlerde de konu ile ilgili bilgiler bulmak mümkün olmakla birlikte öne çıkan görüşler bu şekilde olduğu için biz çalışmamızda bu kadarıyla iktîfâ ediyoruz.

2.5.1.2. Sünnette Bulunan Deliller

1- Abdullah b. Ebi Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm:

عن عبْدِ اللّه بْن أبِي بَكْر بْنِ حَزْمٍ ، أنَّ في الْكتاب الّذي كَتَبَهُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِعَمْرِو بْنِ حَزْمٍ: « أنْ لايمَسّ القُرْآن إلاّ طاهِر»

"Resûlullah Amr b. Hazm'a yazdırdığı mektupta 'Kur'ân'a ancak temiz olanlar dokunabilir' yazdı."[371]

2- Ebû Bekr b. Muhammed'ten gelen bir diğer rivâyet ise şöyledir:

عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ حَزْمٍ ، عنْ أبِيه، عنْ جَدِّه، قالَ الْحكَمُ: قالَ لي يَحْيَ بْنُ حَمْزَةَ أفْصِلُ أنّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَتَبَ إلى أهْلِ الْيَمَنِ « أنْ لا يَمَسّ القُرْآن إلاّ طاهِرٌ»

"Resûlullah (s.a.v.) Yemen halkına 'temiz olandan başkası Kur'ân'a dokunmasın' diye yazdı."[372]

3- Abdullah b. Ömer (r.anhümâ) şöyle demiştir:

عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ يُحَدِّثُ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ رَسُولَ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: « لَا يَمَسُّ الْقُرْآنَ إِلَّا طَاهِرٌ»

[369] Fahrûddîn Râzî, c. 29, s. 170.
[370] Elmalılı, **Hak Dini Kur'ân Dili**, c. 7, s. 411
[371] Muvaṭṭaʾ, "Kur'an" 15/1-97 (I, 199).
[372] Dârimî, "Talak" 12/2312 (III, 455).

"Resûlullah (s.a.v.) 'Kur'ân'a sadece temiz olanlar dokunabilir' buyurmuştur."[373]

2.5.2. Fıkıh Mezheplerinin Konuyla İlgili Görüşleri

Hanefî mezhebine göre *"Kur'ân'a ancak temiz olanlar dokunabilir"*[374] hadisi sebebiyle hayızlı kadın kılıfsız bir şekilde mushafa dokunamaz. Mushafa bitişik olmayan kılıfa dokunması caiz olmakla birlikte kendi elbisesinin yeni veya başka bir kısmıyla mushafa dokunması tahrimen mekruhtur.[375] Vehbe Zühâyli, "üzerinde özel bir kılıf olmadan bir âyet dahi olsa dokunmak haramdır" der.[376] İbn Âbidîn, hayızlı ve cünüplü olanın dua âyetlerine dokunması ve taşıması caizdir der.[377] Serahsî ise bu konuyu ele alırken; "Hayızlı kadın mushafa ve üzerinde tam bir âyetin yazılı olduğu bir kâğıda (veya levhaya) dokunamaz. Allah'u Teâla *"Ona ancak temizlenenler dokunabilir"* buyurmuştur, bu âyeti *"Kur'ân'ı ancak değerli ve güvenilir elçiler indirir"*[378] şeklinde yorumlayanlar olmuşsa da doğrusu âyet, temiz olmayan kişinin Kur'ân'a dokunamayacağını ifade etmektedir" dedikten sonra Rasulûllah'ın bazı kabilelere yazdığı mektuplarında *"Kur'ân'a hayızlı ve cünüplü kimse dokunamaz"* buyurduğunu kaydeder.[379]

Mâlikî mezhebine göre hayızlı kadın mushafa dokunamaz. İbn Rüşd, "Vakıâ Sûresi 79. âyetteki 'mutahhirun' lafzını melekler değil de insan olarak anlayanlar mushafa abdestsiz dokunmaya cevaz vermemişlerdir, aralarında Mâlikîlerin de bulunduğu cumhur âyeti bu şekilde anlayıp Amr b. Hazm'n hadisini delil getirmişlerdir" der.[380] Mâlikî mezhebinin fıkıh kaynaklarından biri olan *Muḫtaṣarı Ḫalîl* adlı eserde abdestsiz olan kişinin mushafa dokunmasının caiz olmadığı kaydedilir, Huraşi bu kısmı şerhederken lafzı neshedilmemiş arapça yazılı mushafa dokunmanın caiz olmadığını, hükmü neshedilmiş olsa bile lafzı baki olanlarda da dokunmanın caiz olmadığının icmâ ile sabit olduğunu söyler ve mushafın cildinîn de

---

[373] Ebü'l-Kāsım Müsnidü'd-dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb et-Taberânî, **el-Muʿcemü'l-kebîr XXV**, thk. Hamdî b. Abdülmecîd es-Selefî, Mektebetü İbn Teymiyye, Kahire 1415/1994, Hadis no: 13217, c. 12, s. 313.
[374] Taberânî, **el-Muʿcemü'l-kebîr XXV**, Hadis no: 13217, c. 12, s. 313.
[375] el-Merginânî, **el-Hidâye,** c. 1, s. 31.
[376] Zühaylî, **el-Fıkhu'l-hanefiyyü'l-müyesser**, c. 1, s.158.
[377] İbn Âbidîn, **Reddü'l-muḥtâr**, c. 1, s. 488.
[378] Abese, 80/15-16.
[379] es-Serahsî, **el-Mebsûṭ**, c. 3, s. 152.
[380] İbn Rüşd, **Bidayetu'l –müctehid**, s. 44; İbn Kudâme, **el- Muğnî**, c. 1, s. 202.

mushafla aynı hükümde olduğunu ifade eder. El veya başka bir âza ile dokunmanın hükmünün aynı olduğunu, bez gibi bir şeye sarmak sureti ile de olsa mushafın tamamının veya sûrelerinin bir kısmının yazılı olduğu kâğıt ve cüzlere, levhalara dokunmanın hükmünün aynı olduğunu ayrıca yazmanın da dokunma kapsamında olduğunu söyler. Ancak Kur'ân'dan bazı âyetlerin, besmelenin bulunduğu sayfalara dokunmanın, su geçirilmez şekilde korunduğu takdirde çocukların, hamile ve hayız olan kadınların üzerlerinde taşıdıkları muska benzeri şeylerin taşınmasının ve mushafın yanması, kâfirin eline geçmesi gibi zaruri durumlarda mushafa dokunmanın mübah olduğunu kaydeder. Hades halinin mushafa kalem benzeri bir şeyle dahi olsa dokunmaya, mushafı taşıma kastıyla eşyalarla birlikte almaya ve yastık vb. şeyler üzerinde taşımaya mâni olduğunu söyler. Fakat öğretmen ve öğrencilerin bu yasak kapsamında olmayıp, hayızlı dahi olsa eğitim ve öğretim ile ilgili durumlarda levhalara dokunmalarına cevaz verildiğine, hades halinin öğretmen ve öğrenciyi mushafa dokunmaktan, üzerinde yazı yazmaktan men etmediğini söyler.[381]

Şâfiî mezhebine göre لَا يَمَسُّهُۥٓ إِلَّا ٱلْمُطَهَّرُونَ ۝[382]emri gereği hayızlı kadının mushafı taşıması ve ona dokunması haramdır.[383] Şâfiî mezhebinin muteber kaynaklarında abdestli olmayan kişiye yasak olan fiiler sayılırken Vakıâ Sûresi 79. âyet ve Hakîm b. Hizam (r.a.) hadisi delil olarak getirilir, abdestli olmayanın mushafa dokunmasının ve taşımasının haram olduğu fakat mushafı önüne koyup odun parçası gibi bir şeyle sayfalarını çevirmenin mübaşir olarak dokunmak ve taşımak anlamına gelmediği için caiz olduğu yazılır.[384] Nevevî, abdestsiz mushafa dokunma ve taşımanın ne şekilde olursa olsun haram olduğunu ve sadece Kur'ân yazılı olan satırların değil, mushafın cildi dâhil tümünün bu yasak kapsamında olduğunu söyler. Şâfiî mezhebi içerisinde sadece yazılı olan kısma dokunmanın haram olduğuna dair şaz bir görüşün bulunduğunu fakat sahih olan görüşün mushafın tümünün aynı hükümde olup bir sanduka içerisinde dahi taşınmasının haram olduğunu ifade eder. "İçerisinde Kur'ân âyetleri bulunan fıkıh ve hadis kitapları, dirhem, kumaş gibi mushaf ve mushaf

[381] Huraşi, **Fethu'l-celîl**, c. 1, s. 160-161.
[382] Vâkıa 56/79.
[383] eş-Şîrâzî, **el-Müheẕẕeb** c. 1, s. 103,120; en-Nevevî, **Kitab'ul- Mecmûʿ**, c. 2, s. 388; eş-Şirbînî, **Muġni'l-muḥtâc**, c. 1, s. 122; Ebû'l Hasen Alî b. Muhammed b. Habîb el-Mâverdî el-Basrî, **el-Hâvî'l-kebîr fi fıkhî mezhebî'l-imami'ş-Şafii,** thk. Ali Muhammed Muavvad ve Adîl Ahmed Abdulmevcud, Dâru'l-kutubî'l-ilmiyye, Beyrut 1994, c. 1 s. 384.
[384] eş-Şîrâzî, **el-Müheẕẕeb**, c. 1, s. 103; en-Nevevî, **Kitab'ul- Mecmûʿ**, c. 2, s. 77.

manasında olmayan şeylerin taşınması ise mutlak olarak caizdir" der.[385] Ayrıca Şâfiî mezhebinde mushafa dokunma ve taşıma yasağı, hayzın kesilmesi ile değil hayzın sona erip gusül alınmasıyla sona erer çünkü bu yasağın sebebi hadestir, gusül abdesti almadıkça da hades hali devam etmektedir.[386] Mushafın yanması, suya veya necaste düşmesi, müslüman olmayan birinin eline geçmesi gibi istisnai durumlarda ise taşınmasına müsade edilmiştir.[387]

Hanbelî fıkhı eserlerinden *Keşşâfü'l-ḳınâʿ* ve *el-Mübdiʿ fî şerḥi'l-Muḳniʿ* adlı eserlerde hayızlıya yasak olan fiiler arasında mushafa dokunmak da sayılır.[388] Hanbelîler de Hanefî ve Şâfiîler gibi bu görüşlerini ilgili âyet ve hadise dayandırırlar.[389] Fakat Hanbelîler, mushafı taşımanın mushafa dokunmaya kıyas edilerek yasaklanmasını fasid bir kıyas olarak görür. Dokunmadan taşınmasına cevaz verirler. Tefsir, fıkıh vb. içerisinde âyet bulunan kitaplara mushaf ismi verilmediğinden bu kitaplara dokunmaya da cevaz verirler.[390]

İbn Hazm, hayızlı kadının mushafa dokunmasının caiz olduğunu söyler. Vâkıa Sûresindeki âyetin dokunmanın caiz olmadığını iddia görüşlerine delil olamayacağını, âyetin talebi değil ihbari olduğunu söyler. Allah Teâla'nın ancak hakkı söyleyeceğini, mushafa temiz olanların da olmayanların da dokunduğunu gördüğümüze göre Cenâb-ı Hakk'ın burdaki kastının mushaf değil başka bir kitap olduğunu, temizlenenlerden kastın da melekler olduğunu ifade eder. Ayrıca delil olarak getirilen hadisi de birçok noktadan eleştirerek kendi görüşünü savunur.[391]

İbn Teymiyye, kendisine teyemmümle namazın caiz olduğu cünüp veya abdestsiz olan kişiye namaz dışında da Kur'ân okumanın ve mushafa dokunmanın caiz olduğu görüşündedir.[392] İbn Teymiyye, abdestli olmayan kişinin elbisesinin yeni ile

[385] en-Nevevî, **Kitab'ul- Mecmûʿ**, c. 2, s. 79-81 özetlenerek yazılmıştır; eş-Şirbînî, **Muġni'l-muḥtâc**, c. 1, s. 123.
[386] en-Nevevî, **Kitab'ul- Mecmûʿ**, c. 2, s. 394.
[387] Zühaylî, **el-Fıkhu'l-İslâmî**, c. 1, s. 471.
[388] el-Buhûtî, **Keşşâfü'l-ḳınâʿ**, c. 1, s. 197; İbn Muflih, **el-Mübdiʿ**, c. 1, s. 213.
[389] İbn Kudâme, **el-Kâfî**, c. 1, s. 135.
[390] İbn Kudâme, **el- Muğnî**, c. 1, s. 203-204.
[391] İbn Hazm, **el-Muḥallâ**, c. 1, s. 94-99.
[392] İbn Teymiyye, **Mecmûu Fetâvâ**, c. 21, s. 459.

dokunmadan taşımasına ve levha benzeri bir şey üzerine yazmasına da cevaz vermektedir.[393]

2.5.3. Günümüzde Oluşan Yaklaşımlar

Abdestsiz bir şekilde mushafa dokunulmasının caiz olup olmadığı sadece günümüzde tartışılan bir konu değildir. Ancak son dönemlerde biraz daha sesli bir şekilde özellikle de Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sünnetini delil olarak görmeyen çevreler tarafından insanla Kur'ân'ın arasına engel koymanın doğru olmadığı teziyle savunulmaktadır. Bu görüş sahipleri mushafın abdestsiz alınmaması gerektiğini savunanların delili olan Vâkıa sûresi 79. âyetinin abdestsiz, cünüp veya hayız olan olan birinin Kur'ân'a dokunamayacağının delili olamayacağını ayrıca bu konuda delil getirilen hadislerin de çok zayıf olduğunu dile getirmektedirler.[394]

2.5.4. Görüşlerin Değerlendirilmesi

Hayızlı kadının mushafa dokunmasını yasaklayan görüş sahiplerinin delil olarak getirdikleri âyetin nuzül sebebini tefsir kaynaklarında araştırdığımızda, Kureyşli müşriklerin Kur'ân'ın Hz. Peygamber'e (s.a.v.) şeytanlar tarafından indirildiği iddiasına cevap olarak[395] nazil olmuş olduğunun kaynaklarda ifade edildiğini görmek mümkündür. Âyetin sebebi nuzülü ile birlikte siyak ve sibakı, Arapça dil kaideleri gereği zamirlerin en yakındaki kelimeye raci olmasının tercih edilmesi gibi sebeplerle kanaatimizce âyette geçen *"temizlenenlerden*" kastın melekler olması daha isabetli bir görüş olarak görünmektedir.

Bununla birlikte Allah Teâlâ (c.c.) tarafından Kur'ân'ın böylesine yüceltici ifadelerle anılmış olması ve âyette temiz olarak dokunmanın ona saygıyı belirten bir ifade olarak yer alması,[396] ilk dönem âlimlerinin temiz olarak dokunmadaki hassasiyetleri, Mâlikî mezhebinin eğitim-öğretim durumunda abdestsiz dokunmaya verdikleri cevaz dışında dört mezhebin de ittifak halinde abdestsiz mushafa dokunmaya cevaz vermemeleri ve bu konuda oluşmuş olan ameli tevatür gibi sebeplerle mushafa abdestsiz dokunmamanın tercihe şayan olduğu, zaruret

[393] İbn Teymiyye, **Mecmûu Fetâvâ**, c. 21, s. 266-267.
[394] Atay, **Kur'ân'a Göre Araştırmalar**, s. 44; Öztürk, **Kur'ân'daki İslam**, s. 429; Bayındır, **Kur'ân Işığında Doğru Bildiğimiz Yanlışlıklar,** s. 335.
[395] İbn Kesîr, **Muhtasaru Tefsîri İbn Kesîr**, c. 3, s. 439.
[396] DİB, **Kur'ân Yolu Türkçe Meal ve Tefsir,** DİB Yayınları, Ankara 2006, c. 5, s. 230.

durumlarında İbn Hazm'ın herhangi bir istisna yapmadan hayızlı kadının mushafa dokunmasına verdiği cevazdan faydalanılabileceği kanaatine varmış bulunmaktayız.

2.6. MESCİDE GİRME

Mescid, "boyun eğmek, emirlere itaat etmek, eğilmek" anlamlarına gelen (سجد) se-ce-de kökünden türemiş, "secde edilen yer", secdeye itibarla "namaz kılınan yer, toplu halde namaz kılınan yer" anlamlarına gelen bir ismi mekândır.[397] Câmi' kelimesi ise (جمع) cem' kökünden türeyen, "bir şeyi bir şeye yaklaştıran, toplayan, bir araya getiren" anlamındadır. Önceleri el-Mescidü'l-Câmi' içerisinde cuma namazı kılınan büyük mescidler için kullanılan[398] (cemaati bir araya getirip toplayan mescid) tamlama iken sonraki dönemlerde içinde cuma namazı kılınan ve hatibin hutbe okuması için minber bulunan mescidler cami, minberi bulunmayan yani cuma namazı kılınmayan küçük mâbedler ise sadece mescid olarak anılır olmuştur. Kur'ânı Kerîm ve ilk İslâm kaynaklarında cami karşılığında mescid kelimesi geçmektedir. Zeccâc, Hz. Peygamber'in *"Yeryüzü bana -teyemmüm için- temiz ve mescid kılındı"* hadisini delil göstererek ibâdet edilen her yerin mescid olduğunu söyler.[399]

Hayız ve ve nifas halinde bulunan kadınların mescitlere girip giremeyeceği sahabe döneminden günümüze kadar tartışılan bir konudur. Günümüzde kadınların camiye girmesi, Kur'ân eğitimi almak veya vermek, vaaz dinlemek ve çeşitli kültürel etkinliklere katılmak, dinlenmek, turistik ziyaret yapmak gibi sebeplerle bir ihtiyaç haline gelmiştir. Bu yüzden bu konu çağdaş İslâm hukukçuları tarafından da ele alınmakta ve çözüm aranmaktadır. Konunun açıklığa kavuşması bilhassa bu alanda görev yapan kadınlar için önem arzetmektedir. Bu konuda klasik fıkhî mezhepler farklı görüşler sergilemektedir. Bazı İslâm âlimleri, bu halde olan kadınların, mescitlere giremeyeceklerini ifade ederken, diğer bazıları ise birtakım gerekçelerle girebileceklerini beyan etmişlerdir. Her iki grup da kendi görüşlerini destekleyen deliller ileri sürmüşlerdir.

---

[397] Ragıb el-İsfehânî, **Müfredât**, s. 396-397; Mustafa, ez-Zeyyad, Abdülkadir, Neccar, **el-Muʿcemü'l-vasîṭ I-II**, c. 1, s. 465.
[398] Ragıb el-İsfehânî, **Müfredât**, s. 201-202; Mustafa, ez-Zeyyad, Abdülkadir, Neccar, **el-Muʿcemü'l-vasîṭ I-II**, c. 1, s. 175.
[399] Ahmet Önkal-Nebi Bozkurt, "Cami", **DİA**, TDV Yayını, İstanbul 1993, c. 7, ss. 46-92, s. 46.

2.6.1. Konuyla İlgili Olan Deliller

Hayızlı bir kadının mescidlere girip giremeyeceği konusunda Kur'ân'da açık bir hüküm geçmemektedir. Bu konudaki görüşler Hz. Peygamber'den (s.a.v.) nakledilen hadislere ve Nisa 43. âyette geçen *"Namaza yaklaşmayın"* ifadesine dayandırılmaktadır.

2.6.1.1. Kur'ân-ı Kerîm'de Bulunan Deliller

Nisa Sûresi 43. âyette geçen şu ifadeler hayızlının da cünüplü ile aynı hükümde olacağından hareketle delil olarak gösterilmiştir:

يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلٰوةَ وَاَنْتُمْ سُكَارٰى حَتّٰى تَعْلَمُوا مَا تَقُولُونَ وَلَا جُنُباً اِلَّا عَابِرِي سَبِيلٍ حَتّٰى تَغْتَسِلُواۜ

"Ey iman edenler! Sarhoş iken ne söylediğinizi bilinceye kadar, bir de - yolcu olmanız durumu müstesna- cünüp iken yıkanıncaya kadar namaza yaklaşmayın."[400]

2.6.1.2. Sünnette Bulunan Deliller

1- Cesre binti Dicace Hz. Âişe'den (r.anhâ) şöyle duyduğunu rivâyet etmiştir:

جَسْرَةُ بِنْتُ دَجَاجَةَ قَالَتْ سَمِعْتُ عائشةَ -رضى الله عَنْهَا- تَقُولُ «جَاءَ رَسُولُ اللهِ -صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ- وَوُجُوهُ بُيُوتِ أَصْحَابِهِ شَارِعَةٌ فِي الْمَسْجِدِ فَقَالَ: « وَجِّهُوا هَذِهِ الْبُيُوتَ عَنِ الْمَسْجِدِ» ثُمَّ دَخَلَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَلَمْ يَصْنَعِ الْقَوْمُ شَيْئًا رَجَاءَ أَنْ تَنْزِلَ فِيهِمْ رُخْصَةٌ فَخَرَجَ إِلَيْهِمْ بَعْدُ فَقَالَ « وَجِّهُوا هَذِهِ الْبُيُوتَ عَنِ الْمَسْجِدِ، فَإِنِّي لَا أُحِلُّ الْمَسْجِدَ لِحَائِضٍ وَلَا جُنُبٍ »

"Ashâb-ı Kirâmın evlerinin kapıları Mescide açılmış bir halde iken, Resûlullah (mescide) gelip, 'Şu evlerin yönlerini (kapılarını) mescitten çeviriniz' buyurdu ve sonra (hücre-i saâdetine) girdi. Ashap, kendilerine bir ruhsat iner diye bir şey yapmadılar. Bir müddet sonra Rasulullah tekrar çıktı ve 'Şu evlerin (kapılarını) çeviriniz. Çünkü ben mescidi hayız ve cünüp olana helal görmüyorum' buyurdu."[401]

[400] Nisa 4/43.
[401] Ebû Dâvûd, "Tahâret" 1/92-232 (s. 118).

2- Ümmü Seleme'den (r.anhâ) gelen rivâyet ise şöyledir:

أُمُّ سَلَمَةَ قَالَتْ: دَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَرْحَةَ هَذَا الْمَسْجِدِ فَنَادَى بِأَعْلَى صَوْتِهِ «إِنَّ الْمَسْجِدَ لَا يَحِلُّ لِجُنُبٍ، وَلَا لِحَائِضٍ»

"Resûlullah (s.a.v.) mescidin avlusuna girerek en yüksek sesiyle, 'Şüphesiz mescid, cünüp olana ve hayızlı kadına helal değildir' buyurdu".[402]

3- Hz. Âişe'den (r.anhâ) rivâyet edilen başka bir hadis:

عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «نَاوِلِينِي الخُمْرَةَ مِنَ المَسْجِدِ» فَقُلْتُ: إِنِّي حَائِضٌ فَقَالَ «لَيْسَتْ حَيْضَتُكِ فِي يَدِكِ»

"Resûlullah bana *'mescitten seccadeyi alıver'* dedi. Ben hayızlıyım dedim. Bunun üzerine '*hayız olman senin elinde değildir'* buyurdu.[403]

4- Hz. Meymûne'den (r.anhâ) de şöyle rivâyet edilmiştir:

عن مَنْبُوذٍعن أُمِّهِ أنّ مَيْمونَة قالتْ كانَ رَسولُ الله صلى الله عليه وسلم يَضَعُ رَأْسَه ُفي حِجْرِ إحْدَانا فَيَتْلو القرآن و هي حائِضٌ وتَقُومُ إحْدَانا بِخُمْرَتِهِ إلى المَسْجِدِ فَتَبْسُطُها و هي حائِضٌ

"Bizden biri hayız olduğu halde Resûlullah başını onun kucağına koyar ve Kur'ân okurdu. Yine birimiz hayız olsa da kalkar seccadeyi alır mescide sererdi."[404]

2.6.2. Fıkıh Mezheplerinin Konuyla İlgili Görüşleri

Kâsâni, "Hanefî mezhebine göre cünüplü kişinin kalmak için olsun geçmek için olsun mescide girmesi mübah değildir"[405] der ve hayızlı kadın için de bu hükmün geçerli olduğunu söyler.[406] Mergīnânî, hayızlı kadına mescide girmenin yasak oluşunu Hz. Peygamber'in (s.a.v.) *"Ben mescidi hayızlı ve cünüplü olana helal görmüyorum"*[407] hadisi ile gerekçelendirirken,[408] Serahsî, "hayızdaki manevi kirlilik cünüplükten daha büyüktür, cünüplünün camiye girmesi yasak olduğuna göre hayızlı

[402] İbn Mâce, "Tahare ve Süneniha" 1/126-645 (I, 212).
[403] İbn Mâce, "Tahare ve Süneniha" 1/120-632 (I, 207); Ebû Dâvûd, "Tahâret" 1/103-261 (s. 124); Tirmizî, "Tahâret" 1/101-134 (I, 177).
[404] Nesâî, "Hayz" 6/153-263 (I, 176).
[405] el-Kâsâni, **Bedâ**ʾ**i**ʿ**u'ş-şanâ**ʾ**i**ʿ, c. 1, s.281.
[406] el-Kâsâni, **Bedâ**ʾ**i**ʿ**u'ş-şanâ**ʾ**i**ʿ, c. 1, s.303.
[407] Ebû Dâvûd, "Tahâret" 1/92-232 (s. 118).
[408] el-Merginânî, **el-Hidâye,** c. 1, s. 31.

kadın da giremez"[409] diyerek konuya açıklık getirir. Ayrıca Hanefî mezhebinde zaruri durumlarda mescitten geçmek zorunda kalan cünüplünün teyemmüm yaparak geçmesi gerekir.[410]

Mâlikîler hayızlı kadının mescide girmesini mutlak olarak yasaklar.[411] Hayız halinin mescitte kalmayı da mescitten geçmeyi de menettiğini, tavaf ve i'tikâfın da bu yasak kapsamında olduğunu söylerler.[412]

Şâfiî mezhebine göre, *"ben mescidi hayız ve cünüp olana helal görmüyorum"*[413] hadisi şerîf-i sebebiyle hayızlı kadının mescitte durması haramdır.[414] İmam Şâfiî *el-Ümm* adlı eserinde, Nisa sûresi 43. âyette geçen «إِلَّا عَابِرِي سَبِيلٍ حَتَّى تَغْتَسِلُواْ» ifadesini delil getirerek cünüp olanın mescitten geçmesinde beis olmadığını, Kureyş müşriklerinin Medine'ye esirlerini almak için geldiklerinde mescitte uyuduklarını örnek vererek anlatır. Mescid-i Harâm'ı istisna ederek müşriklerin mescitlerde gecelemelerinde bir beis olmadığını hayız, cünüp veya müşrik olan kişinin mescitten geçmesiyle mescidin necis olmayacağını, fakat hayızlı kadının mescitten geçmesinin mekruh olduğunu söyler.[415] Nevevî, Şâfiî mezhebinde ittifakla hayızlı kadının mescitte durmasının haram olduğunu aktardıktan sonra hayızlı kadının mescidi kirletme korkusu varsa ihtilafsız olarak mecitten geçmesi haramdır, kirletmeyeceğinden emin ise sahih olan görüşe geçmesi caizdir der.[416]

Hanbelî mezhebi âlimleri ilgili âyet ve hadisi delil olarak alır ve hayızlı kadının mescitte durmasına haram olarak hükmeder yine aynı âyetin istisna kısmı olan «إِلَّا عَابِرِي سَبِيلٍ» ifadesini delil alarak bir ihtiyaç sebebiyle mescitten geçmesinin ise haram olmadığı hükmünü verirler. İbn Kudâme *el-Muğni* adlı eserinde mecitten geçme hususunda ruhsat veren âlimleri şöyle sıralar: İbn Mes'ud, İbn Abbas, İbn Müseyyeb, İbn Cübeyr, Hasan, Mâlik ve Şâfiî. İbn Kudâme, Sevri ve İshâk'ın ise çok zorunlu durumlar olmadıkça mescitten geçmeye izin vermediğini aktarır.[417] Hanbelîlerin bir

[409] es-Serahsî, **el-Mebsûṭ,** c. 3, s. 153.
[410] İbn Âbidîn, **Reddü'l-muhtâr,** c. 1, s. 486; el-Mevsılî, **el-İḫtiyâr ita'lili'-muhtar**, c. 1, s. 63.
[411] İbn Rüşd, **Bidayetu'l–müctehid**, s. 51.
[412] Huraşi, **Fethu'l-celîl**, c. 1, s. 209.
[413] Ebû Dâvûd, "Tahâret" 1/92-232 (s. 118).
[414] eş-Şîrâzî, **el-Müheẕẕeb**, c. 1, s. 142.
[415] İmam Şâfiî**, el-Ümm**, c. 1, s. 54.
[416] en-Nevevî, **Kitab'ul- Mecmû**, c. 2, s. 388-389.
[417] İbn Kudâme, **el-Muğnî**, c. 1, s. 200.

kısmı cünüp olan kişi abdest alırsa, abdest hadesin bir kısmını hafiflettiği için mescitte durabilir fakat hayız olan kadının abdesti sahih olmadığı için abdest alsa dahi mescitte durmasının mübah olmadığını söylemişlerdir.[418] *Keşşâfü'l-ḳınâʿ* adlı eserin müellifi "kirletme korkusu varsa mescitten geçmesi haram, kirletme korkusu yoksa oturmadan geçmesi caizdir" der.[419]

İbn Hazm, hayızlı ve nifaslı kadının mescide girebileceğini,[420] bu konuda herhangi bir nehyin bulunmadığını, aksine Hz. Peygamber'in (s.a.v.) *"Mü'min necis olmaz"* buyurduğunu, ashab-ı suffenin mescitte gecelediğini ve kuşkusuz aralarında ihtilam olanların bulunduğu halde bundan asla nehyedilmediklerini söylerek karşıt görüşte olanların delillerinin sıhhat noktasında problemli olduklarını, hatta batıl olduklarını söyler. İbn Hazm, Buhârî'de *"Kadının Mescitte Uyuması"* bab başlığı altında geçen Hz. Âişe'den (r.anhâ) rivâyetle nakledilen ve Hz. Âişe'nin (r.anhâ), Arap bir kabilenin zenci cariyesinin başından geçenleri anlattıktan sonra şöyle dediği:

...قالَتْ عَائِشَة فكانَ لَها خِباءٌ في المَسْجِدِ أوْ حِفْشٌ

"Mescidin bir köşesinde ona ait bir çerge, kıl kilim ve keçeden yapılmış bir çadır vardı"[421] hadisi delil olarak getirir ve hayız olması kaçınılmaz olduğu halde Hz. Peygamber'in (s.a.v.) bu kadına mescitte kalmayı yasaklamadığını söyler. Bir başka delil olarak da "mescide girmek haram olsaydı Hz. Âişe (r.anhâ) hayız olunca sadece tavaf yapması değil mescide girmesi de yasaklanırdı" ifadesini kullanır.[422]

İbn Teymiyye hayızlının tavafı kapsamında konuyu ele alır. Mescide girme yasağı sebebiyle hayızlı kadına i'tikâf yapmasına izin verilmediği gibi tavafın da yasaklandığınının söylendiğini aktarır.[423] Ayrıca İbn Teymiyye, Peygamber Efendimiz'in (s.a.v.) cünüp olan kişiye uyumadan önce abdest almasını emretmiş olmasını, cünüp olanın abdest almakla ağır hades halinin kalkacağına, abdestsiz ve cünüplü arasında bir mertebede kalacağına, cünüp olanın abdest almakla hades halinin

[418] İbn Kudâme, **el-Muğnî**, c. 1, s. 202; İbn Kudâme, **el-Kâfî**, c. 1, s. 111-112.
[419] el-Buhûtî, **Keşşâfü'l-ḳınâʿ**, c. 1, s. 198-199; İbn Muflih, **el-Mübdiʿ**, c. 1, s. 213.
[420] İbn Teymiyye, **Mecmûu Fetâvâ**, c. 21, s. 269.
[421] Buhârî, "Salat" 8/57 (s. 118).
[422] İbn Hazm, **el-Muḥallâ,** c. 1, s. 400-402.
[423] İbn Teymiyye, **Mecmûu Fetâvâ**, c. 21, s. 280.

hafifletileceğine delil olarak verir ve bu şekilde mescitte kalabileceğini ifade eder.[424] Hayızlı kadının ise hadesi devam ettiği için temizlenmesi mümkün olmadığından, yemek yeme, uyuma gibi ihtiyaç duyduğu fiileri yapmakta mâzur görülmüş olduğunu anlatan[425] İbn Teymiyye, Ahmed b. Hanbel ve İmam Şâfiî'nin cünüp olanın mescitten geçişine izin verdikleri halde Kur'ân okumasına izin vermeyişleri ve dört mezhep imamının da kırâati yasaklama konusunda ittifak halinde olmalarından dolayı kırâat yasağının mescide girme yasağından daha büyük bir yasak olduğunun anlaşıldığını da açıklamalarına ekler.[426]

2.6.3. Günümüzde Oluşan Yaklaşımlar

Günümüzde bazı araştırmacılar hayızlı kadının camiye girmesini yasaklayan bir âyet olmadığı ve ilgili hadisin zayıf olduğu gerekçesiyle camiyi kirletmemek için gerekli tedbiri almak şartıyla mescide girebileceğini ifade etmektedir. Bu araştırmacılar Nur Sûresi 37. âyeti delil olarak gösterip *"namaz ve Allah'ı zikir iki ayrı ibâdettir, kadının camide yapacağı tek ibâdet namaz olmadığı ve hayızlı iken Kur'ân okumasında da bir sakınca olmadığı için hayızlı kadın Kur'ân okumak, öğrenmek veya başka zikirler yapmak için mescide girebilir"* derler.[427]

2.6.4. Görüşlerin Değerlendirilmesi

Konu hakkında ihtilafa sebep olan Nisa Sûresi 43. âyet incelendiğinde âyetin iki manaya gelmesinin ihtimal dâhilinde olduğu görülecektir. *"Namaza yaklaşmayın"* ifadesini, İmam Ebû Hanife bizzat namaz ibâdeti olarak anlamış ve *'bu âyetteki istisna, su bulamayan yolcu içindir yani ancak yolcu biri cünüp olur da su bulamazsa teyemmüm yaparak namaz kılabilecektir'* derken, *"Namaza yaklaşmayın"* ifadesini *"namaz kılınan yerlere yaklaşmayın"* şeklinde anlayan İmam Şâfiî ise cünüp olanın mescitten geçmesine cevaz vermektedir.[428] Ayrıca *"yolcu olanlar müstesna"* diye tercüme edilen kısım âyette *"illa âbirî sebîl"* olarak geçmektedir; bu ifadenin lafzi çevirisi ise *"yolu geçenler"* dir. Hâlbuki bir sonraki âyette yolcuları ifade etmek üzere *"ala sefer"* terimi kullanılmıştır. Yolcular bu ibare ile açıklandığına göre *"âbirî sebîl"*

[424] İbn Teymiyye, **Mecmûu Fetâvâ**, c. 21, s. 344.
[425] İbn Teymiyye, **Mecmûu Fetâvâ**, c. 26, s. 179.
[426] İbn Teymiyye, **Mecmûu Fetâvâ**, c. 21, s. 344-345.
[427] Abdulaziz Bayındır, "Âdetli Kadınlar Mescide Girebilir mi?", https://www.google.com/search?q, (Erişim: 31.07.2022).
[428] Kurtubî, **Camiu'l Ahkami'l-Kur'ân**, c. 6, s. 333.

kelimesine başka bir meâl verilmelidir. Bu şekilde düşünen ve bazı rivâyetler ışığında âyete meâl veren müfessirler bu ifadeyi *"yolu mescitten geçenler olarak"* anlamışlardır. Bu tavzihi kabul edenlere göre *"...namaza yaklaşmayın"* cümlesinden kasıt*"sarhoşlar için namaz ibâdeti"* cünüp olanlar için ise *"namaz kılınan yer olan mescittir."*[429]

Konuyu şöyle özetlemek mümkündür; İbn Hazm dışında İslâm âlimlerinin görüşleri incelendiğinde hayızlı kadının uzun süre mescitte kalmaması gerektiği noktasında buluştuklarını müşahede etmekteyiz. Ancak mescidi geçiş için kullanmak konusunda aralarında ihtilaf vardır. Şâfiîler kirletme korkusu yoksa mutlak olarak geçişe izin vermelerinin delili olarak Nisa Sûresi 43. âyeti gösterirken, Hanefîler mescidin hayızlı ve cünüplüye yasak olduğunu ifade eden hadisi karşı delil olarak sunmuşlardır.[430]

Din İşleri Yüksek Kurulunun hayızlı ve nifaslı kadınların mescide girmeleri başlıklı mütalaası şöyledir: *"Din İşleri Yüksek Kurulu, 04/11/2009 tarihinde Din İşleri Yüksek Kurulu Başkanı Prof. Dr. Hamza AKTAN'ın başkanlığında toplandı. Dinî Soruları Cevaplandırma Komisyonunca değerlendirilen "Hayızlı ve Nifaslı Kadınların Mescide Girmeleri" konusu görüşüldü. Günümüzde hac ibâdeti, şartlar gereği sınırlı bir zaman diliminde gerçekleştirilebilmektedir. Hac için gelen kadınlar, bu süre içerisinde hayız ve nifas gibi kendilerine özgü özel bir hal ile karşı karşıya kalabilmektedirler. Şartlar gereği ömründe bir defa hac yapma fırsatı yakalayan kadınların özel durumlarında Mescid-i Nebevi ve Mescid-i Haram'ı ziyaret etmeleri, dua ve zikir amacıyla mescidlere girebilmeleri, günümüzde çözüm bekleyen önemli bir dinî problem olarak gözükmektedir. Kadınların adetli iken mescitlere girmeleri, İslâm âlimlerinin çoğunluğu tarafından caiz görülmemektedir. Ancak bazı âlimler bunu caiz görmektedirler. Bu görüşten hareketle, hacda âdetli iken dua, zikir ve istiğfar ile meşgul olmak, Kâbe'yi seyretmek veya Hz. Peygamberi ziyaret etmek gibi amaçlarla Harem-i Şerif"e ve Mescid-i Nebevî'ye girmek isteyen adetli hanımların, buna cevaz*

[429] DİB, **Kur'ân Yolu Türkçe Meal ve Tefsir**, c. 2, s. 70.
[430] el-Merginânî, **el-Hidâye**, c. 1, s. 31.

veren âlimlerin görüşleri doğrultusunda amel edebilecekleri oy çokluğu ile mütalaa edilmiştir."[431]

Kurul mütalaası başlığı her ne kadar *"hayızlı ve nifaslı kadınların mescide girmeleri"* olsa da cevabın Mescid-i Nebevi ve Mescid-i Haram özelinde bir cevap olduğu görülmektedir. Soru ve cevapların yer aldığı bölümde ise *"Âdetli veya lohusa kadın camiye girebilir mi?"* sorusuna şu şekilde cevap verilmiştir: *"İslâm âlimlerinin büyük çoğunluğuna göre, kadınların âdet veya lohusalık hallerinde camiye girmeleri caiz değildir. Hayız ve nifas halleri, dinîmizce hükmen kirlilik sayılmakta ve ibâdetlere engel kabul edilmektedir. Camiler de ibâdet mekânıdır. Hz. Peygamber "Ben hayızlı ve cünüp kimsenin mescide girmesini/mescitte bulunmasını helal görmüyorum" ve "Mescit, hayızlı ve cünübe helal değildir" buyurmuştur. Bazı âlimler ise ihtiyaç halinde örneğin, camideki bir eşyayı almak için, âdetli kadının camiye girmesini veya camiden geçen yolun daha yakın olması gibi bir sebeple caminin içinden geçmesini caiz görmüşlerdir. Hanefîler de ihtiyaç olması halinde cünüp kişinin, teyemmüm yapmak şartıyla mescitten geçebileceğini ve orada ihtiyaç oranında kalabileceğini caiz görmüşlerdir. Bu görüşlerin dayanaklarından birisi, Hz. Peygamber'in bir defasında, âdet gününde olan Hz. Âişe'den mescide bir örtü uzatmasını istemesidir. Hanbelîlerden bir görüşe göre cünüp, âdetli veya lohusa kimseler bu durumda iken namaz abdesti almaları şartıyla mescitte bulunabilirler. Zahirîlere göre ise âdetli kadın camiye girebilir ve orada durabilir. İhtiyaç halinde bu görüşlerle de amel edilebilir. Âdetli veya lohusa olan kişiler hakkındaki bu hükümler, duvar veya başka bir şeyle çevrilip mescid olarak inşa edilmiş ve içerisinde itikâfın yapılmasının sahih olduğu yerler için geçerlidir. Bu nedenle mescidlerin avlusu ve müştemilatında bulunup da duruma göre imama uyulabilen yerler mescidden farklı değerlendirilmiştir. Bu yerler Hanefî, Maliki ve Hanbelîlerden gelen sahih görüşe göre bu konuda mescidin hükümlerine tabi değildir."* [432]

Yaptığımız araştırma sonucunda bizde oluşan kanaat ise Şâfiîlerin kirletme korkusu yoksa mutlak olarak geçişe izin vermelerinden, ilgili ayetle ilgili farklı

[431] DİYK, "Hayızlı ve Nifaslı Kadınların Mescide Girmeleri", https://kurul.diyanet.gov.tr/Karar-Mutalaa-Cevap/4016/hayizli-ve-nifasli-kadinlarin-mescide-girmeleri, (Erişim:16.12.2022).
[432] DİYK, Âdetli veya Lohusa Kadın Camiye Girebilir mi?", https://kurul.diyanet.gov.tr/Cevap-Ara/108/adetli-veya-lohusa-kadin-camiye-girebilir-mi, (Erişim:16.12.2022).

yorumlamalardan, mescide girmeye müsaade eden İbn Hazm ve belli şartlarla girmeye müsaade eden görüşlerden de hareketle; hayız ve nifas halinde olan kadınların temizlenmeleri kendi iradelerine bağlı olmadığı için bu durumundaki kadınların, zaruri durumlarda başta irşad faaliyetleri olmak üzere, camide yapılan dinî içerikli hizmetlerden yararlanmak amacıyla keyfi bir şekilde uzun kalmamak kaydıyla camiye girmelerinde bir sakınca bulunmadığı yönündedir.

SONUÇ

İbâdetler taabbûdi konulardan olup kul ile Allah arasındaki iletişimi sağlayan en büyük vasıtadır. İbâdetleri yerine getirme konusunda kadın ve erkekler arasında temelde bir fark olmamakla birlikte kadınların, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) *"O, Allah'ın Âdem kızları için takdir ettiği bir şeydir"* ifadesiyle açıkladığı özel durumları mevcuttur.

Çalışmamızda kadınların yaşayabilecekleri üç özel durumun tıp literatüründe ve mezhepler bağlamında ne anlama geldiği, günümüzde yaşayan bazı araştırmacıların konuya yaklaşımları, Din İşleri Yüksek Kurulunun konu ile ilgili fetvaları ele alınmış olup hükümleri açısından nifas halinin hayız hali ile aynı olduğu, istihâze durumunun ise özür kapsamında olup ibâdetlere engel olmadığı ifade edildikten sonra hayız hali ile ilgili hükümlere yer verilmiştir.

Hayız halindeki kadının ibâdetleri ile ilgili Kur'ân'ı Kerim'de sarih bir hüküm bulunmamaktadır. Fakat ilgili hadisler konuya açıklık getirmektedir. İslâm hukukçuları da konuyla ilgili görüşlerini bu rivâyetlere dayanarak vermişlerdir. Resûl-i Ekrem Efendimiz (s.a.v.), O'na peygamberlik görevi veren Rabbimizin kontrolü altında yaşamış, bir insan olarak kimi zaman küçük bir hata işlediğinde Rabbimiz tarafından hemen uyarılmıştır. Kur'ân'ın ifadesiyle Hz. Muhammed (s.a.v.) asla heva ve hevesine göre konuşmamış daima vahye uymuştur. Ashâb-ı kirâm onun mübarek sözlerini ve davranışlarını büyük bir dikkatle izlemiş ve derin bir hassasiyetle diğer kuşaklara aktarmıştır.

Kur'ân ve sünnet ayrılmaz bir bütündür. Dinîmizin esasını teşkil eden Kur'ân'ı, Peygamber Efendimiz'in (s.a.v.) sünnetinden ayrı düşünmek imkânsızdır. Kur'ân ile sünnet arasına mesafe koymak, "Kur'ân bize yeter" diyerek sünnetin dindeki yerini hafife almak, Hz.Muhamed'den (s.a.v.) bize ulaşan sahih bilgi hakkında şüphe uyandırmak iyi niyetten uzak büyük bir vebaldir. Zira Kur'ân'a iman eden Müslüman toplumların geleneği sünnet ile yoğrulmuş, İslâm medeniyetinin temelleri Kur'ân ve sünnet üzerine kurulmuştur. Nitekim Hz. Muhammed (s.a.v.) vedâ hutbesinde şöyle buyurmuştur*: "Size iki şey bırakıyorum, onlara sımsıkı sarıldığınız sürece yolunuzu asla şaşırmazsınız. Bunlar; Allah'ın kitabı ve Peygamberinin sünnetidir."* Bu durumda

aklı selîm bir müslümana düşen Kur'ân'da açık bir şekilde yer almayan hükümleri Resûlullah'ın (s.a.v.) sünnetinden istinbat ederek elde eden âlimlerin ekseriyetinin ittifak ettikleri ve ümmetin çoğunluğunun da uyguladığı görüşlerle amel edip ihtiyatlı davranmayı tercih etmektir.

"Ey Rabbimiz! Seni bütün noksan sıfatlardan tenzih ederiz. Senin bize bildiklerinden başka bizim hiçbir bilgimiz yoktur. Şüphesiz her şeyi hakkıyka bilen, hihmet sahibi Sensin."

KAYNAKÇA

ADEVİ, Seyh Ali, **Huraşi ala Muhtasari Seyyid Ali ve bi Haşiyeti Şeyh Ali Adevi**, Daru Sadır, Beyrut ty.

AK, Filiz "Mol Gebeliği Nedir?", https://www.drfilizak.com/mol-gebeligi-nedir (Erişim: 15.12.2022).

AKAR, Mert Mevlüt, **Kliniğimize Başvuran Molar Gebelik Olgularının Retrospektif İncelenmesi: 5 Yıllık Klinik Deneyim**, (Uzmanlık Tezi, Sağlık Bilimleri Üniversitesi Tepecik Eğitim Ve Araştırma Hastanesi Kadın hastalıkları Ve Doğum Anabilim Dalı, İzmir 2019).

APAYDIN, H. Yunus, "Ta'lîl", **DİA**, TDV Yayını, (Erişim: 28/Temmuz/2022).

ARPACI, İbrahim, **"İslâm Fıkhı Açısından Kadınların Özel Durumlarında İbâdet (Hayızlı Kadınların Oruç Tutma Örneği)"**, (Yüksek Lisans Tezi Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi SBE, Erzincan 2018).

ATAY, Hüseyin, **Kur'ân'a Göre Araştırmalar**, Ankara 1995.

AYAZ, Ayşe **"Kadınların Özel Hallerinde Yapabilecekleri ve Yapamayacakları İbâdetler"**, (Yüksek Lisans Tezi Yüzüncü Yıl Üniversitesi SBE, Van 2013).

BÂCURÎ, İbrâhim b. Muhammed b. Ahmed eş-Şafii, **Haşiyetu eş-şeyh İbrahim el-beycuri ala şerhi'l-allameti'bni'l-Kasım'il-ğazza ala metnii'l-şeyh ebi Şuca'**, tahk. Muhammed Abdusselam Şahin, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut 2010.

BAHÇECİ, Mustafa "Kimyasal Gebelik Nedir, Belirtileri Nelerdir?", https://bahceci.com/blog/kimyasal-gebelik-nedir-belirtileri-nelerdir/, (Erişim: 15.12.2022).

BARDAKOĞLU, Ali, "Delil", **DİA**, TDV Yayını, (Erişim: 26.07.2022).

BAYINDIR, Abdülaziz, **Kur'ân Işığında Doğru Bildiğimiz Yanlışlıklar**, Süleymâniye Vakfı Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 2010.

_____,"Âdetli Kadınlar Mescide Girebilir mi?", https://www.google.com/search?q, (Erişim: 31.07.2022).

BEDİR, Murteza, "Sünnet", **DİA**, TDV Yayını, (Erişim: 28.Temmuz.2022).

BEĞAVÎ, el-Hüseyn b. Mes'ûd b. Muhammed, **Şerhu's-sünne I-X**, tahk. Şuayb el-Arnaûd ve Züheyr Şaviş, Mektebü'l İslâmi, Beyrut 1983.

BERKAY, Ezgi Gizem, Seher BAŞARAN, "Tekrarlayan Gebelik Kayıplarında Etiyolojinin Açıklanmasına Yönelik Yeni Yaklaşımlar", **İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi, Tıbbi Genetik Anabilim Dalı**, 2021 https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1106527 (Erişim 15.12.2021) ss.135-144.

BEYHAKĪ, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Alî, **es-Sünenü'ş-şağir I-IV**, tahk. Abdulmutî Emîn Kal"acî, Camiü'd-Dirâsâti'l-İslâmiyye, Pakistan 1989.

BUHÂRÎ, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl, **Ṣaḥîḥi'l-Buḫârî**, Dâru İbni Kesîr, Beyrut 1423/2002.

BUHÛTÎ, Şeyh Mansûr b. Yûnus b. Salâhaddin el-Hanbelî, **Keşşâfü'l-ḳınâʿ ʿan metni'l-İḳnâʿ,** Dâru alemi'l-kütüb, Beyrut 1983.

CEZERÎ, İbnu'l-Esir, **Cami'ul usûl**, Tercüme ve şerh S. Kemal Sandıkçı, Muhsin Koçak, İstanbul, Ensar Neşriyat 2008, c. 7, s. 358.

CEZÎRÎ, Abdurrahman, **Kitabu'l Fıkh ale'l Mezahibi'l Erbaa,** Çağrı Yayınları, İstanbul 1986.

DALGIN, Nihat, "Özel Günlerindeki Kadının İbadeti", **İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi,** sy. 9, 2007, s. 379-414.

DÂREKUTNÎ, Ebü'l-Hasen Alî b. Ömer b. Ahmed **es-Sünen I-VI**, 1. Baskı, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 1424/2004.

DÂRİMÎ, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdirrahmân b. el-Fazl, **es-Sünen I-IV**, tahk. Hüseyin Selîm Esed ed-Dârânî, Dâru'l-Muğni li'n-Neşr ve't-Tevzi', Suudi Arabistan 1416/2000.

DİB, **Kur'ân Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir,** DİB Yayınları, Ankara 2006.

DİN İŞLERİ YÜKSEK KURULU (DİYK), "Menopoz Dönemindeki Akıntılarda İbâdetler Nasıl Yerine Getirilir?" https://kurul.diyanet.gov.tr/Cevap-Ara/124/menopoz-donemindeki-akintilarda-ibadetler-nasil-yerine-getirilir (Erişim 06.12.2022).

_____,"Dış Gebelik Esnasında Görülen Kanın Hükmü Nedir?", https://kurul.diyanet.gov.tr/Cevap-Ara/121/dis-gebelik-esnasinda-gorulen-kanin-hukmu-nedir, (Erişim: 15.12.2022).

_____, "Dış Gebelik Sonlandırılmasının Ardından Görülen Kanın Hükmü Nedir?", https://kurul.diyanet.gov.tr/Cevap-Ara/122/dis-gebeliginsonlandirilmasinin-ardindan-gorulen-kanin-hukmu-nedir-?, (Erişim: 15.12.2022).

_____, "Mol Gebelik Esnasında ve Bu Gebeliğin Sonlanmasından Sonra Görülen Kanın Hükmü Nedir?", https://kurul.diyanet.gov.tr/Cevap-Ara/Karar/38636/mol-gebelik-esnasinda-ve-bu-gebeligin-sonlanmasindan-sonra-gorulen-kanin-hukmu-nedir, (Erişim: 15.12.2022).

_____, "Boş Gebelik Esnasında ve Bu Gebeliğin Sonlanmasından Sonra Görülen Kanın Hükmü Nedir?",https://fetva.diyanet.gov.tr/Cevap-Ara/Karar/38635/bos-gebelik-esnasinda-ve-bu-gebeligin-sonlanmasindan-sonra-gorulen-kanin-hukmu-nedir , (Erişim: 15.12.2022).

_____,"Düşük Yapan Bir Kadından Gelen Kanın Hükmü Nedir?", https://kurul.diyanet.gov.tr/Cevap-Ara/120/dusuk-yapan-bir-kadindan-gelen-kanin-hukmu-nedir, (Erişim: 21.08.2022).

_____, "Âdet Kanaması 10 Günden Fazla Süren Bir Kadın İbadetlerini Yerine Getirmede Nasıl Hareket Etmelidir? https://kurul.diyanet.gov.tr/Cevap-

Ara/112/adet-kanamasi-10-gunden-fazla-suren-bir-kadin-ibadetlerini-yerine-getirmede-nasil-hareket-etmelidir (Erişim: 21.08.2022).

_____,"Düzenli olarak üç günden az ya da on günden fazla kanaması olan bir kadının âdeti nasıl belirlenir?",https://kurul.diyanet.gov.tr/Cevap-Ara/113/duzenli-olarak-uc-gunden-az-ya-da-on-gunden-fazla-kanamasi-olan-bir-kadinin-adeti-nasil-belirlenir (Erişim: 21.08.2022).

_____, "Kanaması Hiç Kesilmeden Devam Eden Bir Kadın İbadet Konusunda Nasıl Hareket Etmelidir?", https://kurul.diyanet.gov.tr/Cevap-Ara/117/kanamasi-hic-kesilmeden-devam-eden-bir-kadin-ibadet-konusunda-nasil-hareket-etmelidir (Erişim: 21.08.2022).

_____, "Âdet Döneminden Önce Başlayan Lekelenmenin Hükmü Nedir?", https://kurul.diyanet.gov.tr/Cevap-Ara/115/adet-doneminden-once-baslayan-lekelenmenin-hukmu-nedir, (Erişim 21.08.2022).

_____, "Hamile Bir Kadından Gelen Kanın Hükmü Nedir? Bu Esnada İbadet Yapılabilir Mi?" https://kurul.diyanet.gov.tr/Cevap-Ara/119/hamile-bir-kadindan-gelen-kanin-hukmu-nedir-bu-esnada-ibadet-yapilabilir-mi (Erişim: 21.08.2022).

_____,"Hayızlı ve Nifaslı Kadınların Mescide Girmeleri", https://kurul.diyanet.gov.tr/Karar-Mutalaa-Cevap/4016/hayizli-ve-nifasli-kadinlarin-mescide-girmeleri, (Erişim:16.12.2022).

_____,Âdetli veya Lohusa Kadın Camiye Girebilir mi?", https://kurul.diyanet.gov.tr/Cevap-Ara/108/adetli-veya-lohusa-kadin-camiye-girebilir-mi, (Erişim:16.12.2022).

DÖNMEZ, İbrahim Kâfi, "Oruç", **DİA**, TDV Yayını, c. 33, İstanbul 2007.

DÜNYA DANIŞMANLIK MERKEZİ VE PSİKOLOJİ MERKEZİ, "Lohusalık Depresyonu Nedir?", https://www.dunyadanismanlikmerkezi.com/lohusalik-depresyonu-nedir/ (Erişim: 25.07.2022).

EBÛ DÂVÛD, Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî, **Sünen-û Ebî Dâvûd**, Müessesetür-risaletin-nâşirun, Dımaşk 2013.

EBÛ ŞUCA', Kadı Ahmed bin Hüseyin bin Ahmed el-Asfehani eş-Şafii **Gayet'ül-ihtisar ve Tercümesi 'Delilleri İle Büyük Şafii ilmihali',** Tercüme Nizamettin Ersöz, Ravza Yayınları, İstanbul 2005.

EBÜ'L-BEKĀ, el-Kefevî Eyyub b. Musa el-Hûseyni, **el-Külliyyat Mu'cem fi'l-Mustalahat ve'l-Furuki'l-Lugaviyye,** tahk. Adnân Dervîş- Muhammed el-Mısrî, Müesseretür-Risale, Beyrut 1998, 2. Baskı, s. 705-706.

ERDOĞAN, Mehmet, "İslâm Hukuku ve Değişim: Sabiteler ve Değişkenler", **TEVÎLAT Selçuk Üniversitesi İslâmi Araştırmalar Dergisi"**, Cilt 1, Sayı 1, c. 1, Yaz 2020, ss. 212-138.

_____, **Fıkıh ve Hukuk Terimleri**, Ensar Neşriyat, İstanbul 2016.

ESERDAĞ, Süleyman, "Doğum Sonrası Dönem (Lohusalık)", https://www.eserdag.com/tr/saglik-kosesi/dogum-sonrasi-donem-lohusalik/ (Erişim: 25.07.2022)

EVKURAN, Büşra, **Menopoz Yaşı, Mizaç, Benlik Saygısı ve Anksiyete İle İlişkili Midir?**, (Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi SBE Klinik Psikoloji Anabilim Dalı İstanbul 2015).

FLORENCE, "Kimyasal gebelik Nedir, Belirtileri Nedenleri", https://www.florence.com.tr/kimyasal-gebelik (Erişim: 15.12.2022).

GEDİK, Ayşe Sinop, **"Adolesanlara Verilen Planlı Eğitimin Menstruasyon Ve Genital Hijyen Davranışına Etkisinin Belirlenmesi"**, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelik Anabilim Dalı Ankara 2016).

GÜNAY, Hacı Mehmet, "Nifas", **DİA**, c. 33, TDV Yayını, İstanbul 2007.

HAÇKALI, Abdurrahman, "Adetli Kadının Namaz Kılması, Oruç Tutması, Tavaf Etmesi ve Mescide Girmesi", **Güncel Dinî Meseleler İstişare Toplantısı-V (30.11.2012 - 02.12.2012)**, "Kadınların İbadet Hayatı İle İlgili Bazı Meseleler", Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2012, ss. 283-299.

HALLÂF, Abdülvehhâb, ʿ**İlmü uṣûli'l-fıḳh**, tahk. Muhammed Beşir Halavî, Daru'l-kütûbi'l-ilmiyye, Lübnan 1971.

HARMAN, Ömer Faruk, "Hac", **DİA**, c.14, TDV Yayını, İstanbul 1996.

HATTÂB, Ebû Abdillâh Muhammed b. Muhammed b. Abdirrahmân er-Ruaynî, **Mevâhibü'l-celîl li-şerḥi Muḫtaṣarı Ḫalîl**, Dâru alemi'l-kütüb, Lübnan 2003.

HAZAR, Neslihan "Boş Gebelik Nedir?", https://www.drneslihan.com/boşgebelik, (Erişim: 15.12.2022).

HİLMİ, Ahmed el-koği ed-diyarbekirî, **Büyük Şafii İlmihali (Hediyetü'l-Habib)**, Abdulkuddus Yalçın-Abdussamed Yalçın (Çev.), Dua Yayıncılık, İstanbul 2009.

HİN, Dr. Mustafa, Dr. Mustafa el-BUĞA, Ali el-ŞERBECİ, **Büyük Şafiî Fıkhı**, Tercüme Ali Arslan, Huzur Yayın, İstanbul 2014.

HURAŞÎ, Ebû Abdullah Muhammed b. Abdullah b. Ali, **Fethu'l-celîl alâ Muhtasari Seyyidi'l-Halil**, Daru Sadır, Beyrut ty.

İBİK, Yunus, **Bilateral Tüp Ligasyonunun Menopoz Yaşı Ve Semptomları Üzerine Etkisinin Değerlendirilmesi**, (Uzmanlık Tezi, Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Kadın Hastalıkları Ve Doğum Anabilim Dalı, Mersin 2019).

İBN ABDÜLBER, Ebû Ömer Yûsuf b. Abdillâh b. Muhammed en-Nemerî el-Kurtubî, **el-Kâfî fî fıḳhi ehli'l-Medîneti'l-Mâlikî,** Nşr. Muhammed Ali Beydun, Daru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut 2002.

_____, **el-İstiẕkârü'l-câmiʿ li-meẕâhibi fuḳahâʾi'l-emṣâr ve ʿulemâʾi'l-aḳṭâr fîmâ teżammenehü'l-Muvaṭṭaʾ min meʿâni'r-reʾy ve'l-âs̱âr**, tahk. Abdülmu'tî Emîn Kal'acî, Daru'l-kuteybe lit-Tıbaa ve'n-Neşr, Beyrut ty.

İBN ÂBİDÎN, Muhammed Emin b. Ömer b. Abdulaziz el-Hüseynî ed-Dımeşki, **Reddü'l-muḥtâr ʿale'd-Dürri'l-muḫtâr şerhu Tenvîrü'l-ebṣâr**, tahk. Adil Ahmed Abdulmevcud, Ali Muhammed Muavved, Daru'l-kutubi'l ilmiyye, Beyrut 1994.

İBN ARAFE, Muhammed el-Vergammî et-Tûnisî, **el-muhtasaru'l-fıkhıyyu,** tahk. Dr. Hafız Abdurrahman Muhammed Hayr, Müeeseseti Halfe Ahmed'il-Habturi, by. 2014

İBN DAKĪKUL'ÎD, Takıyyüddîn, **İḥkâmü'l-aḥkâm şerḥu ʿUmdeti'l-aḥkâm,** tahk. Ahmed Muhammed Şâkir, Dâru alemi'l-kütüb, Kahire 1955.

İBN EBÎ ŞEYBE, Ebû Bekr Abdullāh b. Muhammed İbrâhîm el-Absî el-Kûfî, **el-Muṣannef fi'l-eḥâdîs̱ ve'l-âs̱âr XV**, tahk. Ebî Muhammed Üsame b. İbrâhîm b. Muhammed, Dâru el-Fâruku'l-hedîseti li't-Tibai ve'n-Neşr, Kahire 1429/2008, 1. Baskı.

İBN EBÛ ZEYD, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman el-Kayrevanî**, en-Nevâdir ve'z-ziyâdât ʿalâ mâ fi'l-Müdevvene min ġayrihâ mine'l-ümmehât min mesâʾili Mâlik ve aṣḥâbih**, tahk. Muhammed Abdulfettah el-Hulu, Daru'l-ğarbi'l-İslâmî, Beyrut 1999.

İBN HANBEL, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed eş-Şeybânî el-Mervezî, **el-Müsned L**, tahk. Şuayb el-Arnaût, Muhammed Naîm el-Araksûsî, İbrahim Zeybek, Muhammed Rıdvan el-Araksûsî, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut 1461/2001.

İBN HAZM, Ebû Muhammed Alî b. Ahmed b. Saîd el-Endelüsî el-Kurtubî, **el-Muḥallâ bi'l-âs̱âr fî şerḥi'l-Mücellâ bi'l-iḫtiṣâr,** tahk. Abdülgaffâr Süleyman el-Bündârî', Daru'l-Fikr, Beyrut ty.

İBN HÜMÂM, Kemalû'd-dîn Muhammed b. Abdilvahid, **Şerh Fethu'l-kadîr ala el-Hidâye şerhi bidayeti'l-mübtedi**, tahk. Abdûrrezzak Ğalib, Daru'l-kütûbi'l-ilmiyye, Lübnan 2003.

İBN KAYYİM, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ebî Bekr b. Eyyûb b. Sa'd b. Şemsüddîn el-Cevziyye, **İʿlâmü'l-muvaḳḳıʿîn ʿan rabbi'l-ʿâlemîn,** tahk. Muhammed Abdusselam İbrahim, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut 1998.

İBN KESÎR, Ebü'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr b. Dav' el-Kaysî el-Kureşî el-Busrâvî ed-Dımaşkī, **Muhtasaru Tefsîri İbn Kesîr**, İhtisar ve tahk. Muhammed Alî es-Sâbûnî, Dâru'l-Kur'ân-ı Kerîm, Beyrut 1981.

İBN KUDAME, Muvaffakuddin Ebû Muhammed Abdullah b.Ahmed b.Muhammed, **el-Muğni**, tahk. Dr. Abdullah b. Abdülmuhsin Türki ve Dr. Abdülfettah Muhammed el-Hulu, 1. Baskı, Dâru alemi'l-kütüb li't-Tıbaa ve'n-Neşr, Kahire 1986.

_____, **el-Kâfî**, tahk. Muhammed Faris ve Mus'ad Abdulhamid es-Sa'adanî, 1. Baskı, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut 1994.

İBN MÂCE, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî, **es-Sünen I-II**, tahk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî, Dâru İhyâi'l-kütübi'l-Arabiyye, by. 2009.

İBNİ MANZÛR, Ebü'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrem el-İfriki el-Mısri, **Lisânu'l-arab**, Dâru Sâdır, Beyrut 1990.

İBN MUFLİH, Ebû İshâk Burhânüddîn İbrâhîm b. Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed, **el-Mübdiʿ fî şerḥi'l-Muḳniʿ**, Dâru alemi'l-kütüb, Riyad ty.

İBN MÜNZİR, Ebû Bekr Muhammed b. İbrâhîm, en-Nîsâbûrî, **el-İcmâʿ**, tahk. Ebû Hammâd Sagīr Ahmed b. Muhammed Hanîf, Mektebetü'l-Furkan 1999.

İBN RÂHÛYE, Ebû Ya'kūb İshâk b. İbrâhîm b. Mahled et-Temîmî el-Hanzalî el-Mervezî, Müsned I-V, tahk. Abdülgafûr b. Abdülhak el-Belûşî, mektebetü'l-Îmân, 1. Baskı, Medine-i Münevvere 1412/1991.

İBN RÜŞD, Ebû'l Velid Muhammed b. Ahmed b. Muhammed el-Hafid, **Bidayetü'l – müctehid ve 'nihâyetü'l-muktesid**, Müessesetür-risaletin-nâşirun, Dımeşk 2015.

İBN TEYMİYYE, Takıyyüddîn Ebü'l-Abbâs Ahmed b. Abdilhalîm b. Abdisselâm b. Abdillah b. Ebi'l-Kasım b. Muhammed el-Harrânî, **Şerḥu'l-ʿUmde fi'l-fıḳh,** tahk. Suud b. Salih el-Âtyişan, Mektebetü'l-Âbikan, Riyad Hicri 1412.

_____, **Mecmûu Fetâvâ,** tahk. Abdurrahman b. Muhammed b. Kasım, Mucemme'il-Meliki Fehdin li Tabaati'l Mushafi'l Şerif, Medine-i Münevvere 1995.

İBNÜ'L-ESÎR, Ebü's-Seâdât Mecdüddîn el-Mübârek b. Esîrüddîn Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî el-Cezerî, **Câmiʿu'l-uṣûl li-eḥâdîṯi'r-Resûl**, tahk. Abdülkādir el-Arnaût, Mektebetu'l Helevanî, Dımaşk 1969.

İSFEHÂNÎ, Ebü'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. Mufaddal er-Ragıb, **Müfredâtü elfâzi'l-Kur'ân**, tahk. Safvan Adnan Davudî, Dârü'l-kalem, Dımeşk 2014.

KADA, Muhammed Tu'me, "Hayızlı Kadının Kur'ân-ı Kerim Okumasının Hükmü", **Mecelletü el-cemaatu'l-İslâmiyye**, Cerş 2005, c. 13, s 98.

KÂSÂNİ, Ebû Bekir b. Mes'ud, **Bedâʾiʿu'ş-şanâʾiʿ fî tertîbi'ş-şerâʾiʿ**, tahk. Ali Muhammed Muavvad ve Adil Ahmed, Dâru'l- kütübi'l -ilmiyye, Beyrut 2003.

KESKİN, Mehmet, **Dört Mezhebe Göre İslâm İlmihali**, Çağrı Yayınları, İstanbul 2012.

KIZRAK, Sümeyya Betül, Aytül HADIMLI, Birsen Karaca SAYDAM, "Güncellenmiş Uluslararası Rehberler Doğrultusunda Ektopik Gebeliklere Yaklaşım", **Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi**, 2021, https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1444581 (Erişim 15.12.2022) ss. 479-485, s. 480.

KOCA, Ferhat, "İbadet: İslâm'da İbadet", **DİA**, TDV Yayını, (Erişim: 28/Temmuz/2022).

KURTUBÎ, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr, **Camiu'l Ahkami'l-Kur'ân ve'l-mübeyyin limâ tedâmmenehû mine's-sünneti ve âyi'l-furkan,** tahk. Abdullah b. Muhsin et-Türkî, Kamil Muhammed el-Harrat ve Muhammed Mu'tez Kerimeddîn, Müessesetü'r-risale, Beyrut 2006.

KUTSAL KİTAP, Tevrat, **Levililer**, 15/19-24, 3. Baskı, Kitabı Mukaddes Şirketi ile Yeni Yaşam Yay. İstanbul 2003.

MÂLİK BİN ENES, Ebû Abdillâh Mâlik b. Ebî Âmir el-Asbahî el-Yemenî**, el-Muvaṭṭaʾ I-II**, tahk. Muhammed Fuad Abdülbâkî, Dâru İhyai't-Tûrasî'l-Arabî, Beyrut 1406/1985.

MAŞALI, Mehmet Emin, "Mushaf", **DİA**, TDV Yayını, (Erişim: 14.11.2022).

MÂVERDÎ, Ebû'l Hasen Alî b. Muhammed b. Habîb el-Basrî, **el-Hâvî'l-kebîr fi fıkhî mezhebî'l-imami'ş-Şafii,** tahk. Ali Muhammed Muavvad ve Adîl Ahmed Abdulmevcud, Dâru'l-kutubî'l-ilmiyye, Beyrut 1994.

MECCACİ, Muhammed Sekhal, **el-Mühezzeb mine'l-fıkhî'l-Mâlikî ve Edilletihi,** Dâru'l-kalem, Dımeşk 2010.

MEDICALPARK, "Dış Gebelik Nedir? Dış Gebelik Belirtileri Nelerdir?", https://www.medicalpark.com.tr/dis-gebelik/hg-2128 (Erişim: 15.12.2022).

MEDİCANA, "Boş gebelik Nedir?", https://www.medicana.com.tr/saglik-rehberi-detay/17693/bos-gebelik-nedir (Erişim: 15.12.2022).

MEDİPOL Sağlık Grubu, "Anormal Rahim Kanamaları",https://medipol.com.tr/bilgi-kosesi/roportajlar/anormal-rahim-kanamalari, (Erişim: 25.07.2022).

MEMORİAL, "Mol Gebeliği (Üzüm Gebeliği) Nedir?", https://www.memorial.com.tr/saglik-rehberi/mol-gebeligi-uzum-gebeligi-nedir (Erişim: 15.12.2022).

MERGİNÂNÎ, Burhânüddîn Ebû'l-Hasen Ali b. Ebî Bekr b. Abdilcelîl er-Reşadânî, **el-Hidâye şerhu bidayeti'l-mübtedi**, Dâru'l-Kahraman lit-Tıbaa ve'n-Neşr ve't Tevzi', İstanbul 1986.

MEVSILÎ, Abdullah b.Mahmûd, **el-ihtiyar lita'lili'-muhtar**, tahk. Şuayb el-Arnavut, Ahmed Muhammed Berhum, Abdullatif Hırzellah, er-Risaletû'l-alemiyye, Beyrut 2010.

MUSTAFA, İbrâhim, Ahmed Hasan ZEYYAD, Hamid ABDÜLKADİR, Muhammed Ali Neccar, **el-Muʿcemü'l-vasîṭ I-II**, Mecmau'l-lugati'l-Arabiyye, Kahire 1380/1960.

MÜSLİM, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc el-Kuşeyrî, **Sahîh-û Müslim I-II**, tahk. Nazar b. Muhammed el-Feryabi Ebû Kuteybe, Dâru Taybe, Riyad 1427/2006.

NESÂÎ, Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî **es-Sünenü'l-kübrâ I-XII**, tahk. Hasan Abdülmün'im Şelbî, Müessesetü Risâle, by. 1421/2000.

NEVEVÎ, Ebû Zekeriyyâ Muhyiddin Yahyâ b. Şeref, **Kitab'ul-Mecmûʿ şerḥu'l-Muhezzeb liş- Şîrâzî**, tahk. Muhammed Necib el-Mutî'î, Mektebetü'l-irşad, Cidde ty.

_____, **el-Minhâc fî şerḥi Ṣaḥîḥi Müslim b. el-Ḥaccâc**, Müessesetü Kurtuba, by. 1994.

OKUYAN, Mehmet, "Kadına Yönelik Şiddete Kur'ân'ın Bakışı", **Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi**, Samsun 2007, Sayı 23, ss. 93-134.

ORAL, Serkan, "Adet Kanaması Nedir ve Nasıl Oluşur?", https://www.serkanoral.com/adet-kanamasi-nedir-ve-nasil-olusur/ (Erişim: 23.07.2022).

_____,"Lohusalık Ne Demektir?", https://www.serkanoral.com/lohusalik-ne-demektir (Erişim: 25.07.2022).

ÖĞÜT, M. Cemal, **Kadın İlmihali,** Sd. Sadi Çögenli, Huzur Yayın Dağıtım, İstanbul 2012.

ÖĞÜT, Salim "Tavaf" , **DİA**, c. 40, TDV Yayını, İstanbul 2011.

_____, "İstihâze", **DİA**, c. 23, TDV Yayını, İstanbul 2001.

ÖNKAL Ahmet- Nebi BOZKURT, "Cami", **DİA**, c. 7, TDV Yayını, İstanbul 1993.

ÖZTÜRK, Yaşar Nuri, **Kur'ân'daki İslâm**, İstanbul 1994.

RÂZÎ, Fahrûddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyn b. Hasen b. Aliyi't-temimi el-Bekrî, **et-Tefsîrü'l-kebîr ev Mefâtîḥu'l-ġayb**, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut 2004.

SAĞLIK BİLİMLERİ ÜNİVERSİTESİ Etlik Zübeyde Hanım Kadın Hastalıkları Eğitim Ve Araştırma Hastanesi, "Anormal Rahim Kanamaları", https://ezheah.saglik.gov.tr/TR-397149/anormal-rahim-kanamalari.html/ (Erişim: 25.07.2022)

SEÂLİBÎ, Abdurrahmân b. Muhammed b. Mahlûf Ebû Zeyd, **Tefsiri Seâlibî Cevâhirü'l-hisân fi tefsiri'l-Kur'ân**, tahk. Ali Muhammed Muavvad ve Adil Ahmed Abdulmevcud, Darû ihyai-turasi'l arabi, Beyrut 1998.

SERAHSÎ, Muhammed b. Ahmed b. Ebî Sehl Şemsü'l-eimme, **el-Mebsûṭ**, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut 1989.

SİNANOĞLU, Mustafa, "İbadet", **DİA**, c. 19, TDV Yayını, İstanbul 1999.

SOYDAN, Gülsüm, **"Kadınlara Özel Hallerle İlgili Hükümlerin İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi"**, (Yüksek Lisans TeziAnkara Üniversitesi SBE, Ankara 2007).

ŞÂBÂN, Zekiyüddîn, **Usûlü'l-Fıkh'il-İslâmî,** Mektebetü'l-Hanefîyye, İstanbul ty.

ŞÂFİÎ, Ebû Abdillâh Muhammed b. İdrîs b. Abbâs, **el-Ümm**, Tsh. Muhammed Zehra Neccâr, Dârü'l-ma'rife, Beyrut 1973.

ŞENTÜRK, Lütfi, Seyfettin YAZICI, **İslâm İlmihali**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2016.

ŞÎRÂZÎ, Ebû İshâk Cemâlüddîn İbrâhîm b. Alî b. Yûsuf, **el-Müheẕẕeb fî fıḳhi'l-İmâm eş-Şâfiʿî**, tahk. Dr. Muhammed ez-Zühayli, Dâru'l-kalem, Dımeşk 1996.

ŞİRBÎNİ, Şemsûddîn Muhammed b. Muhammed el-Hatîb, **Muġni'l-muḥtâc ilâ maʿrifeti meʿânî elfâẓi'l-Minhâc**, tahk. Muhammed Muhammed Tamir ve Şeyh Şerif Abdullah, Dâru'l-hadis, Kahire 2006.

TABERÂNÎ, Ebü'l-Kāsım Müsnidü'd-dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb, **el-Muʿcemü'l-kebîr XXV**, tahk. Hamdî b. Abdülmecîd es-Selefî, Mektebetü İbn Teymiyye, Kahire 1415/1994.

TARHAN, Nevzat, **Evlilik Psikolojisi -Öncesi ve Sonrasıyla Evlilik-**, Timaş Yayınları, İstanbul 2010.

TIP TERİMLERİ SÖZLÜĞÜ "Menstruation Nedir?" https://www.tipterimlerisozlugu.com/menstruation. (Erişim:23.07.2022).

TİRMİZÎ, Ebû Îsâ Muhammed b. Îsâ b. Sevre (Yezîd), el-Câmiʿu'l-Kebîr I-VI (es-Sünen), tahk. Beşâr Avad Maruf, Dâru Ğarbi'l- İslâmî, Beyrut 1996.

TURAN, Sümeyye **"Kadının özel Hallerinde İbâdeti"**, (Yüksek Lisans Tezi Sakarya Üniversitesi SBE, Sakarya 2009).

TÜMER, Günay, "Din", **DİA**, TDV Yayını, (Erişim: 28.Temmuz.2022).

Türkiye Diyanet Vakfı, **İlmihal -İman ve İbadetler-**, 28. Baskı, TDV Yayınları, Ankara 2021, c. 1, s. 251.

YAMAN, Ahmet, Halit ÇALIŞ, **İslâm Hukukuna Giriş**, İFAV Yayınları, İstanbul 2016.

YASEMİN, “Kimyasal Gebelik Nedir ve Neden Olur?” https://www.yasemin.com/hamilelik/haber/2880203-kimyasal-gebelik-nedir-ve-neden-olur-kimyasal-gebelik-olmamasi-icin (Erişim 15.12.2022)

YAVUZ, Yunus Vehbi, “Hayız”, **DİA**, c. 17, TDV Yayını, İstanbul 1998.

YAZIR, Elmalılı Muhammed Hamdi, **Hak Dinî Kur’ân Dili**, Sadeleştirenler: İsmail Karaçam, Emin Işık, Nusrettin Bolelli, Abdullah Yücel, Zehraveyn Yayınları, İstanbul ty.

YİTİK, Ali İhsan, “Oruç”, **DİA**, TDV Yayını, c. 33, İstanbul 2007.

ZEMAHŞERÎ, Ebû’l-Kāsım Cârullah Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hārizmî, **El-Keşşâf ‘An Hakā’ikı Ğavâmidı’t-Tenzîl ve ‘Uyûni’l-Ekāvîl fî Vucûhi’t-Te’vîl,** Muhammed Coşkun, Ömer Çelik, Necdet Çağıl, Adil Bebek (Çev.), Mega Basım Yayın, İstanbul 2016.

ZÜHAYLÎ, Vehbe, **el-Fıkhu’l-Hanefîyyü’l-müyesser**, Tercüme Yusuf Ciğer, Saadet Yayınevi, İstanbul 2014.

_____, **el-Fıkhu’l-İslâmî ve Edilletühû**, Daru'l-fikr, Dımeşk 1987.